

VI. ÉVFOLYAM
1916

MÁJUS

MEGJELENIK
MINDEN HÓ-
ELSEJÉN.

ÚJ ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ IRODALMI-MŰVÉSZETI TÁRS-
SÁG ALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT.

AZ ÖN-ÉS KULTURBIZOTTSÁG KÖZREMŰKÖDÉSÉVEL SZERKEZTI

DR. PATAI JÓZSEF

NÁNDOR KATONA: WALDINNERES
(IM BESITZE S. M. DES KÖNIGS)

KATONA NÁNDOR: ERDŐ MÉLYE
(ŐFELSÉGE A KIRÁLY TULAJDONA)

A Múlt és Jövő 1916 májusi műmelléklete

Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem Könyvtára

MULT ÉS JÖVŐ

ZSIDÓ · IRODALMI, · MŰVÉSZETI, · TÁR-
SADALMI · ÉS · KRITIKAI · FOLYÓIRAT.

Az O. M. I. K. E. kulturbizottsá-
gának közreműködésével szerkeszti

DR. PATAI JÓZSEF

Megjelenik minden hó elsején
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker., Podmaniczky-
utca 6. szám. Telefonszám 146-92.
Előfizetési ára az O. M. I. K. E. párt-
fogó tagdíjjal együtt egész évre :
20 korona, díszkiadásban 30 korona.
Egyes szám ára : 2 és 3 korona.

VI. ÉVF., 1916 MÁJUS

DR. LENGYEL ERNŐ: EÖTVÖS KÁROLY

Vége, az utolsó táblabíró utána zuhant a korának, Eötvös Károly befejezte a halálát. Az alakja már az életében is a halhatatlanság aurea bo-realisában ragyogott — szinte azt lehetne mondani, hogy a kortársai is az utókor szemével nézték. Élő szobor volt, amelyből most eltűnt az élet.

Az élettörténete... írónak, jogásznak, politikusnak, lélekbuvárnak, történetírónak, polihisztornak kell lenni, aki majdan az élettörténetét megírja: mert ő maga is az volt, író, jogász, politikus, lélekbuvár, történetíró, polihisztor. Egészen univerzális volt és mégis egészen magyar. Bármít írt és bármít mondott, az életfolyama minden vízcsoáppjében benne volt a Dunántúl kékje és zöldje. Szímbo-likus kapcsolatban élt a fajtájával.

Az élet királyának született és az élet tekintetes ura volt. Veszprémi fiskus akkor is, amikor egy világot kápráztatott a jogász zsenije, túladunai kurtanemes akkor is, amikor egy világfelfogás vezére volt. Arisztotelesze lehetett a liberáliszmus-musnak — ő Werböczyje akart lenni, a nagy világvizeken lebeghetett volna az író géniusza, ő boldog volt, ha a Balaton fölött lebegett. Nagyobb büntetőjogász kevesebb volt nála — a pápai kollégium horizontját beletágította a jövőndöbe.

Az élettörténete egy nagy nemzedék élettörténete és minden határáköve Magyarország történetének egy határáköve. Már élt, amikor Petöfi Sándor — és irodalmi díjat szavazott modern költöknök. Kortársa volt az abszolutizmusnak és kortársa

az új Magyarországnak, csinált politkát az Almássy-féle összeesküvöökkel, Deák Ferencceel, Irányi Dániellel, Justh Gyulával, Bánfy Dezsövel, Vázsonyi Vilmostsal. Valamikor a kecskeméti iskola büszkesége volt, valamikor az egész európai civilizációé. Volt úgy, hogy Berlin, Páris, Newyork telefonján hallgatták, volt úgy, hogy csak az Abbazia-beli pikkoló. Annyit tudott, mint egy lexikon és olyan naív volt, mint egy pápai teológus. Bölcs a törvényismerök zöldasztalánál, de bölcs az anekdöta kávéházi asztalánál is. A nagy pör Zolája — de Laborija is; de Zola: atíllában és fiskális, amílyen fiskális csak az lehet aki a Corpus Juris lelkétöl lelkedzett. A tisz-eszlári pörben az egész világon akusztikája volt a nevének. Az volt a régi Magyarországnak és az új Magyarországnak, de ezentúl a világosságának és a sötétségnek világháborúja — és ezt az óriásharcot, amely, amennyire válsága volt az egész emberiségnek, annyira saját külön ügye is volt a magyar zsidóságnak. Eötvös Károly vezette. Ha kellett, kórboncnok volt, ha kellett biblíamagyarázó, ha kellett vegyész, ha kellett pszichológus. Mindent tudott, mindennek a Röntgen-árnyékát velítette ki, mindent megmagyarázott, mindent megoldott. És gyözött. Ha értékelni akarjuk ezt a gyözelmet, csak arra kell gondolni, hogy mi lett volna, ha nem gyözött volna. A nagy pörnek, amely ezer esztendeje folyik, talán sosem lesz vége, de visszatérése se lehet régmúlt fejezetekbe és ez Eötvös Károly halhatatlan érdeme, amelyet soha a magyar zsidóság nem felejthet el.

Nándor Katona : Soiree

Katona Nándor : Soiree

KACZÉR ILLÉS: ZSOLTÁR

A bátyámnak küldöm, aki a Dnyeszter
mellől gránátnak és szuronynak egy
irtózatos éjszakáján eltűnt.

A holtak, a holtak,
Alusznak a földben a holtak:
A földből kiserken az izzóp meg a cédrus.

A cédrus, a cédrus,
Ágaskodik fénybe és szélbe a cédrus,
Minden ága dicséri a fényt meg a szellőt.

A szellő, a szellő,
Hegyen-völgyön táncol a szellő:
Éneklí a vizeket, a füveket s a cédrust.

Az árboc, az árboc,
Ágafosztott cédrus az árboc:
Hajladoz a gályán a csillagos égnek.

A csillag, a csillag,
Tenger felett virraszt a csillag,
Föld felett és tenger felett az élőket őrzi.

Az élők, az élők,
Énekelnek, szeretnek az élők,
Míg el nem nyeli őket a föld meg a tenger.

A tenger, a tenger,
Széttöri az árbocot a tenger,
Roncsocká dobálja a földküldötte gályát.

A roncsok, a roncsok,
Magasztalják, félik a tengert a roncsok,
És jajszóval szállanak a mélybe.

A mélyben, a mélyben,
Halott bolygók hallgatnak a mélyben,
Halott gályák szálladozva sírnak a sírban.

A sírban, a sírban,
Bánkódnak a csontok a sírban:
A sír felett zengedez az élő.

Az élők, az élők,
Danolnak és szeretnek az élők:
Nem a holtak dicsérik az Istent.

LAKATOS LÁSZLÓ: A FEJEDELEMNŐ

Mint valami hangos fényesség töltötte be a muzsika a színházat. Oly nagynak tűnt most a színház, nézőtere hatalmas zúgó kagyló és alig valamire is innen a tengerből csak úgy árad az este. Kívül a hold fényeskedik és a magnoliák illata szinte cseppfolyós, a fehér parti ösvények, az illat és a boldogság végtelen szalagjaiként húzódnak a tenger mellett. Gazdagság, gyönyör, este mindenütt, virágok, melyek sóhaja nehéz, mint fiatal aszszonyoké, tündöklő vállakon prémek, nemes ételek és halhatatlan italok a termekben, gyújtó fogadkozások, elillanó mosolyok és mindenekfölött a játék, ami feledtet tavaszt és szerelmet, a játék, ami a pénznél is több, a játék maga magáért. Számok és szerencsék zengenek a levegőben, mennyi pénz, mennyi sors, mennyi szerencse és szerencsétlenség e kis fejedelemségben, hol mindenki játszik. Milyen kicsi a fejedelemség, a színház hatalmas, mint a gazdagságnak egy ünnepe.

Most két felvonás közt pihen az előadás, világos, fényes a nézőtér. Vakmerő gyönyörűségek a páholyokban. Bíbor-arany kalitkákban mennyi nő. Káprázatos kövek, hatalmas, színes tollak, legyezők, melyek színesek, mint távoli madárszárnyak, pirosság az ajkakon és, ami legfőként díszíti a nőt, férfiak, mennyi férfi, aki mindenét odaadja értük. Mindenféle nyelvek, mindenféle szavai a levegőben, egy opulens orosz nagyherceg egy szenvedelmes spanyol hölgy mellett, két német herceg, milyen katonások még így is, amikor a fehér frakking az egyedüli vért rajtuk, végtelenül gazdag, végtelenül szőke angol hölgyek, franciák, színesek és csacsogók, mint egy madár, amott jégmerek arcú, acélkéék szemű svédnők, puffadó eleganciájú amerikaiak. Az udvari páholyban a fejedelem ül, szerencsések és öngyilkosok fejedelme, Albert. Arca megnyúlt, orra mint a karvaly csőre, petyhüdt nagy kanál az ajka, az egész arc, e régi Grimaldi-arc mintha halott volna, régi idők sok hideg bűne áttörhetetlen álcaként fogja be azt, csak a szeme eleven tűz és a homlokon végigcikkázik néha valami. Mi ez? Gond, ötlet, emlék, idegesség?

A fejedelem mellett ül Heine Alice. Kissé beljebb húzódott a páholyba, aranyos szőkesége úgy látszik most e sötét bíborveres drapérián, mint egy gyönyörű falfestés, szeme igazibban zöld, mint kívül a tenger, amely az övé és karján tüntetön nem visel kesztyűt. Alice karja oly szép, hogy sosem hord kesztyűt, egyik keze ölében, másik arcát támogatja, ujjai, mint ideges virágszirmok, arca a fehér biscuit porcellánra emlékeztet és feje gyakran billen, mint a madaraké és mint azoké, kiknek szívük beteg. Egész testében kicsiny e hölgy, leplezetlen válla két gyengéd levél, finoman erezett. Heine Alice ajka nem nyílik szóra.

Minden este itt ül a páholyban és nézi ezeket, akik mindig ugyanezek és mindig mások. Előadás után elbúcsúzik a fejedelemtől és kimegy a kék partra, egyedül. Nappal sosem hagyja el házat, de éjszaka fölkeresi a holdat és a hullámokat, néven szólítja a parti visszfényeket, amelyek világos sugara mélyen belelábolnak a vízbe és gondosan elkerüli a bokrokat, amelyekben a játék szerencsétlenei pihennek vérző homlokkal, lyukas halántékkal. Ezért jött ide?

Most lehúnyja szemét. Mire gondol? Emlékeztében első ura, Richelieu herceg, e vörös hajú, rossz ösztönű ember, arca olyan, mint egy beteg vadászkutyáé. Páris, a küzdelmek, a szalonok más vallású arisztokráciája, gúny és viaskodás, pénzek, nagy utak, vadászatok, hideg izgalmak, tündöklő unalom. Szépsége szinte megérintetlenül kényeskedett, uralkodott az idő alatt. Költők ültek szalonjában, nevezetes művészek, volt és leendő miniszterek és két ízben tehetett szívességet a köztársaság elnökének. Nők is látogatták. A legelmésebb ő volt mind között, mégis határtalan szerénysége mintegy menlevelet adott a kisebb szellemek számára, Heine Alice, Richelieu

Katona : Andacht

Katona : Áhítat (1882)

Katona: Frühjahr im Hochgebirge Katona: Tavasz a hegyek közt
(Im Besitze des Fürsten Windischgrätz) (Windischgrätz herceg tulajd.)

hercegné mellett szabad volt tündökölni. Szépsége nemesebb volt a többiénél, mégis ő tudott rajongani a többiért. Szép rajongásai voltak barátnői homlokáért, finom csodálata egy gyengéd csukló, szép zenéjű járás iránt.

Azután idejött. Most már harmadik neve ez, de mostani helyzetében nem szokásos a családi nevet is használni. Egy fejedelem minden családtagja csak a személyneven szólíttatik, Alice ma szuverén, Istenem az, mint az orosz cár vagy az angol király felesége. Az ura fejedelem, van száz-tizenhét katonája, több tisztje és három tábornoka. Palotaörök és miniszterek, szentesített törvények, fináncok és rendjelek és mindenekfölött a krupié, a pénz, az aranyat seprő lapát, amely fontos ez országban, mint máshol a jogar, van egy börtöne is a fejedelemnek és egy torpedóhajója. A tavasz mindig itt lákik ezen a parton és a tenger tükre-

Katona: Das Meerauge in der Tátra Katona: A tengerszem a Tátrában
(Im Besitze S. M. des Königs) (Öfelsége a király tulajdona)

nek habos árnyalatai, mint a kíváncsú, nehéz selymekéi. Mennyi ember érkezik ide minden esztendőben kigyúlt arccal, szemekkel, amelyek a reménységtől tündökölnék, mintha egy csillag ülne az íris mögött. Mennyi halál, mennyi öröm, mekkora céltalanságok. A fejedelemnek reggel jelentést tesznek arról, hogy kinek volt éjszaka szerencséje, délelőtt a pénzt olvassa és hangosan káromkodik a délamerikaiakra, akik rosszul ötvözött aranyakat tettek. Hosszú tabellákon a piros és a fekete esélyei, ezt tanulmányozza a fejedelem, délután kimegy a tengerre, hogy ritka kis vízi állatokra halásszon. Utitársa egy francia tanár, akit gyengeelméjűség miatt elbocsájtottak a líoni gimnáziumból. Este együtt a színház páholyában, előadás után a fejedelemné egyedül sétál a parton. Ősei Hollandiában és Hamburgban voltak bankárok, félénk és áhítatos engedelmisséggel ragaszkodtak hitükhöz és a néven, amit leánykorában hordott, egy költő szenvedett Párisban. Heine!

Most elsötétül a nézőtér, a zenekarból fölszáll, zeng a sok hang csodálatos összhangja, a kis olasz karmester a pulpítuson, mint egy motolla. Száll, harsog a zene, kékebb az égnél, végtelenebb a tengernél, szagosabb a földnél, véresebb a szerelemnél. Bizet. Most szétnyílik a függöny, magas hegyek a színpadon, katonák, lablók, cigányok, milyen tarka sokadalom, a színpadon a nagy spanyol énekesnő éneklő Carment. Alice és királyi fensége most előre ül a páholy szélére, kihajítja fejét a páholy peremén is túl, mintha egész arcát bele akarná mártani a zenébe. Bizet.

Milyen szenvedelemmel sírnak a hegedűk, milyen fájdalomban reszketnek a fúvók, a hárfa aranyhúrjaín egy világ vad és érzélgős bánatos-sága játszik. Honnan e hangok? A történet spanyol és cigány, de e csengő szenvedelmek, ez ős bűgások, mintha Salome táncolna most utoljára, mintha Judea hercegnőjének tébolyító testéről most oldódna le a hét fátyol. Mennyi hús, vér és fájdalom, távoli illatok, a Saroni völgyek fekete rózsái tudnak csak ez illaton szólni, az Énekek Énekének szőlőhegyei virulnak itt, nap és víz, szerelem örök gyötrelmei, bús megenyhülés, új vágyak, céltalan emésztő vér, mégis egyetlen célja az életnek, hosszú, forró várakozások, szűzi öntartóztatásban és fűszeres éjszakák, megejtő dalok. Honnan tudta ezt ez a zsidó, Bizet?

Mintha áramok rángatnák, a fejedelemasszony két vékony karja megrezdül, arca még jobban előrehajol, szeme kitágul, az ajkát összeszorítja, mintha ezersztendős sóhajokat akarna magába zárni. Két kicsiny keble alatt minden fáj és hasogat, egy hárfa húrjai szakadoznak odabent. Rájok ösmert e dalokra. E dalok, ez illatok, a messze, messze kelet. Ezért élt eddig és ezért nem tudott élni. Mellette a hideg karvaly, ura a fejedelem, lent a muzsika, Heine Alice ő királyi fensége, most rándul meg arcban először, amióta csak él.

DR. MEZEY SÁNDOR:
KATONA NÁNDOR

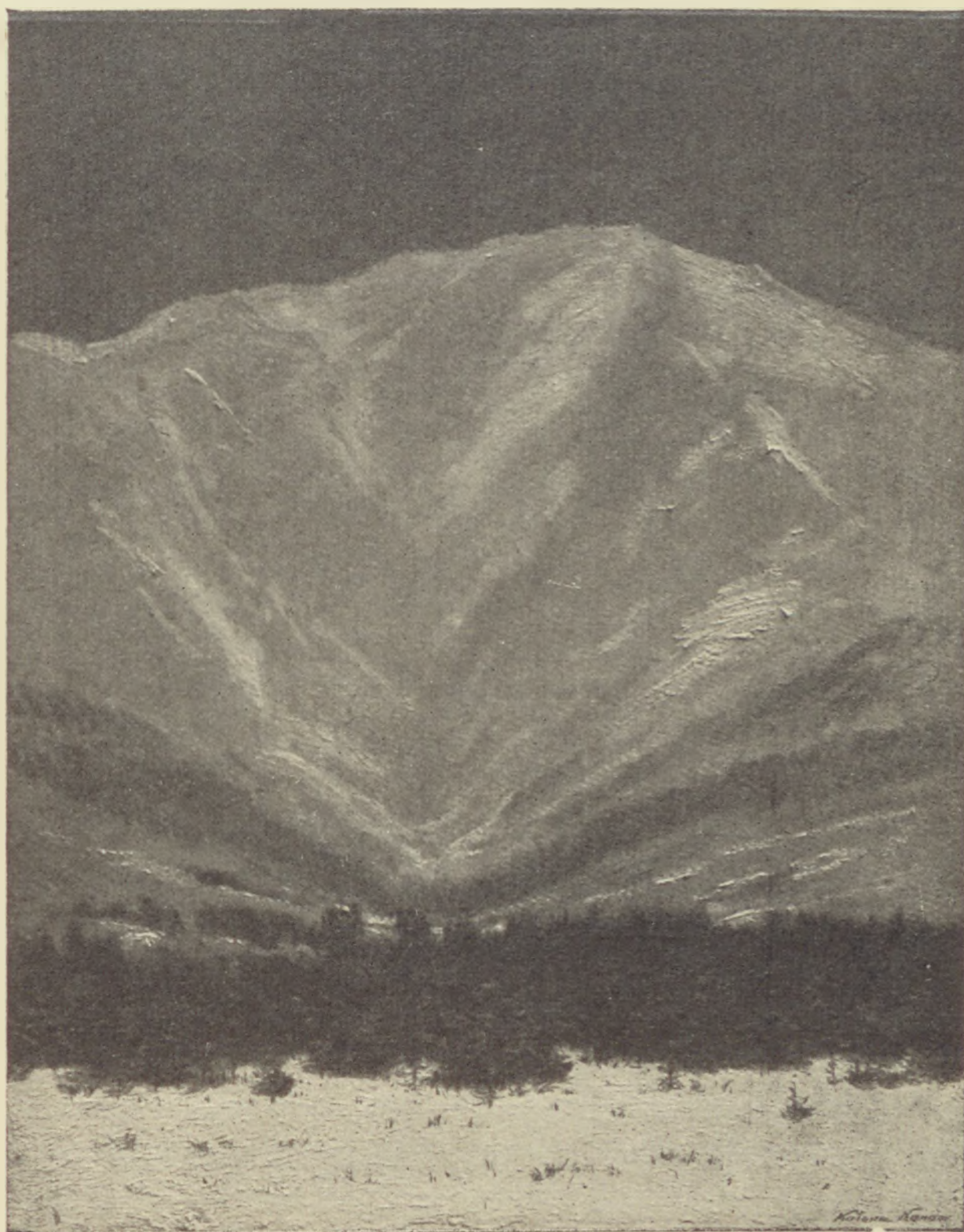

átam egy képét: őszi földek között, elhagyott úton megy valaki a messzeség kódébe. Szürkén pereg a tarlón a novemberi dér s a sárga barázdákon az elmulás sóhaja száll. Borult határon az örök halál sejtelve bujkál, a távol kódében árnyékok suhannak s a színek zengenek, mintha sírámok húrjai lennének. És a fájdalom csendes muzsikájában megy, megy valaki: a lemondás hervadt mezőin át, messze kódok fénytelenységébe, könnyek és panaszok közül az ismeretlen megnyugvás felé.

Egy élet fenséges zokogása ez a kép, a Katona Nándor lelkének színekben hangzó őszi melódiája. Magabaszálló, csendes vallomás, melyből a reménytelenség temetői éneke zeng. Élete, lelke, vágya, ereje és művészi álmai: ő ez a kép s ez a kép a költészet, a líra és a muzsika, melyet színnel és ecsettel könnyezve dalolni, úgy mint ő, még senki nem tudott.

A Tatra örökzöld erdeiből jött és művészi szárnyalása sohasem szállott le a Lomníc magaslatáról. Évtizedes küzdelmek, fájdalmak után is a rajongás naív gyönyörűsége maradt mindene és hitének ártatlan szemével a megalkuvás ösvényét sohase kereste. Magával hozta a természet áhítatos egyszerűségét és lelkében a tátraí erdők magányának templomi tisztaságát. Minden, amit látnia adott, hegyek és völgyek költővé avató dallamaként zsongott benne tovább és alkotó erejének minden izma a világegyetem örök lírájából nyerte lendületét.

A színek legnagyobb költői közül való. Képei

Katona : Winterlandschaft
(Im Besitze des Fürsten Hohenlohe)

Katona : Téli táj
(Hohenlohe herceg tulajdona)

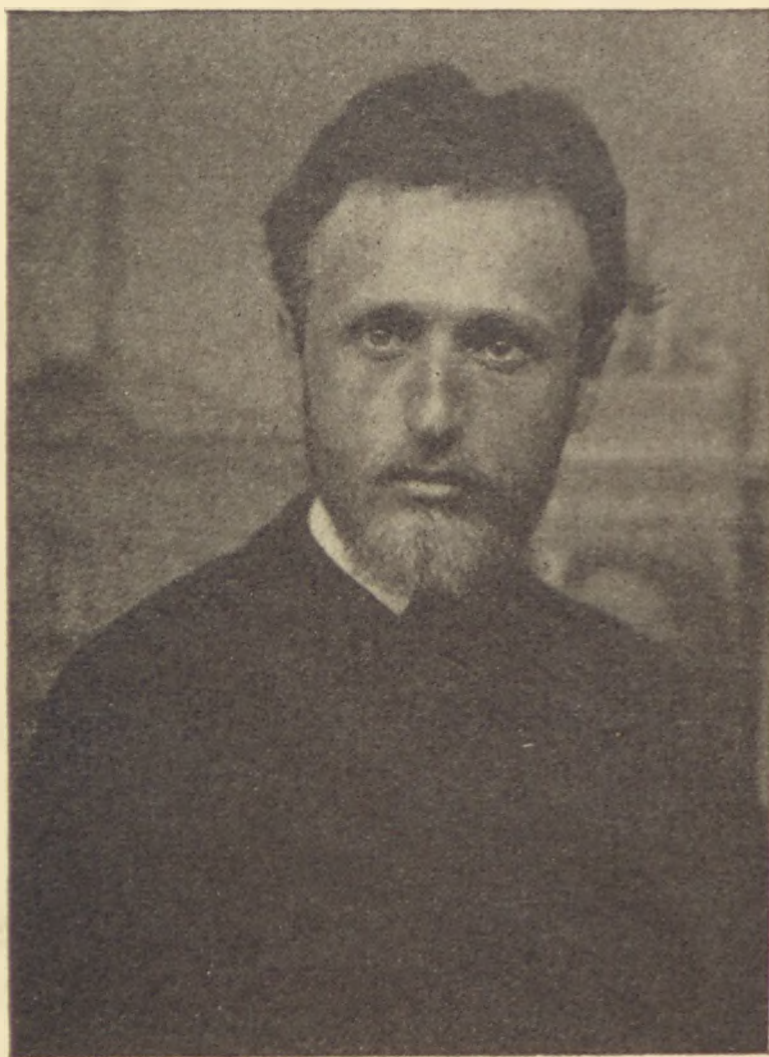
hangulatok tarka és szomorú emlékei s mert életének minden rezdülését bennük dalolta el, ezer és ezer költemény szépségével gazdag lelkének örök értékű hirdetői. Egyetlenegy művészi álomba világitanak, melyből álmódója soha fel nem ébredt: a

szepesi hegyek misztikus alkonyatában zsoldárokat zümmögő gyermek ámuló szemei láttatják vele ma is a világot, a jót és a rosszat, az örömet és a bánatot, az erdőt, melyben a homály ezer színnel szövő fátyolát, a mezőt, ahol a napfény az isten magasába emeli a lelket, fűt, fát, virágot, a havat a csúcson és a tengerszem vizét — és mindenből csak azt, ami szép és minden szépből azt, ami fájdalom: az elmúlást. Nem tudott megválni a gyermekkor hitétől és a hegyek sejtelmes meséitől: magával vitte őket a párisi körengetegbe és visszahozta ide szűzen és érintetlenül s lelkét táplálta velük akkor is, mikor

Katona : Winterwalde
(Im Besitze des Zaren von Bulgarien)

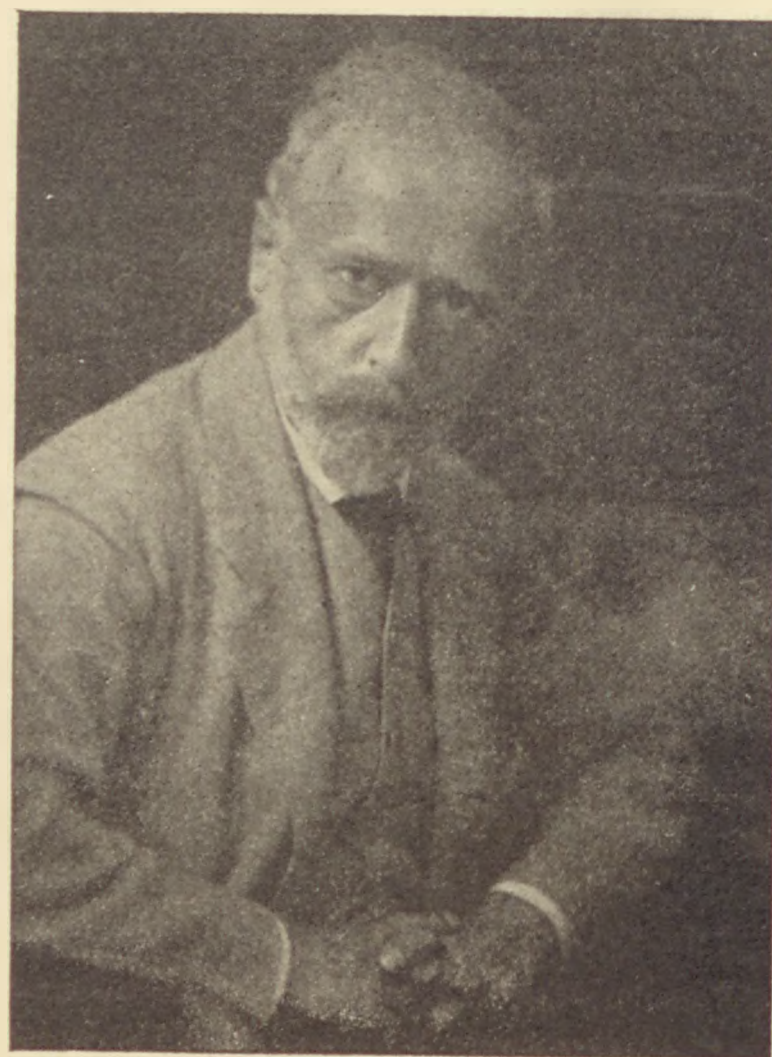
Katona : Téli erdő
(Ferdinánd bolgár cár tulajdona)

1885-ben

1895-ben

1915-ben

Photographien von Nándor Katona — Katona Nándor arcképei

magának nem volt egyéb tápláléka. Minden nyomoron és minden könnyen át vigasztaló erőként sugárzott felé a Szép, ez a mosolygó Léthe s mikor a párisi egyetemen éhezve halgatta Renan ajkáról a keleti misztériumok bölcséletét, akkor is, itthon is csak arról tudott, hogy valami várja, ami az elmulthatatlanság fényével fogja kárpótolni az egyedülvalóságot, a meg nem értés, a nélkülözés minden szomorúságáért.

Odanőtt a természethez, mint a korall a végtelen vizek fövenyéhez. Ez mindene: tehetségét ez nevelte, zsenijét alkotásra ez ösztönözte, szívét ez tette erőssé, szint, tárgyat ecsetje alá ez adott. Művészete nem testvére, de gyermeke a természetnek s azzal az imádatlall csüng rajta, mint anyján magzata. A magyar föld ismeretlen szépségeit fedezte fel a festészet számára s minden képe ennek a földnek kultuszát hirdeti. Ami Petőfi költészete az Alföldnek, az a Katona költészete a Tátrának, rajongó szeretete és multhatatlan dicsérő éneke: művészi korona az isteni alkotáson. Nincs magyar festő, akinek képeiből a hazai földnek ennyi szeretete szól; mert voltak, akik egy-egy tájat meg tudták festeni; voltak tökéletes ábrázolói a magyar földnek és jellemző festői a magyar népnek is, volt Munkácsynk, akinek magyar zsánerei igazán magyarok és van Szinnye-Mersénk, vannak nagybányai festők, sőt vannak festői mások is a Tátrának, akik színnel, tudással és kompozícióval győzték a tájfestés feladatát: ám az az áhítat, az az izzó hozzátapadás a magyar földhöz s a simogató, becézó szeretetnek az a meggyőző, meleg, magával ragadó lírája senkiéből nem árad, csak a Katona Nándor képeiből. A hegyi pásztorok János vitézének tilinkója cseng lelkében, az a kis fuvola, mely mindenütt a világon felsír benne s a magyar föld epedő lelkének magyar énekét zengi.

Katona Nándor művészetének az érzés a fénye és ereje. Ez emeli a tájfestészet csúcsára s ez különbözteti meg azoktól, akik a festésben ábrázolást adnak. Képei sokszor a realizmus markoló kezét éreztetik, pedig nincs bennük semmi objektivitás. Realizmus bennük csak az, hogy a valóság erejével hatnak: de ez a valóság a Katona képzeletének alkotása. Nem másolja, hanem átkölti a természetet s ecsetje úgy adja vissza, mint a zeneszerző a madárcsicsergést vagy az erdőzúgást. Nem idealizálja a szépet, csak imádja, de ezt az imádatot sóhajtja bele mindenbe, ami szépet ujjrakölt. Némely képe a természeti erők fenséges párját érezteti s a művészet emberfeletti hatalmát sugározza; némely képe előtt könnyekre kell gondolni és csendesen meghajolni egy mindent átfogó és mindent kifejező érzés előtt; ám minden képéből ki kell hallani az emberi lélek elragadó himnuszát, mely megtörve és megalázva is a magasba tör és a természet gyógyító, pihenést és feledést adó hatalmában keresi és hirdeti az utat, a célt és benne a menedéket: a szépet. Az élet csalódásai közt, az ifjúság nyomorúságán és a férfikor átálmodott szegénységén keresztül a festészetet úgy őrizte, mint egy régi, drága hangszert és játszott rajta — magának és nem a világnak —, mint ahogy önfeledten és egyedül játszik valaki őszi alkonyatban egy csendes zongorán. Belesírta lelkét a képeibe, vágyait, csapongó képzeletét, a sikertelenség bánatát, a törtetés gyöngeségét, lelke kifosztását, a sok mindent, amit akart s a sok mindent, amit nem lehetett; szárnyát, amit megtépázott a sors, de megszegni nem tudott, az új és új nekilendülést, a vergődéseket és a mások érdemetlen sikereit; egy lelket, melynek nem volt talaja az életben s földje, levegője csak a művészet lehetett, ahol megvonult, ahol az íhlet megsímogatta, az álom eldédelgette s a fájdalom rózsák-

kal hintette tele a magányosságot: az ecset Beethovene ő.

Katona Nándor képeit nem lehet a festészet megszokott ónjával mérni és nem lehet róluk objektív megállapításokat tenni. A színek káprázatos pompáján és a finomságok utolérhetetlen szépségein túl van valami, amit minden szépségük mellett a megértéshez épp úgy kívánnak, mint a legszebb Heine-versek: a művész lelkének ismerését. Csak akkor tudjuk alkotásainak művészi értékét, ha minden tudáson és tökéletességen túl még a forrásukba is belenézünk, ha tudjuk, hogy minden képe egy-egy benső megnyilatkozás, melynek a technika, a képesség, szín, vonal és ecsetvezetés csak eszköz, hogy egy folyton égő tüzről, egy igazán emberi lélekről mondja el a legintímebb vallomásokat. Az ő képeiről nemcsak azt akarjuk tudni, hogyan festette, hanem azt is, miért; nemcsak bámulatot érzünk egy-egy darab világot teremtő vászna előtt, de azt a művészet-lehelte megilletődést is, melyet csak az emberi nemesség s a minden művészet alapja, az érzés ellenállhatatlan sugárzása válthat ki belőlünk. Ábrázolási módját nem tanulta senkitől, maga alkotta magának. A Julien-akadémián nem tudták semmire se tanítani, mert húsz éves korában mindent tudott, amí a mesterségre tartozott; Oroszország legnagyobb mestere bámulva állapította meg róla, hogy képein a föld illata érzik s tehetségében a változatosságnak szinte képzelhetetlen skálája forr. Olyan színeket hozott ki a palettából, amelyek

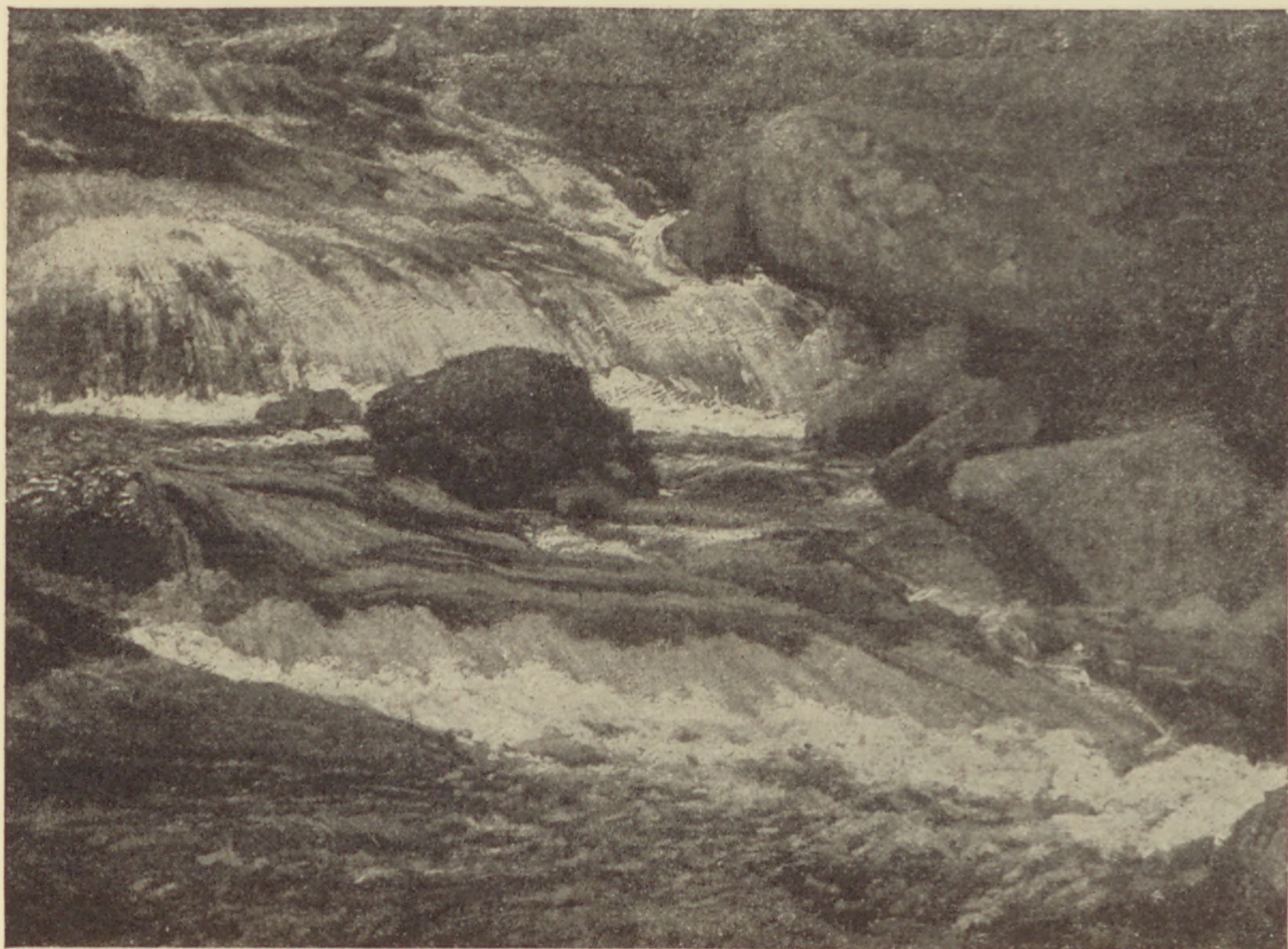
Katona: Winterabend

Katona: Téli est

előtte ismeretlen közvetlenséggel szólaltatták meg a külvilágot. Ezekkel a színekkel épp oly közel jutott a természethez, mint érzésével a világ-egyetem lelkéhez s ahogy vásznán új életre tudta hívni mindazt, amit a természet alkotott, földet és vizet, havat és jeget, ködöt és a nap ezernyi árnyalatokban ragyogó fényét, — úgy tudta képeibe lehelni a millió mozgásból, hangból és hangulatból szűrődő, a világot betöltő örök muzsikát.

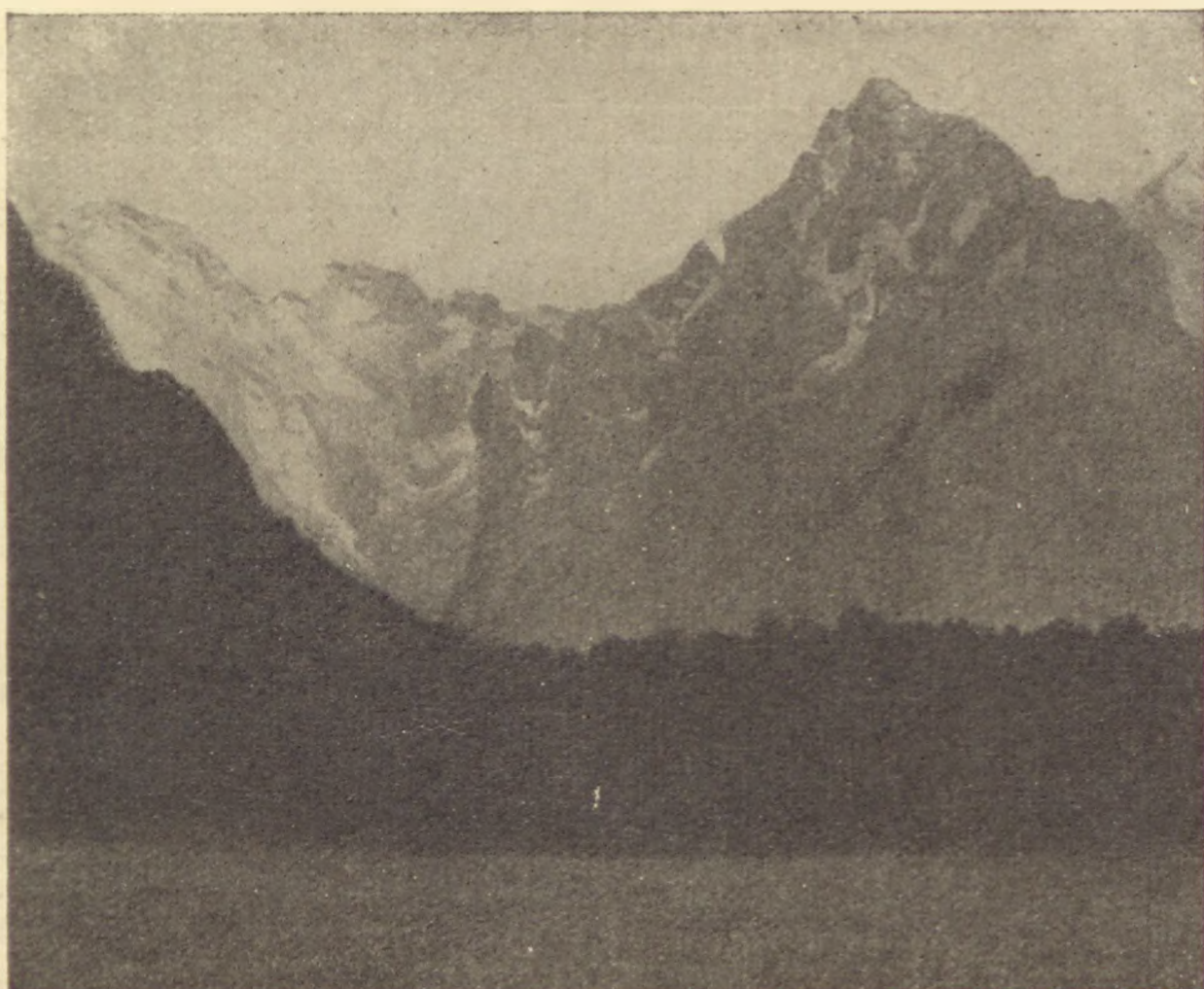
Egy Katona-kép sohasem csak kép: szín és zene. A szem gyönyörűségén túl valami meleg és szomorú hang szólal meg bennünk, mintha egy benső öröm húrján valami könnycseppremegne. S ez az a művészi hatás, melyre csak a legkiválóbbak képesek, olyan hatás, mely-

nek titka a művészi egyéniségben van, a mondani való emberi voltában s az emberi lélekhez közelségében. A hegyek gigászi ábrázolásával épp úgy lelkünkbe markol, mint a Balaton színeiből verődő hangulatokkal s mindenütt az alkotó erő meghatározó egyszerűségével és hatalmával ragad el. Száz és száz aktján a teremtnak ugyanaz a szeretete merül bele az emberbe, mint jellemző erőben és emberi kifejezésben páratlan arcképein. A technikáját képről képre teremti magának; nincs megörögzött technikája, nincs semmi maníjerja. Nincsenek állandó színei sem, de a természet minden színe ott ragyog, ott hervad, ott él és haldoklik vásznain, mintha ezek a színek nem is a fény örök forrásából, hanem a Katona lelkéből áradtak volna bele a világba.

Katona: Wasserfall in der Tátra

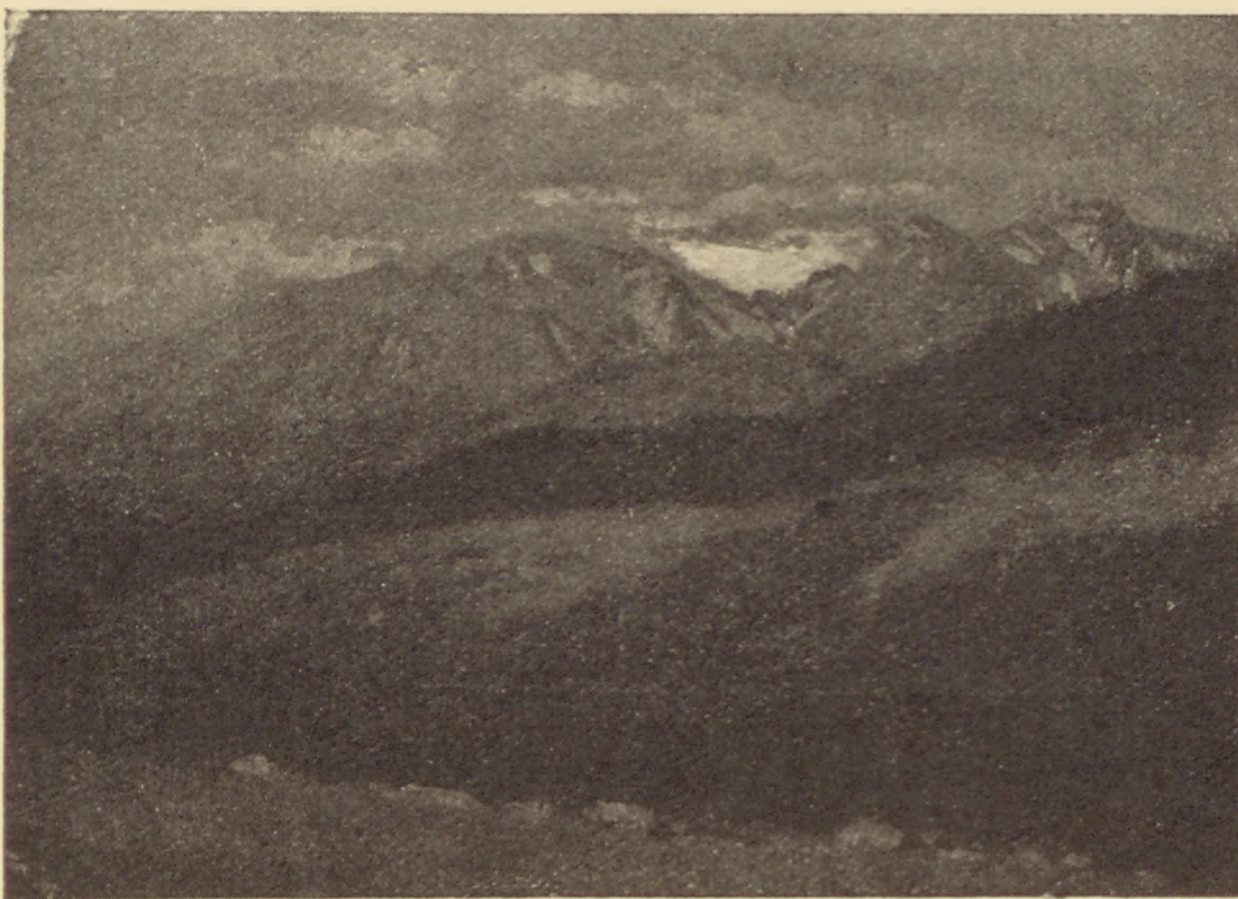
Katona: Vizesés a Tátrában

Katona : Partie aus der Tátra
(Im Besitze des Fürsten Hohenlohe)

Katona : Tátrai részlet
(Hohenlohe herceg tulajdona)

Több mint hatezer kép került ki Katona Nándor ecsetje alól. Ha nem volna mindegyik egy-egy remeke a magyar festőművészetnek, akkor is csodálatos lenne, hogy emberi szellem és emberi kéz hogy tudott ennyit alkotni egy rövid életén át. S e képekből még mindig egy kápráztató tárlatra való van otthon, a műtermében. Műbarátok nem törik be értük a műterem ajtaját, talán mert kevesen tudják, hogy ennek a művésznak szerény műtermében a magyar művészet örök értékű kincsei hevernek. Szerényen suhant el mindig az emberek között s fájó lélekkel a magányba temetkezett, de sohse volt olyan erős, vagy sohse volt olyan gyöngé, hogy emberi büszkeségét feláldozza az élet lélekölő kegyetlenségének. Fel, a művészet magasságaiba meglelte az utat, de le az emberek közé, nem tudta megtalálni. Első megjelenése másfél évtizeddel ezelőtt egy művész szeszáció páratlan erejével rontott be hozzánk. Negyven éves koráig mesterségesen tartották vissza a nyilvános-

Katona : Herbststimmung in der Tátra
(Im Besitze des Grafen Apponyi)

Katona : Őszi hangulat a Tátrában
(Gróf Apponyi Sándor tulajdona)

ságtól, ám mikor előre tört, egy lendülettel a művészet élére került. Hódolat fogadta és addig ismeretlen arányú sikerek kísérték. Ám sorsa magyar művésznak teremtette. Féltékeny és alattomos erők nyomban turni kezdték alatta a talajt s tudatos és önzésükben már szünet nélkül dolgozó buvárkezek ott törtek ellene, ahol erkölcsi sikerét ugyan sohse tudták megközelíteni, de még szerény anyagi boldogulása előtt is elzárhatták az utat. S így történt, hogy mindenki a legelső mesternek tudta, de azért a reklámfestők képeit vette. Az ő finom és valóban arisztokrata művészleke a hétköznapi eme sötét síkátoraiba átalott, de nem is tudott leszállani. Várt, alkotott, hallhatatlanná lett és szegény maradt. Hitfelei, a magyar művészet mecénásai, nem vettek róla tudomást, nem emelték vállukra és nem büszkélkedtek vele, mint a magyar zsidóság egyik legnagyobb ékességével. Királyok vették képeit, mi zsidók a szomszédba mentünk képet vásárolni. Akik saruját meg nem oldhatták, beleférkőztek a közönség kegyébe, másolót vittük előre a siker és gazdagság útján, de őt elhagyta, észre se vette az a zsidóság, mely festőket emelt

Katona : Herbststimmung
(Im Besitze S. M. des Königs)

Katona : Őszi hangulat
(Öfelsége a király tulajdona)

nagyokká s rajta bizonyította be a próféta példabeszédét a saját hazájáról.

Hatezer kép, mely kincseket ér és ötvenkét esztendő, mely e kincseket az örökkévalóságnak hagyja a nélkül, hogy a jelen aranyát látta volna értük! A magyar és zsidó átok kettős tragikuma az övé. Híven hitéhez, híven a földhöz, melyet művészetével megtisztelt és híven minden ideálhoz, mely embert, művészt a nemesség fényébe emel, szárnyaló akarással és olthatatlan tüsszel megverve, mennyit vérezett és szenvedett a Prometheus-kövön! Hányszor bémult meg a sikertelenségben és lohadó energiáját az örök vágy, a diadal örök szerelme hányszor élesztette teremő erővé! Hányszor lett félénk, holott joga van minden dicsőséghez s mennyire el lehet művészettel telve a lelke, ha mindenén túl mégis teljes fényében ragyog rajta hűséges barátja, a teremő zseni. Abban a fájdalomban, mely ötvenkét év elveszett reményeiből sir felé, még mindig ott lobog az áhitat világa, mely a diadal felé integet s alkotásra ösztönzi azt

a kezét, melyet nagyság, ősi tehetség és hívatottság tartott meg erősnek a könnyek és csalódások között. És én egy nemes gényűs elött igaz hódolattal próbálom megnyitni az ösvényt, mely véle diadalban és elégtételben egy új és boldog művészi jövendő felé vezet.

SZÁSZ MENYHÉRT: A HEGYTETÖN...

(Katona Nándornak)

Kiáltsad ott — s a visszhang rádörög — hahó!
S ha nap süt, hát nem olvad ott a hó,
ott száz szikla letérdepel,
de talpad ott nem téped el,
ha hajnalon
szöges botoddal hágsz fel, oh!
Neked bársonyfövény a hó...
S nem fázol te, vihar-szélvésztlől reszketőn,
a hegytetőn...

A kunyhódban, a hegytetőn nem ég parázs,
mínek? — mínek?
ott nincs virág, aranydarázs,
mínek? — kínek? —
Az egész ott a Hóvilág,
a virágod a hóvirág.
És mindenütt, hová nem ér,
s a palettán: — sok hófehér,
sok hófehér.

Még több-több vihar kellene
egy orchester, Wagner-zene.
S ha éjszaka, vaságyadon
vergődsz sok régi vágyadon,
azt gondolod: — tombolj, vihar!
Viharmadár
új havat adj
holnapra már...
Orkán csavarjon tölgyeket,
gleccser mosson el völgyeket,
repedjen meg a sziklafal
s kunyhód recsegjen, mint a lánc,
a tánc alatt
a szűz leányok dereka, a fiatal.

S reggelre kelve menj odább,
s hengeres mellel fújd tovább
az indulót: —
Ti nagy hegyek, ti szent hegyek,
ti ködbe messze elfulók,
innét tovább én nem megyek.
Nem érdekel a róna-táj,
s nem érdekelnek — emberek.

Katona: Fröhjahrstimmung in der Tátra Katona: Tavasz eleje a Tátrában

S ha mégis jő, egy vándorod,
egy pásztorod
Késmárk felől...
S köröztetek a szent hegyek
a hóval belisztelt hegyek,
Te lágyan szólsz:
— én mindenkit tiszteltetek...

Így élsz te ott, a hegytetőn,
az áldozó, a tiszta pap,
aranyborod a tiszta nap,
és hűsítöd — mert kell ilyen
az embernek, ha jó munka után ledől —
a hűsítöd: — ha szellő jő, Késmárk felől.
Az ajkadon bágyadt mosoly
hajadban egy-két száll fehér
(Amit te odaakevertél...)

Kezedben a szöges botod
a nagy Kárpát úgy megszokott.
(Oh! hegyek és Apostolok!)
S a hegytetőn állsz, amit még
csak alig-alig értek el,
a vihar lágyan simogat
s a szikla mind — letérdepel...

FEUERSTEIN-KOVA ALBERT: TÜZCSÓVÁK FÉNYÉBEN

Északi harctér

Dr. Jordán Sándor főtitkzelendő úrnak

EGY MARÉK FÖLD

ár vagy tizennégy órája, hogy menekelünk. „Gewaltiger Marsch“, erőszakos menet ez, tehát nem pihenhetünk. A megadott időben ott kell lennünk. Ilyenkor nincs más szempont, mint a pontos megérkezés.

Megyünk, megyünk, megyünk. Reggel még meglehetősen idő volt. Nem esett. Most már vagy két órája esik. Csúnya, galíciai eső esik. A sár a bokáinkat temeti és úgy tapad a lábaink köré, mintha erőszakkal itt akarná tartani az embert. Az eső pedig először csendes zajjal esik, minden oldalról egyformán, hogy teljesen átáztassa a ruhánkat. Es miután már teljesen, ingig vizesek vagyunk, miután már meg se érezzük, mert minden tagunk egyformán vizes: szél kerekedik és az eső az arcunkat csapkodja. Eleinte védekezünk ellene. Félrefordított arccal menetelünk. Az arc összeráncosodik, eltorzul, a nyakszírt megmerevedik, a szem a legkisebb nyílásra szorítkozik — de megyünk. Csatakosan, némán, érzéktelenül és vakon. Egy embertömeg, amely összeolvad, egy nagy, egységes agyagtömeggé tapad össze és öntudatlanul mozog, előre vándorog idegen lábakon...

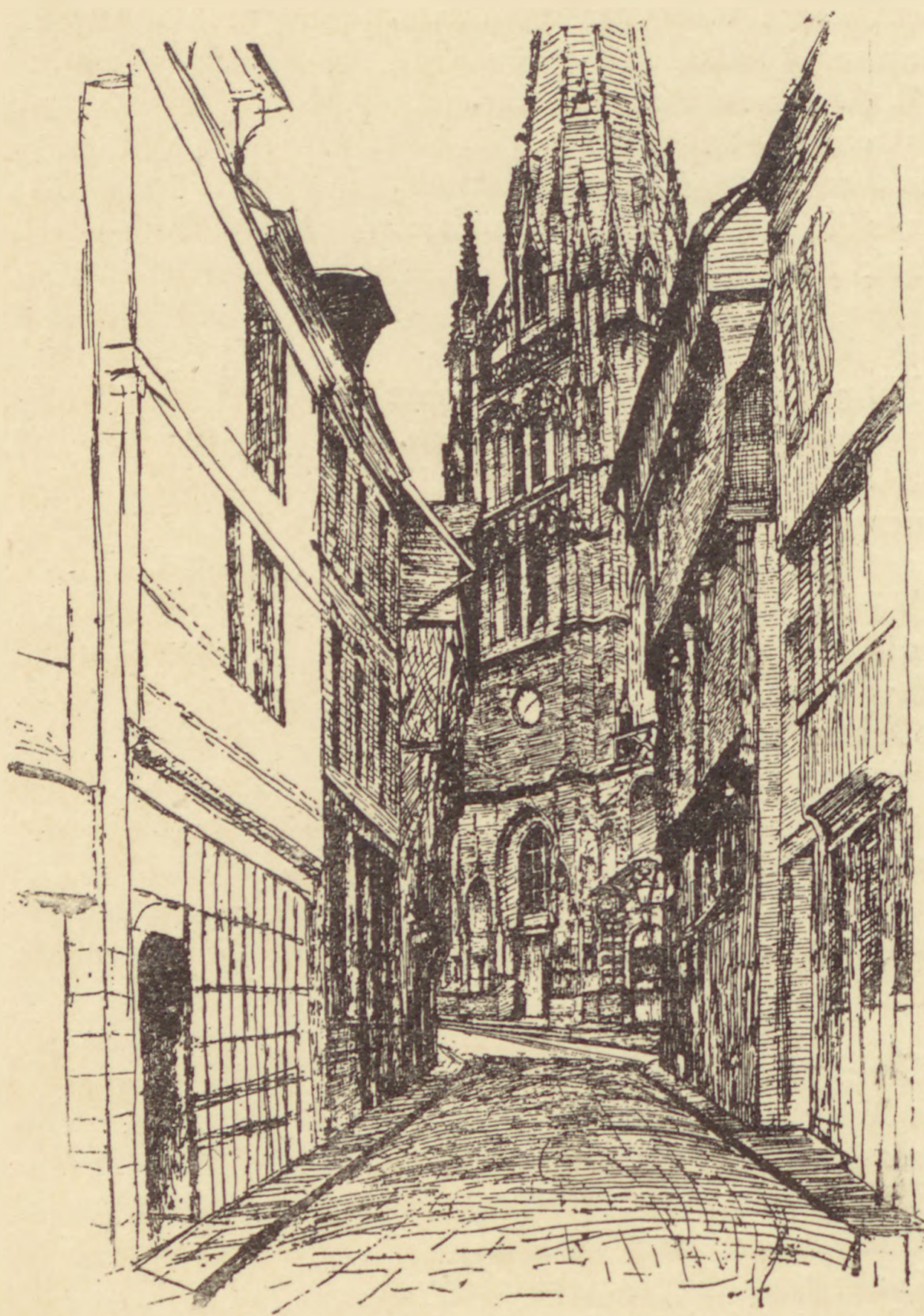
Este lesz. A sötétség megtapíntható. Az ember a szomszédját nem látja, csak érzi. A némaság megüli a húzódozó, tapadó testet és az agy nem gondol semmire. Csak ha valamely sárbucka útjába áll az embernek, a láb megbicsaklik, az egyensúly félrebillen: ilyenkor valami áldott, velőtrázó és ébresztő hideg borsózik át a testen. Ekkor feleszmélünk. Szemünk kinyílik, fülünk hallani kezd, agyunk széjjelgondol egy percre. De semmit sem látunk, semmit sem hallunk — csak egyhangú ezer és ezer láb által gyúrt agyagnak a csámcsogását...

Később, ha már mindent megszoktunk — valami kegyetlen fájdalom törí a hátunkat... A hátizsák súlya... Az idegen test lomhasága... Óh, ez mindennél átkozottabb. A test izzad, roska, ázik a saját párájában és a batyu egyre nehezebb, egyre elbírhatatlanabbá válik... Igazítunk rajta valamit... Egy pillanat és mennyei, valami földöntúli kéz járja át a testünket. Így nagyon jó. Már rég lehetett volna... A másik percben már másutt sajog a test. A nyak köré, a váll, a gerinc törík, a láb már csak térden csúszik... És a zsák egyre nehezedik...

Az ember be akarja csapni a fájdalmat, a parancsot... Jó lesz ledobni valamit... De mit? Mindenre szükségem van. A lövegeket?... Főbenjáró bűn... Aztán meg... hátha támadás

lesz?! Még az is kevés, ami van. Kétszerannyi is kevés, tízszerannyi is kevés... Hát akkor az ennivalót... Éhes leszek? Majd csak lesz valahogy... Eldobtuk a kenyeret... Egy pillanatig még fáj... idáig cipeltük... de a batyu könnyebb, nem húz annyira... Egy perc múlva megint húz, megint fáj... Nézzük csak: mi van még fölösleges? Öt doboz szardíniát kaptam hazulról... ez iszonyú súly... De hát... ott-honról jött. Gondos kezek, egy gyöngéd szív küldte... Mindegy. Az a szív megbocsájtja... Eldobjuk... Be kár... A zsák még mindig húz, kegyetlenül húz. Menjen a dohány is... Lesz majd más... A tartalék bakkancs?... Nagy büntetés jár érte... És... odakint nem kap az ember mást... De majd úgyis megsebesülök — a kórházban nem kell... Ez: nagyszerű gondolat... Az ember megsebesül, kórházba kerül... Eldobom ezt is... azt is... a sötétségben nem látni... a pokrócot leoldom... a sátorponyvát is... A kincstár pénze... borzasztó... de a zsák már könnyebb, sokkal könnyebb...

Most már majdnem semmim sincsen... Se ennivaló, se a hideg ellen... Mi lesz?... Nem baj... Azt majd kibírom, de ezt, ezt nem lehet

Katona: Federzeichnung

Katona: Harfleuri templom (Tollrajz, 1892)

Katona: Lambeth-bridge London

kibirni... Inkább éhezni, fázni, megsebesülni, meghalni — de hát legalább nem sajog, nem nyög...

Reggel felé jár... Végignézek a csapaton. Kettégörnyedt, földön vánszorgó, némán nyögő vén emberek... De a zsákok már nem olyan duzzadtak, mint tegnap...

Mellettem görnyed egy öreg ember. Lehet vagy negyvenéves. A földre bámul és cammog, topog, a lába gyúrja a sarat, de ő csak megy... A zsákja teljesen érintetlen... Megszólítom:

— Nem nehéz öreg?

— Mit csináljunk? — és tovább vánszorog. Látom, hogy zsidó. Csupa víz, sár és szenvedés. Végignézek rajta és a szívem sírásra áll... Tizenöt évvel idősebb nálunk... A szájalom a torkomat fojtja...

Faluba érünk. A menet megáll. Leülünk. A kedélyek énekelni szeretnének gyönyörűségükben...

Kis pihenés után felhangzik a parancs:

— Auf! Vizitalás lesz. A zsákok kinyílnak szerte.

Az őrmester szíkrázó haraggal megállapítja, hogy a „társaság“ mindent elhányt. Mi lesz ebből?!

— Az egész zum Rapport!... Azaz, hogy nem az egész. Van egy, aki nem hajított el semmit. Az én öreg szenvedő szomszédom.

— Itt van la! Ez az öreg elbírja, azok a naplopó síhederek pedig kényeskednek! Hogy hínak öreg?

— Ösztreicher Lipót... — szól az öreg és egy mély, beteg, átkozott köhögés tör ki a melléből...

Az őrmester végignézi rajta...

— Mi minden van a zsákodban?

Az öreg mindent kipakkol... de valamit félve bennthagy... mintha féltene...

— Hát az micsoda? — kérdi gyanakodva az őrmester.

— Semmi...

— Kivele!

Az öreg izeg, mozog, de nem teszi ki. Az őrmester dühbe jön. Káromkodik és kiveszi...

Egy kis zsák tele földdel... Szép, sárgás föld... Az őrmester nézi, nézi, majd az öregre néz fel...

— Mi ez? Minek ez magának?

Az öreg hallgat...

— Hát beszéljen! — Maga megtébolyodott?!

Az öreg megint köhög egy borzasztót, hogy az ember szíve megmozdul...

— Ej, öreg, öreg — szól az őrmester végzetes gyanúval — maga spekulál... En már ismerem magát. Maga már egynéhány marsból kihúzta magát... Maga nagyon szeretne beteg lenni!... En túljárok ám a maga eszén... Magának nem elég a rendes nehéz rüsztung, maga — mondja szűrő, vizsgálóbírói tekintettel — maga azért cipeli ezt magával, hogy vért köhögjön!... No jó! Majd adok én magának vért!... Maga külön jelentkezik zum Rapport! Megértette?!... Adok én kendnek!...

A rapportnál kérdi a kapitány:

— Mondja öreg, minek magának az a zsák föld?...

— Kapitány úrnak alássan jelentem... ez vallási dolog... Ez a föld... ízé... a szentföldről való... Nálunk ez így szokás... Mi nagyon tiszteljük őseink földjét... Ezt édesanyám, aki kint halt meg, küldötte nekem évekkel ezelőtt... Ha nem segít az Isten hozzá, hogy kimenjek meghalni, hát ezt a marék földet tétessem a fejem alá a síromba... Minden őszám ott halt meg a szentföldön...

A kapitány nézi, nézi az öreget és egy könnyet vesz észre a szemén. Aztán szól:

— Őrmester, megnézte a zsákját? Nem hiányzik belőle semmi?

— Jelentem alássan: nem!

— Akkor... vigyázzon az öregre, ha meghal, tétesse ezt a földet a feje alá... Megértette?!

Papirfaragás Katona Nándor 8—10 éves korából
Papierausschnitt von Nándor Katona im Alter von 8—10 Jahren

PATAI EDITH: KATONA NÁNDOR MŰTERMÉBEN

Ksak négy emelet választ el a földtől, a pesti utcától, a rohanó villanyostól, a fáradtnézésű csukaszürke emberektől, — de a turisták boldog, ujjongó szédületét érzem, nagy hegyek legyőzőinek ritka gyönyörűségét, akik felérve a magasságok tiszta levegőjébe, kitarják karjukat az ég felé. — Azzal a tudatos és önmagunkat boldogító áhítattal állok a Katona Nándor egyszerű műtermében, amelyet az igazán mély, tiszta művészet ad isteni ajándékként az embernek. A csodálatosan élő színekben lobogó képekről újra és újra a mesterre nézek, aki mind e fény sugárzás és áhítat közepette egyszerűen, komolyan, szinte közömbösen áll. Pedig szeretném, ha szólna, beszélne, magyarázna, ha szavaival megépítené az utat, amelyen haladva megtalálom ennek a nagyszerű, különös világnak a gyújtópontját, a szent tüzet, amely ott él a képek mögött, mindegyik kép mögött titokzatos fényességgel. De a mester keveset szól, egy másután illeszti egy üres ráma négy árva vonala közé a vásznakat, a képek dacolnak, lázonganak, túlnőnek a kereten, gyönyörű havasok kristályos levegője ereszkedik a műteremre, majd üde, zöld tavaszi színek virítanak a szemünkbe, alkonyi óráksötétlő titkozatossága suhan el mellettünk, távolban vihar készül és óh, elsőpri az íróasztalt, a kis reggeliző asztal zűr-zavarját, a finom barna szekrényt, a nagy irigy ládákat a kincset érő képekkel méhükben, az egyszerű fehér függönyt, a „közömbös“ háttérét. A mester alig néha-néha pillant ránk, hogy arcunkon, mint élő, érző, szenvedő és ujjongó tükörben meglássa műveinek visszfényét. Félek, Katona Nándor művészetének káprázatos gazdagsága között ma nem fog

Katona : Papírfaragás. (A művész 8—10 éves korából)
Katona : Papierausschnitte

Papírfaragás Katona Nándor 8—10 éves korából
Papierausschnitte von Nándor Katona im Alter von 8—10 Jahren

szóhoz jutni az ember, a mester ma semmit sem fog elárulni önmagáról, az életéről, az útról, amelyet megjárta. És tényleg a mester keveset szól, de ahogy a képeknek bűvös sora egy percre megszakad, az egész környezet ismét életre kel, beszédessé válik és amikor a Katona Nándor keze alatt talán véletlenül felpattan egy régi rozsdás zár, egy nagy faládának zárja, amely első gyermekkorai műveit őrzi, akkor halkan, lassan, fájdalmas mozdulattal kinyílik a multak ajtaja, az ajtó, amely messzi, távoli évek történetéhez vezet. Mintha egy régi dal szólna, bölcsődal, amelyet ifjú anyák énekelnek a gyermeküknek. A mester szemében könnyek csillognak, magába vonul és e mélyülő határtalan percek alatt éveknek útját járja a lelke. Elfordul tőlünk, talán egyedül szeretne lenni, ifjúságának szent emlékeivel talán fel szeretné idézni édes anyjának arcát, alakját, puha szombat ruháját. De mi e vágy iránt szinte érzéketlenül megbüvölve állunk a varázslatos ajtó előtt, amelyen át látjuk a multat, a késmárki kis szobát, a rétet, amelyen a réti székfű illa-

Katona : Papírfaragás. (A művész 8—10 éves korából)
Katona : Papierausschnitte

tozik. Oh a réti szekfünek csodálatos illata lehetett a késmárki réten, ahol a gyermek fogékony lelke először ölelkezett a természettel, amelyet eljegyzett magának első és örök szerelemmel.

*

Kezünkben tartjuk a nyolcéves Katona munkáit, röpke vékony papírfaragásokat. Az édesanyja, akinek lelke már akkor öntudatlanul, de sejtelmesen meghajolt fiának lelke előtt, megőrizte a gyermekkor munkáit, összegyűjtötte őket és évek múlva átadta a serdülő Katonának. A szekfümotívum vissza-visszatér ezeken az ámulatba ejtő papírlapokon, ahol a zseni már keresi megnyilatkozási formáját. Egy darab fehér papír és egy zsebkés, ezek akkor a gyermek Katona művészi eszközei és mi valóban elbámulva látjuk a finoman, szinte boszorkányos biztonsággal minden előrajzolás nélkül faragott ágakat, leveleket, virágokat

Katona: M zrachtbla. (Papírfaragás a művész nyolcéves korából.) Köröskörül a 12 törzs bibliai jelvényei, a közepén a négybetűs Istennév csonkán Katona: Misrachtafel

és közöttük a galambot, az özet, amelyek egyenesen az Énekek énekéből szökkentek a kiválasztott gyermek fantáziájába. Finomrajzú mizrachtblát is találunk a papírfaragások között a 12 törzs állatjelvényeivel, középen Isten neve a tradícióhoz hiven csonka betűkkel. Aztán még egy-két röpke lap, közöttük egy már „rendelésre készült,” amint a mester mosolyogva megjegyzi.

Úgy látszik, az ifjú Katona fantáziáját a természetén kívül a zsidó mult is foglalkoztatta, a zsidó rítus poézise, a templom színes homálya és az a misztikus levegő, amely az áhítat extázisából árad. Leboruló fehér alakok a templom titokzatos mélyében, akik odaadják lelküket Istennek és keresik

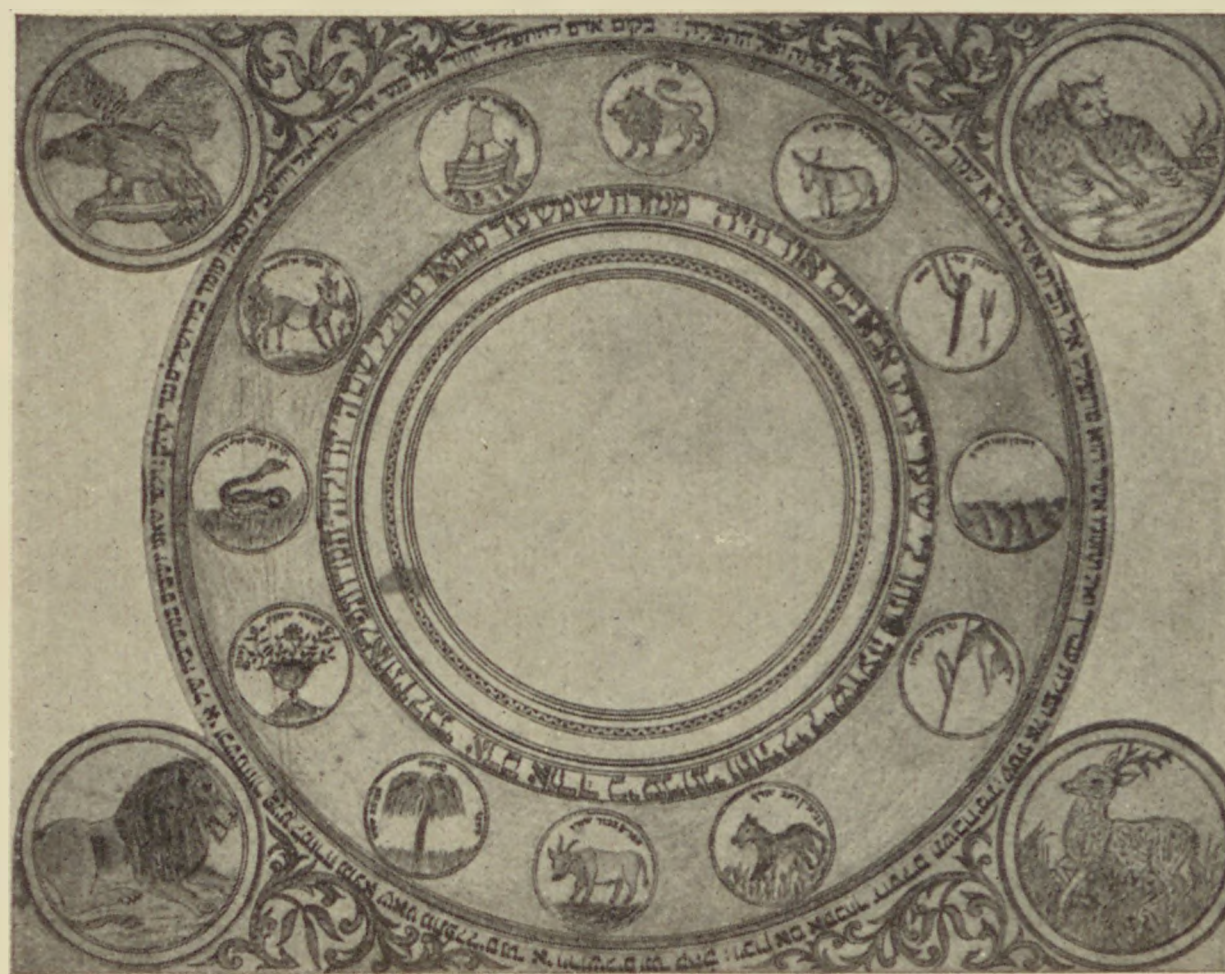

Papírfaragás Katona Nándor 8—10 éves korából, illusztrációul az Énekek Énekéhez. Az üres helyek a héber mondatok részére maradtak fenn Papierausschnitte von Nándor Katona im Alter von 8—10 Jahren

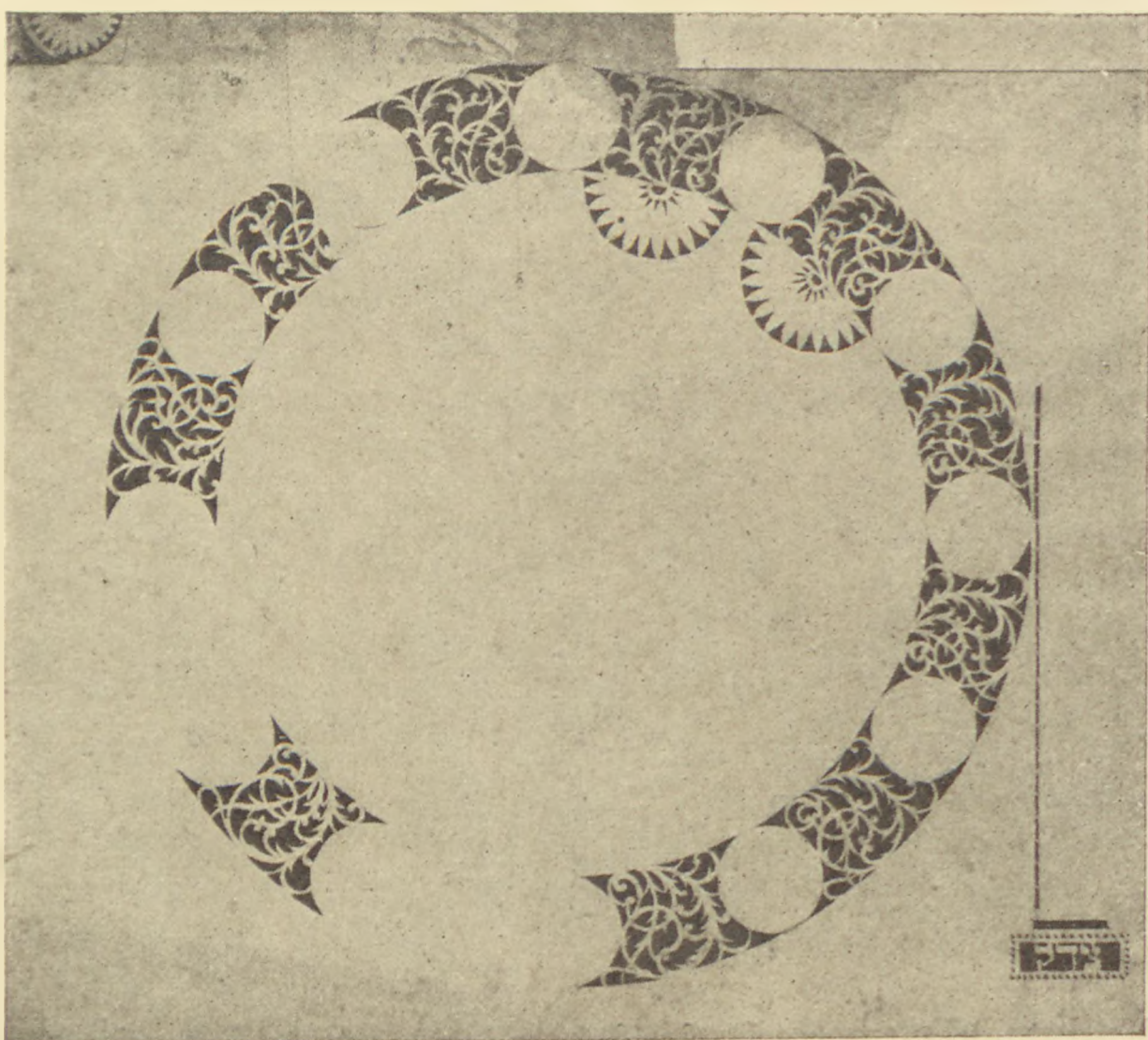
a vele való nagyszerű egyesülést — a pap, a késmárki pap, amint felmagasztosul, megnő az áhítat feltörő erejében — ezeket a témákat, első olajképeinek témáit kevés színnel, kevés eszközzel fogta meg Katona, de kifejezőmódjának egyszerűsége mögött több nyilatkozik meg a zsidóság lelkéből, mint sok színes kép viruló bőbeszédűségében.

*

Milyen messzi, hosszú út volt a késmárki háztól, réttől, templomtól Münchenen, Párison át, visszautasított képek okozta forró keserűségeken keresztül, addig, amíg az ország mágnásai rendeztek Katona műveiből kiállítást, míg gyönyörű tájai királyok palotáiba, múzeumok termeibe kerültek, míg a Tátrának egyik csúcsát ajánlották fel

Katona: Misrachtafel Katona: Mizrachtbla. (Tollrajz a művész nyolcéves korából.) Köröskörül a 12 törzs jelvényei a megfelelő bibliai mondatokkal. A négy sarokban jelképei az Atyák mondásának, hogy „légy erős mint az orosz lán, fűge mint a szarvas, bátor mint a párd uc és könnyű mint a sas, hogy teljesítsd a te teremtdő akaratát...”

Papírfaragástöredék Katona Nándor 8—10 éves korából. Lent a sarokban
héberül „cedek” — „Igazság”
Papierausschnitt von Nándor Katona im Alter von 8—10 Jahren

Katona Nándor nevének! Mennyi álom ringathatta őt a tövises úton, amely fölfelé törekszik a hegycsúcsok tündérvarába, abba a várba, amelyet egy képen meg is festett de amelyet halandó el nem ér soha. Talán Katona Nándor sem érte el az álmok tündérvárát, de eljutott abba a magasságba, ahol elül a harc, az élet és művészet örökös mélységű küzdelme, ahol szent a csend és tiszta a havasok fehér harmoniája.

Katona : Gebet

Katona : A frigszekevény előtt (1882)

PETERDI ANDOR: AZ ERDŐ DALOL

Nekem már csak az erdő dalol.

Hallottátok-e már az erdő dalát,
Mikor az arany nap reá hajol
Es tündökölnék a fakoronák?
Sűrűjéből a kakuk szava hallík,
Rigó fütyül és tücsök hegedül.
Most hallgatom az erdőt egyedül:
Nekem dalol, az erdő nekem dalol.

Az élet piros nyugtalan folyója
Ide nem veri a hullámaít,
Aranyfényű csönd, ami dalba ringatja
Zengő lelkű nomádjaít.
S én bús madár itt gubbasztok könnyezve,
A szívem sir s mély bánata dalol:
Meghallják-e az erdőn túl, ott messze,
Ahol a Sátán dézsmál, öl, rabol.

Nekem már csak az erdő dalol...

PAP IZSÁK: MI

Vagyunk még egypáran:
— Jaj, sokan elmentek —
Csendességben sírók, keserűek, szentek.

Vagyunk még egypáran,
Hallgatásunk vétek
S hiába beszélénk, meg nem értenének.

Pedig bánatunktól
Hangos az ég tája;
Agyú az agyúnak szónkat prédikálja.

Tengere a könnynek,
Arja vérözönnek,
Mind, mind a mi néma beszédünkkel jönnek.

Mind, aki imát mond,
Mind, aki felsóhajt,
Ajkán töredeztve emleget egy óhajt.

Aki gyászruhát ölt,
Szörnyű kérdést kérdez,
Fájó szívét verve, jajongva miértez.

Imára cseréli,
Siralomra váltja,
A mi néma lelkünk nagy, keserű vádja.

Vagyunk még egypáran:
— Jaj, sokan elmentek —
Csendességben sírók, néma vádlók, szentek.

JÁVOR BELLA: GRAF VON BREDOW NÁLUNK

Királyháza, 1915 május

Graf von Bredow ezredes Németországból jött, sőt Belgiumból. Véres, kegyetlen harcok emlékét hozta a szívében és nagy fáradságok súlyát a vállán. De azért szépen, egyenesen, délcegen ült a fekete lován, mely soha-soha nem fogja őt gazdául elismerni. Mert az ezredes — saját vallomása szerint — megölte a fekete ló igazi gazdáját, egy angol ezredest, egy csúf csatában és utána a drága, ezüstszerszámos, árva fekete paripát örökbe fogadta, hogy kiengesztelje és megnyugtassa az elesett hős szomorú, visszajáró lelkét...

Az ezüst szerszámba vésett angol monogrammmal le van takarva fekete posztóval, mint a halottas szobában a tükör, vagy mint a szép hölgy nyakán a csunya anyajegy széles bársonyszalaggal. Graf von Bredow, ha beszél is a vitéz ellenfélről, saját lója nyakán nem óhajtja látni a nevét, mely névnek viselője végképpen elcsöndesedett, mint egy összetörött falóra ingája.

És a nagyszerű német hadsereg vitéz katonája finom tenyeréből eteti a fekete paripát, a gyűlölt ellenség árván szomorkodó, karcsú, szép lovát. A nemes paripa nem is eszi a finom cukrot és haragosan felhorkant, valahányszor a gróf kínál, teli tenyere enyelegve rózsaszínű orrához ér. Az okos paripa nem felejt egykönnyen; Belgiumon,

Katona : Kopfstudien

Katona : Fejtanulmányok

Katona : Tanulmány

Katona : Studie

Németországon, Ausztrián, Magyarországon keresztül hurcolja gyászát és hátán azt, aki örökre megszorította. Az állat körül valami fájdalmas illat terjeng folytonosan, a száján-orrán leheli ki, talán a szívéből, olyan illat, mint főuri temetésen a nagyon sötétlila ibolyából árad, mikor friss koszorúba van kötve és fehér érckoporsó lábához van fektetve, nagy, templomi gyertyák halovány fényének árnyékában...

Graf von Bredow vállat von és sajnálkozó, elítélő, gúnyos pillantással végignézi a gyászoló paripa dacos alakját, aztán büszke járással jön fel a verandára...

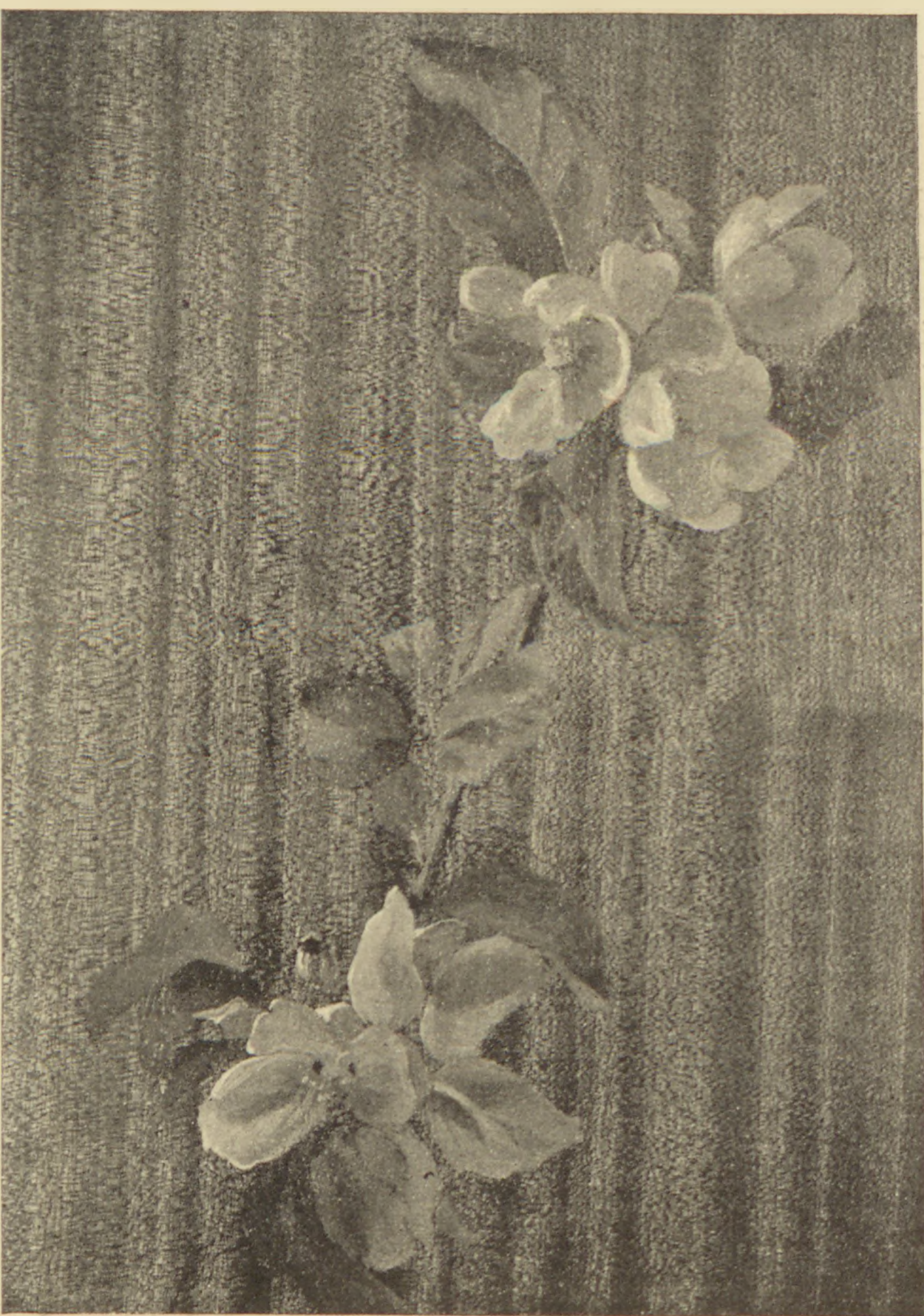
Mi, háziak, a bezárt ablakok mögül nézzük. Minden mozdulatát figyeljük. Kicsit melegünk van a szokatlan izgalomtól és attól tartunk, hogyha ez a nemes gróf megtudja azt, amit nekünk semmi kedvünk, okunk eltitkolni, akkor talán el is költözik tőlünk, vagy legalább is: nem fog összeismerkedni velünk. Lehet ugyan, hogy még Charlottenburgban elhatározta, hogyha „máskülömben” jól és szépen és „előkelően” viseljük magunkat, elfelejti nekünk, hogy zsidók vagyunk és több ilyesmi... Nem is lepődött meg túlságosan, mikor megtudta, inkább annak örült, hogy az átengedett ágyak kellő hosszúságúak, mert a lakást kereső hadnagy seholsem talált olyan ágyakat, melyekben a gróf és hórihorgas adjutánsa kinyújtózva pihenhetnek egy-két éjszakát. (Nos, mert a hely-

Katona: Fichtenwald
(Az állami aranyéremmel kitüntetve. A Szépműv. Múzeum tulajdona)

beli ágyak normális méretű magyaroknak és nem túl magas németeknek készültek!) Milyen nagyot nőttünk előtte tekintély dolgában, hogy mi németekre is be vagyunk rendezkedve, ami, őszintén szólva, csupa véletlenség.

A „menekülő szobán” jöttek keresztül. Ilyen szoba minden lakásban akadt akkortájt, a kárpáti

Katona: Blumenstudie

harcok idejében. Összetolt, egymásra rakott bútorok, felgöngyölt szőnyegek, gyertyatartók, porcelánok a szoba sarkában; székek karján, díványon értékesebb ruhák, kabátok kétségbeejtő rendetlenségben. Nekünk ugyan már egészen természetesnek tetszett ez a rendetlenség, — mióta szerencsésen visszakerültünk a vagonokból —, de a gróf olyan furcsa rémüldözéssel nézett a széthányt ruhákra, bútorokra, mint a nagyon pedáns emberek a naív levélkéik helyesírási hibáira.

De mindennek dacára már egy óra múlva bekopogott hozzánk adjutánsa kíséretében. Szépen bemutatkozott, mondott egynehány „szükségszerű” bókot, kedélyesen nevetett, roppant hálás volt. A kis öcsém állat fölemelte és úgy nézett az arcába.

— Wunderschön, wunderschön — mondta pár-szor —, nézze meg, kérem, ezt a gyermeket — szólt oda a kísérőjének.

Az persze megnézte és szintén csodaszépnek találta. Pedig igazán nem is csodaszép az a gyermek, de ha meglepődik, nagyon bájos.

— Mit csinálsz, kicsi? — kérdezte.

— Írok — felelte röviden, mert még nem tud jól németül — aztán gondtalanul tovább rajzolta táblájára a nevetető betűket.

— Ez egy nyolcas? — kérdezte tovább barátságosan az előkelő úr.

— Nyolcas? — nevetett a kis fiú és nem is tagadta, hogy tudatlannak tartja a grófot. — Nem, mert ez egy „sin”, és ez egy „däleth” és ez egy „cádé” és ez egy „vaf”! És nem nyolcas.

— Hol tanultad ezt, kicsi fiam?

— A chéderben most tanulom.

— Mi az „chéder”?

A gyerek csak nevetett.

En aztán megmagyaráztam a gróf úrnak, hogy mi az a chéder és milyen betűk azok, amelyekre most tanítják a kis fiút. És ezzel kapcsolatban — szinte önkéntelenül — sok mindent mondtam, magunkról, a zsidóságról, az egész életünkről...

— A gróf urat ez bizonyára nem érdekli és untatja nagyon — kockáztatta meg az anyám, aki nyugtalanul figyelte „nem helyénvaló” előadásomat és a gróf hirtelen elkomolyodott arcát.

— De nagyon érdekel! — mondta gyorsan, hangosan nagyúri vendégünk. — En ugyanis antiszemita voltam, de a háború óta szeretem a nemes zsidófajtát, foglalkozom velük, mert meg akarom ismerni őket, már az irodalmukat is olvasom és ha ezután élek, kundschaftja leszek minden zsidó dolognak.

— Szép... — mondtam önkénytelen gúnnyal.

— Aber Fräulein! Hát nem hiszi Ön, hogy komolyan beszélek? Csak nem gondolja ön, hogy ez a vén katona most hízelegni akar önöknek, hálából az átengedett kényelmes ágyakért, a meleg szobáért. Nem, kisasszony; azért nem, mert ez most úgyis „kijár” nekünk, mert háború van, hanem mikor megtudtam, hogy önök is zsidók, meg se vártam, míg átázott ruhám megszárad,

Katona: Virágtanulmány

siettem önökhöz, hogy határtalan tiszteletemről biztosítsam önöket.

— Ezt mi igen köszönjük önnek, gróf úr!

— Az ön hangja, kedves kisasszony, súlyos büntetés nekem régi-régi vétkeimért. Csakugyan vétkeztem, mikor szóban és érzésben ellenségük voltam, önök csakugyan nem érdemlik ezt tőlünk, nem érdemelnek mást csak gyöngédséget, szeretetet, jóakaratot és elnézést...

— Elnézést? — kaptam föl az utolsó szót — mit kell elnézzenek nekünk, gróf úr?

— Isten tudja — felelte zavartan —, de méltányolni kellene az önök nagyszerű képességeit és végre arra a polcra helyezni önöket, amelyen mi állunk.

— Majd felküzdjük magunkat oda, ahol valaha egyedül álltunk, „odahelyezni“ nem is lehet bennünket, gróf úr, mert mi nyakasok és büszkék vagyunk!

— De nem mind ilyenek és ez talán szerencse is. Részemről igen óhajtanám, ha minden zsidó olyan nagyszerű volna, amilyennek én megismertem, hogy ne kelljen kiábrándulni belőlük soha... Ha érdeklí, elmondom, miért szerettem meg őket.

Hálás leszek, gróf úr, de kérem csak azt mesélje el előbb, ez jobban érdekel, mit tettek önnek a zsidók, mikor még gyűlölte őket? Ez engem sokkal sokkal jobban érdekel! Elhíheti, gróf úr, hogy jobban...

A gróf arca hirtelen pipacsvörös lett. Nem tudom mit gondolt ebben a pillanatban, de nekem az jutott eszembe, mikor ijedt zavarát láttam, hogyha a Mont Blank tetejére egy óriási, kavícscsal telített hordót hengergetett volna fel emberfölötti fáradsággal s a hordó mindjárt vissza is gurult volna az iszonyú mélységbe — ilyen kellemetlenül nem lepődött volna meg akkor sem...

— Arról az időről nem szívesen beszélek — felelte nagysokára. — Voltak *okaím*, persze, hogy voltak, de azért, ha visszagondolok arra az időre, igen nagyon elszégyelem magam és csak az vigasztal, hogy nem vagyok egyedül, velem van az a sok ezer előkelő, intelligens német, akiknek nagy okuk van arra, hogy szégyeljék magukat. De akik örülhetnek velem együtt, hogy kigyógyultak ostobaságukból. Mert kigyógyultak. Majd jöjjön ön el Németországba, meglátja, milyen változás ment végbe nálunk ezen a téren!

— Hogyne, gróf úr, el fogok menni és majd meglátom. Hát ezentúl lesznek önöknél zsidó tisztek is? Például zsidó ezredes és zsidó tábornok!

— Ha lehetne erről beszélni; dehát nem lehet! — felelte kitérően.

— Igaza van, gróf úr, kemény, harcos katonák nem szoktak álmodozni... És csak fantasztikus álom ez: zsidó tábornok Németországban! Bár ha volna, éppen olyan okos, bátor, rátermett katonáknak volna, mint a mai keresztények. Voltak nekünk is Hindenburghoz hasonló hadvezéreink..., azért, hogy most csak bakáink vannak...

Az ezredes hidegen nézett végig rajtam. Most nyilván arra gondoltam, hogy én vagyok a világon a legkiállhatatlanabb leány. Úgy lehült a

Katona: Waldrand
(Im Besitze des Dr. Béla Feleki)

Katona: Hegy tövében
(Dr. Feleki Béla tulajdona)

lelkesedése nagy hirtelen, mint a szekérkerékre feszített tüzes vasabroncs leöntés után. Azt hiszem leginkább haragudni szeretett volna, de nem haragudhatott, hiszen saját vádló öntudatának szavai voltak ezek! Hallgatott tehát.

— Beszéljünk másról, gróf úr — mondtam elnéző mosollyal (most nagyon csodálkozom, hogy tudtam

Katona: Baumstudie

Katona: Fatanulmány

így, ilyen hangon beszélni egy olyan nagy úrral...!) A gróf váratlanul felállt helyéről és mind a két kezét felém nyújtotta.

— Ne haragudjon rám, én sem haragszom önre. Már majdnem öreg ember vagyok, fogadja meg a tanácsomat, mert ön még fiatal és hosszú élet áll előtte. Ha igazán szereti népét és ha csakugyan tenni akar érte valamit, akkor előbb tanulja meg, hogy nem szabad mindent elmondani, amit elgondolni is alig szabad és nem szabad gögösnek lennie, nem szabad éreztesse velünk, — „későnjövő, vagy későbbenjött nemesekkel“, — hogy önök már előbb is urak voltak s ha mi most utat nyitunk önöknek, ez nem kegy az önök számára, hanem jog és igazság. Mondom, nem szabad. Látja, ezért haragudtam a zsidókra, amikor még haragudtam. A gög nem illik önökhöz, ez az! A szerénység, alázatosság, megbocsátás, végtelen türelem illik csak. Ezzel mehetnek a legmesszebbre, míg göggel — semmire. Emlékszem, tizesztendős kis fiú koromban egy előkelő intézetben együtt tanultam egy zsidó bankár fiával. aki roppant gazdag volt és olyan fanatikus, olyan vallásos, mint egy szentéletű rabbi... Ez a fiú gögös volt és senkisémm szerette, csak én, mert akkortájt én is igen vallásos voltam. Egyszer összeveszett egyik társunkkal. Csunyákat mondtak egymásnak, különösen a bankár fia, a másik inkább csak azt mondogatta: zsidó, zsidó, zsidó! Erre az én zsidó barátom végtelenül felindulva a következő „magyarázatot“ tartotta: „— Krisztus csak azért keresztelkedett ki, hogy ti, szolgalelkűek, kövessétek... De ez is az Isten akarata volt... Nekünk, zsidóknak szükségünk van tírátok, hogy szolgáljatok bennünket..., hogy segítsetek nekünk abban, hogy mi vallási „szertartásainkat“ gyakorolhassuk... Lássátok, a vallásos zsidó nem gyújt tüzet szombaton — például — Isten úgy rendelte, hogy ti gyujtsátok meg nekünk! Még mindig a zsidó az úr!“ És több ilyeneket mondott.

Az ostoba fiú annyi göggel mondta el mindezt, hogy a többi tizesztendős fiúcska elkeseredve rontott rá. És összeverték, összerugdalták, hogy majd meghalt a kezük alatt...

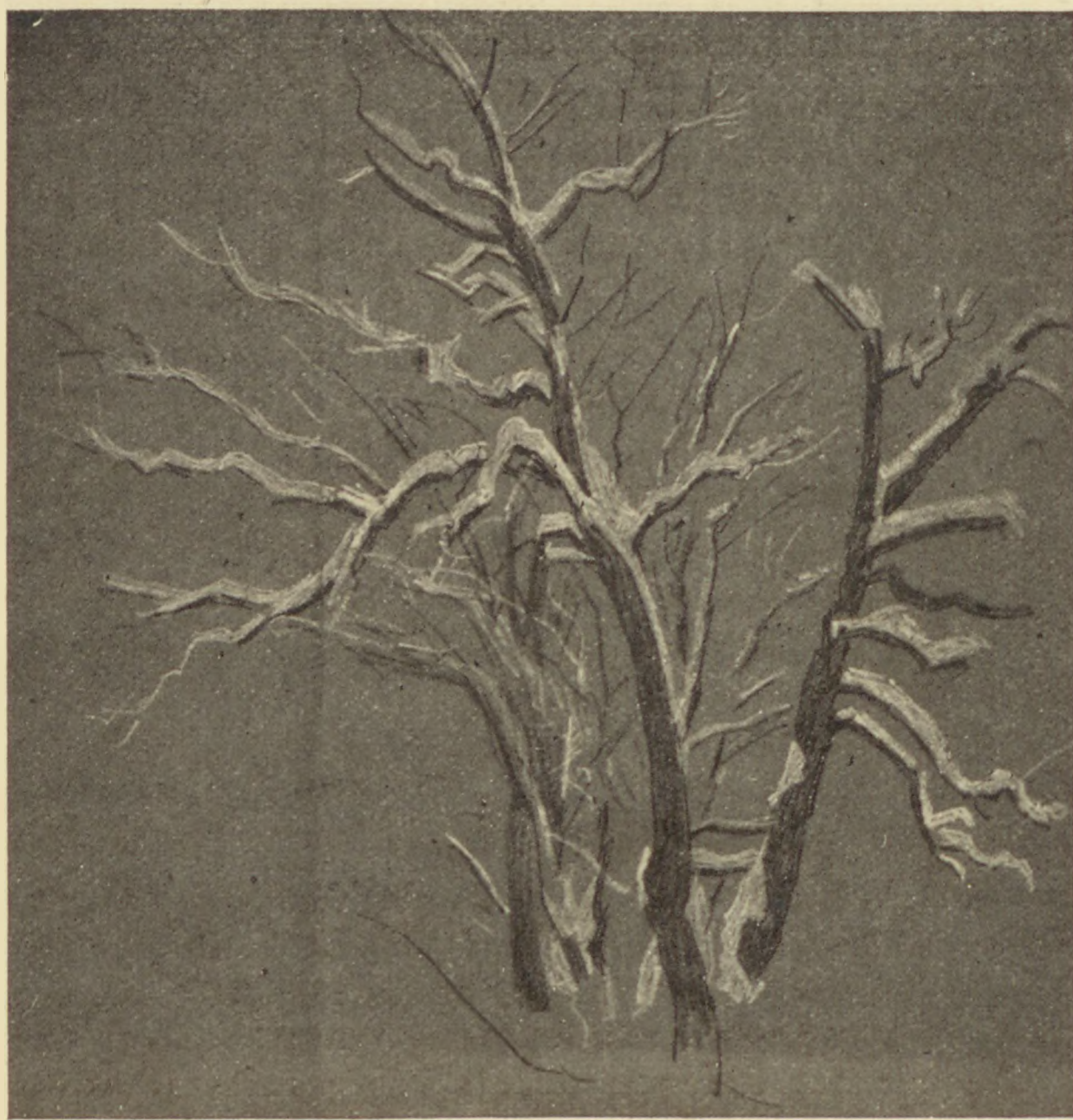
Én nem nyúltam hozzá egy újjal sem, de azért nem sajnáltam. Engem is megsértett, én is Krisztus híve vagyok, attól a naptól fogva csak gyűlölni tudtam a zsidókat, akiknek a „hajdani ragyogásból“ immár semmi sem maradt, talán csak az emléke ennek a ragyogásnak és ők ennek a halvány fényénél szövik reményük szőnyegét: lehetetlenül pompázatos keleti virágokkal ékes, de összevissza hasogatott szőnyegüket... Mennyi reménység, mennyi lehetetlen vágyakozás! Ezért gyűlöli őket mindenki. Mert akinek lehanyatlott a napja, az ne várja, hogy ismét felragyogjon! És aki leélte életét, ne remélje, hogy újra előről kezdheti, mert jönnek helyette hamarosan mások! A zsidó már volt egyszer, mit akar még?

No, nem én mondom ezt, ne ijedjen meg. Igaza van, ha tagadja, én is tagadom. Mások azonban így hiszik és én is így hittem valaha; ez az antiszemitizmus. De most el vagyok ragadtatva a zsidóktól mégis. Pompás, lelkes, nagyszerű emberek. Hősök, vitézek, bátrak, áldozatkészek. Én tehát nagyon megszerettem őket. De nagyon óhajtom, hogy ne dicsekedjenek a multjukkal és ne ezért követeljenek jogokat... Ez nevetséges. Nem a multjukért szeretem őket, hanem a jelenükért. Most, mint hősök megérdemelnek tőlünk minden hódolatot, egyáltalán nincs szükségük arra, hogy sok ezer év előtti ősapjuk dicsőségének homályos emlékébe burkolózzanak. Ezentúl már ne nézzenek vissza, ezentúl nézzenek már mindig csak előre! Én azt hiszem: nyitva van már minden út előttük...

A gróf ismét felém nyújtotta mindkét kezét, — olyan aprók voltak, mint a XII-ik század arcképfestőinek képein főrangú hölgyek pufók kezecskéi — és én félve nyújtottam feléje egyik kezemet.

— Tehát nem haragszik, kisasszony. Majd még beszélünk erről a problémáról, ha érdeklí, hiszen nem megyek még el! Bizony, kisasszony, így van ez, így van és nincs másképp! De azért mondom, én tisztelem, becsülöm, szeretem az ön derék népét, bízzék bennem kisasszony!

... Két napig lakott nálunk Graf von Bredow, de többet nem találkoztam vele. Elutazása előtt még elővette háborús albumomat, melybe sok kedves — azóta halott — katona jegyezte be a nevét és ő is teleírt egy oldalt. (Talán azért, hogy ne higgyem valaha, hogy ittléte csak álom volt és nem igaz valóság.)

Katona: Baumstudie

Katona: Fatanulmány

Katona: Aquarelle, im Besitze der Gräfin Georg Almássy

Katona: Aquarellek, gróf Almássy Györgyné tulajdonában

LORÁNT MIHÁLY: A KÖNNYEK ÉLNEK

A könnyek élnek. — Mosoly, amely felszáll
Lágy ajkák ívén csókos mámorokba',
Mosoly, pillangó, úgy óhajt, eped, vár
Egy tavaszi reggel virágja, csókja.

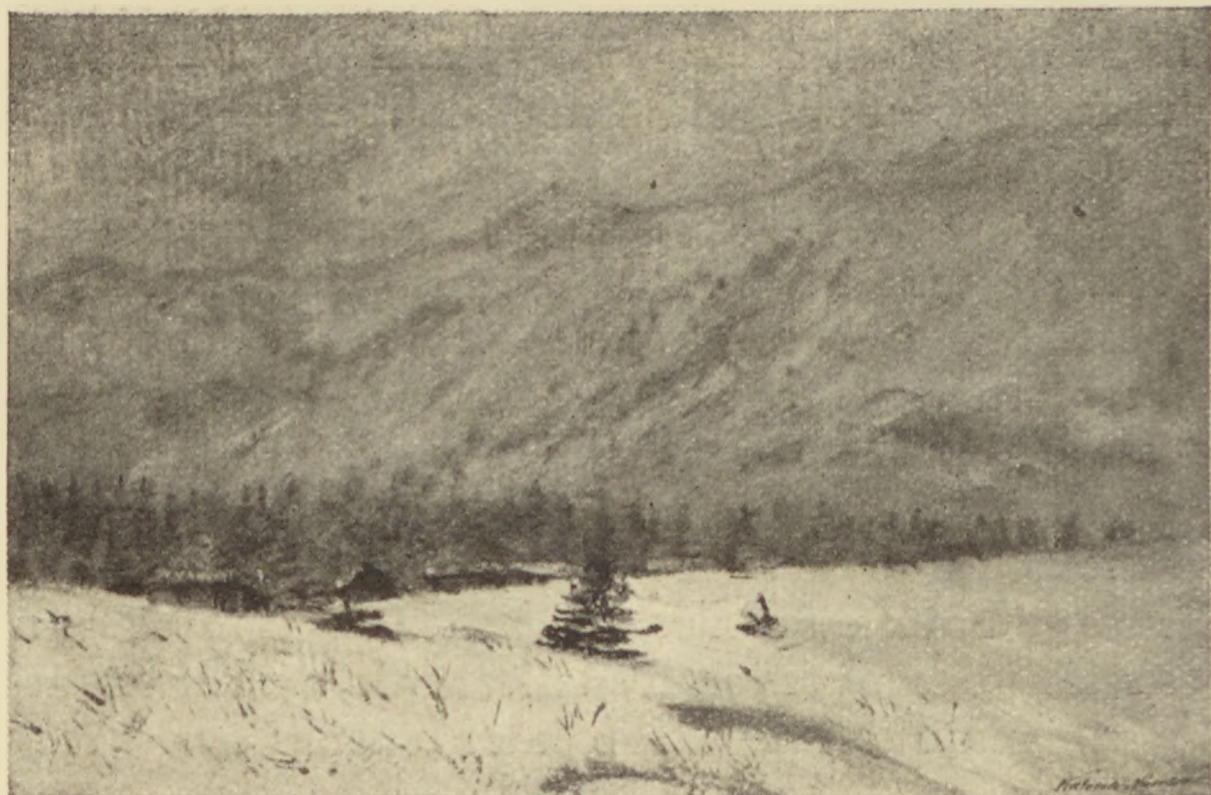
Egy hajnal kékje, színes szellők szárnya
Úgy körülfon, ölel, karol, reméltet,
A falukból int, hímes mező várja
A mosolyt, mosolyod, a könnyek élnek.

A könnyek élnek, néha titkon égnek,
Esték bús jöttén elcsitulnak félve,
A könnyed él, ó, hányszor kínoz, éget,
A könnyed minden, ő a harc, a béke.

Muzsikaszó a könny, a könny tavasz, nyár,
Bukás, remény, egy csók, a dal, s a végzet,
Ha halkán hívod: híved, rád hallgat, vár,
Ha megbántod: elhagy, a könnyek élnek.

A könnyek élnek, nézd, a horpadt mellek
Most kinban égnek, sóhajtanak, sírnak,
Jajonganak, a vágyban elepednek ...
Nagy, jó Uram, hozzád kiáltnak, hívnak.

Úgy szenvednek, mind hősök most a könnyek,
— Esengve cseng ajkamon panasz, ének —
A bánatos halál: a könny, s a könnyed
A bús életed, jaj, a könnyek élnek!

Katona: In der Tatra
(Im Besitze der Fürstin Borghese)

Katona: A Tátrában
(Borghese hercegnő tulajdona)

LEITNER MÁRIA: GENFI LEVÉL

„Az Est“ genfi kiküldött munkatársától kaptuk a következő érdekes sorokat:

vájcban, a nagyhatalmak közé ékelt
kís semleges országban a földkere-
ségnek minden népi mozgalma ott-
honra lel és így egyáltalában nem
véletlen, hogy a zsidókérdés ezernyi
problémái itten nagyon is megér-
tőkre akadnak. Röviden vázolni szeretném, hogy
mit olvashatni, mit láthatni és hallhatni a zsidó-
kérdésről, amely még soha annyira „kérdés“ nem
volt, mint éppen mostan.

Könyvek, röpiratok egész sora jelenik meg és
a francia-barát genfi kiadók nagy előszeretettel
adnak ki Oroszországról szóló könyveket. Nem
akarom ezeket részletesen ismertetni, de csaknem
mindegyike foglalkozik a zsidók kérdésével és
nagyon súlyos problémákat találnak. Hihetetlen
szofizmussal pártolják, illetve mentegetik az orosz
rendszert és az egyik szerző bizonyos Du Barc
nevezetű francia még oroszabb az orosznál is,
hathatós eszközöket ajánl a ruszifikációra. Nagyon
érdekes viszont a nagyészű Kropatkin hercegnek
könyve, aki a legismertebb anarchisták egyike,
tárgyilagos hidegséggel ír a kérdésről és örültnek
minősíti az orosz-zsidó politikát. Az oroszok vesz-
tes háborújának oka, természetesen, a zsidóság és
a pán-orosz agitátorok most már nyíltan hirdetik
az orosz zsidók, de főleg a lengyel zsidók bűnös-
ségét. Itt lehet megemlítenem, hogy ugyancsak
nagy ellentét csírája bontakozik már mostan a
lengyel és orosz zsidók között és a litvánok jel-
szava meglehetősen terjed. Áll ez különösen mostan,
amikor a lengyel zsidók kizárólag német és osztrák-
magyar uralom alatt élnek. Ez mindenesetre egé-
szén váratlan esemény lett és lélektanilag azzal a
félelemmel motiválható, amely jelen pillanatban az
oroszországi zsidókat elfogja, mivel irántuk a han-
gulat túlon túl veszedelmes.

Teljesen érthető annak a néhány zsidó fiatal
embernek ötlete, akik Genfben irodát állítottak
fel „Jövő“ néven és ebben pontos adatokat gyűj-
tenek arról, hogy milyen borzalmak történtek az
oroszországi zsidókkal. Alkalmam volt dr. Leib-
bel, a mozgalom vezetőjével beszélni, aki a világ-
háború legszenzációsabb és legszomorúbb dokumen-
tumainak mondotta ezeket az iratokat: vaskos
kötetek fognak a nyomdából kikerülni.

Katona: Tierstudien

Katona: Állattanulmányok

Különben a francia és angol liberális körök az orosz belpolitikának vadságait elítélik és különösen a szocialisták sürgetnek javítást és pl. zsidó-körökben Sembat francia miniszter nyilatkozatait kolportálják, aki azt mondta, hogy Franciaország szövetségesétől megkövetelheti azt, hogy bizonyos belpolitikai reformokat is megvalósítsa, mivel egy széthúzó Oroszország mint szövetséges sem lehet oly erős, mint egy liberális szellemtől átítatott modern Oroszország.

Angliában már kezdettől fogva volt egy liberális párt, amely a zsidókérdést most akarta megoldani. Ezek között volt úgy Rotschild mint Zangwill, akik a háború első korszakában számtalanszor célozgattak a reform szükségességére és ajánlották a megoldási módokat. Nagy népgyűlések örvendeztek az orosz zsidók helyzetének javulásán és az angol zsidólapok csaknem úgy ünnepelték II. Miklós

cárt, mint a zsidók megváltóját, persze nem maradt el a kiábrándulás sem és amikor orosz politikusok ridegen visszautasítottak mindenféle közeledési vagy közvetítési kísérletet, tudtára ébredtek az angol zsidók, hogy itt még bajok várhatók. Nagyon érdekes, hogy Sir Ed. Grey, aki ebben a kérdésben már nyilatkozott is a Timesben (1914 október 9-én) és fejtegette, hogy mit jelent a zsidók számára a francia és angol szövetség, egyszerre néma lett és „kellemetlennek” mondott minden olyan kérdést, ami ezzel volt kapcsolatban. Másrészt az igazságnak tartozunk azzal, hogy megállapítsuk, hogy az angol zsidó közvélemény ebbe nem nyugodott bele és elég erélyesen kér intézkedéseket és a pogromokról és hasonlókról állandóan bőven számol be, megfelelő kommentárokkal. Minthogy az angol cenzurának ez ellen kifogása nincsen, bizonyos politikai súlyt is jelent ez.

Ugyancsak sokat foglalkoznak Palesztina kérdésével is. Megható naívsággal rendezkedik ott be angol és francia egyaránt. A cionizmusról alig esik szó és most valahogy úgy alakult ki a dolog, mintha a Központi Hatalmak lennének a cionizmus barátai, az Entente pedig ellenzője. A lényeg az, hogy a mozgalomról alig van szó, amit természetesen igazol a helyzet abnormis változandósága.

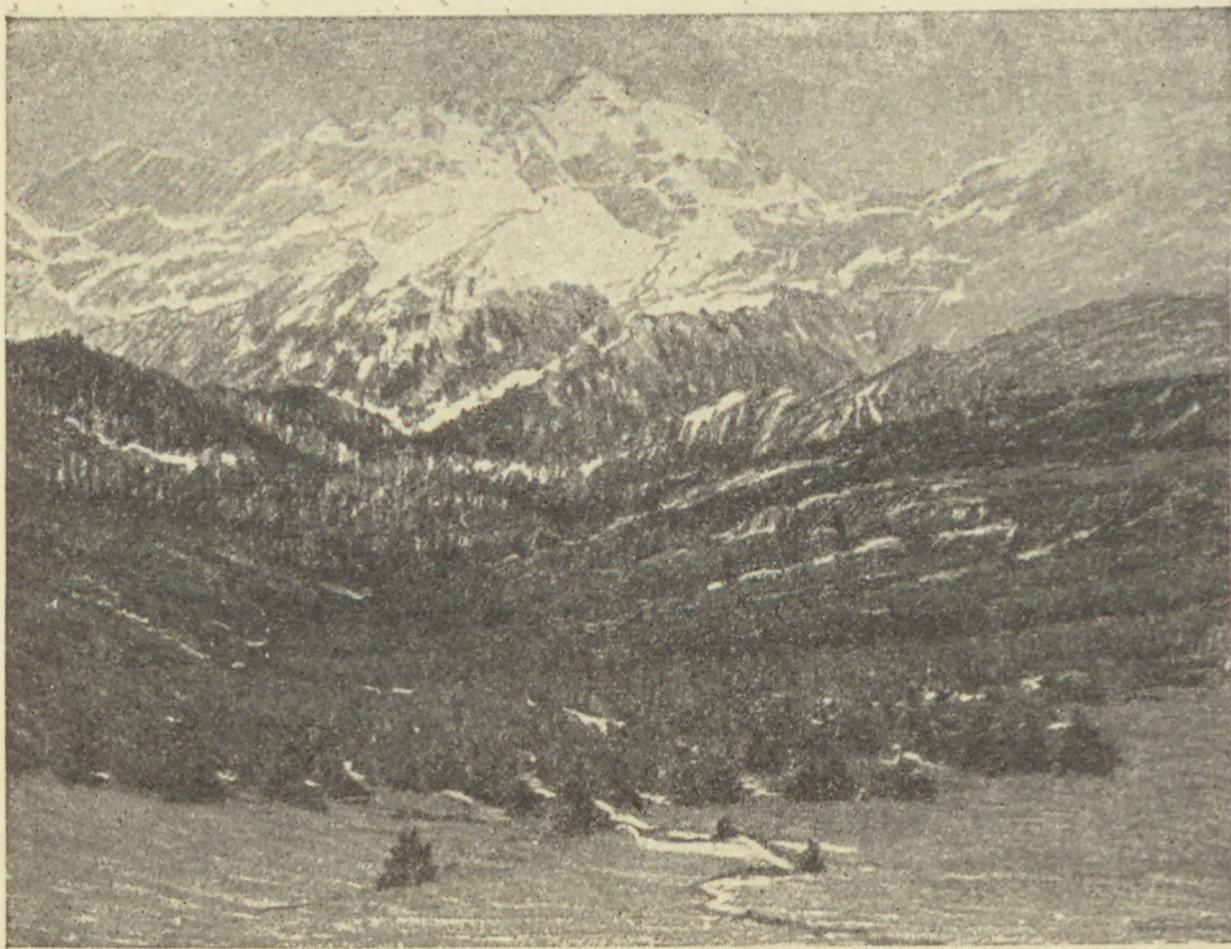
Beszéltem ifjú törökökkel, akik meglehetősen rezerváltan nyilatkoznak, mások lelkesednek érte. Általában kezdik úgy felfogni a dolgot, mintha a cionisták a német kultúrának pionírjai lennének. Amennyiben német-barátok, rokonszenveznek a mozgalommal. Palesztinában járt svájciak a kolóniákról kedvezően nyilatkoznak, de konstatálják, hogy általában újabb alakulások nem észlelhetők.

Érdekes, hogy a zsidó hősökről, hősiességről hosszú pszichológiai tanulmányok jelentek meg a

Katona: Abendstimmung

Katona: Esti hangulat
(Dr. Térey Gábor udv. tan neje tulajdona)

Katona : Aus der Hohen Tátra
(Im Besitze des ung. Staates)

Katoná: A magas Tátrából
(Az állam tulajdona)

legtudományosabb folyóiratokban, sőt német nyelven : „Jüdische Helden“ címmel egy könyv is megjelent. Érdekes a Revue des Deux Mond ilyen tárgyú cikke, amely a gettóéletet és a modern zsidó hőst párhuzamosan állítja be. A lényeg az, hogy a zsidók szinte hévvel akarják bizonyítani, hogy ők is hősök és hogy életüket szívesen áldozzák fel hazájukért. Megemlíti az említett cikk, hogy a zsidók kérkednek is ezzel és világtörténeti pozíciójukra is nagyon fontosnak mondják.

Nem lenne teljes a kép, ha meg nem emlékeznénk azokról az orosz forradalmárokról, akik tényleg Svájcba menekültek. Ezek elveiket kérlelhetetlenül hirdetik most is és a cári uralom halálos ellenségeinek mutatkoznak most is. Nem meglepő, hogy az orosz kormány figyelteti őket, ami ellen ezek tiltakoztak a svájci kormánynál. Ezek forradalmat hirdetnek és ezt tartják az egyetlen eszköznek arra, hogy az orosz kormány a zsidókérdésben engedni fog. Aggályosnak tartják a helyzetet és egész fantasztikus autonómikus államszervezeten gondolkoznak. A zsidók autonómiájáról Oroszországban. Ennek a mozgalomnak vezetője egy Herbert Chasaid nevezetű ember, mint hallom Ivangorodból.

A zsidó problémák megszorodtak és felszínre került számos olyan is, amire nem is lehetett gondolni. Hogy lesz? Mint lesz? Az a jövő titka, de egyelőre aggasztóak a perspektívák. Mindnyájunknak kötelessége, hogy résen legyen és hogy megértse a Világtörténelem hangját.

Megjelent az Omike és a Hadi Archivum nagy HÁBORÚS ALMANACHJA, a legjelesebb magyar írók műveivel s több mint száz gyönyörű illusztrációval és műmellékletekkel! Előfizetőink díjtalanul kapják!

GALLOVICH KÁROLY: JERUZSÁLEM MÉZE

Babilonia vitéz és bölcs királyának, Nabukodonozornak hatszáz feleséggel népes házában, hajnalra kelve, forró és szilaj riadalom gerjedt. A palotának temérdek háremőre tébolyodott ijedelemben futkározott fejjel fejnek szaladva s egymást tépve-marva. Halálos aggodalom korbácsolta a remekbe termett asszonyszépek fonnyadt képű, símahangú testőreit. Sutogva kapkodták szájról szájra:

— Mirjám!

— Mirjám!

Némelyikük a király ágyasházának drága arannyal sujtott, nehéz estű függőnye előtt térdreoskadt és homlokát szilaj büntudattal, keményen a padló sima márványához verdeste.

Rhámán, a királyi ház belső tisztartója, lihegve száguldozott teremről teremre. Kezében friss vérrel gőzölgő, kurta kardpengét szorongatott. Idáig három szolgálatszegő rabszolgának a szívében mártotta meg a híves acélnyársat s a rabszolgának kifreccsenő vére még ifjú orcáját is beszenyyezte. Szorongó kínjában fel-felszakadt melléből a sóhaj s ilyenkor akkorát hördült, mint a homlokokon sujtott bivalybika.

A gondjaira bizott királyi háremen érdes csorba törött. Az asszonyszépeknek gyönyörű nyájából ragadozó sasköröm kiszakította a legfrissebb, a leggyengébb báránycsordát: elragadta Jeruzsálemnek gyöngyét, Mirjámot, ki tisztán jött, mint Sirásznak liloma, ki szép volt, mint Hebron kertjeinek hajnali rózsája, ki karcsú volt és deli, mint Libanus cédrusa s ki eleven volt és kecses, mint a Chedron-patak füves partjának fürge gyíkjai. Valami lesnek állt, szentségtörő tolvajkéz elragadta a „bűneire kevély“, parázsvérű Sionnak leányát, ezt az estenyítő drága *melű*-virágot, amelynek gyenge kelyhét éjszakánta holdsugár

Katona : Im Nebel

Katona : Ködben

önti csordultig a szerelemméznek higgadó italával, a csókvérnek erjedő — korával tisztuló! — mustjával.

Mert dústermetű, drága bokra volt ő a Kal deából rég elszakadt Juda száz szüretet adó kertjének. Oh, mert a csóknak — mámorító, jó italnak — Babilónban nincsen kertje, nincsen buja zöld csipkében szöke fürtje, setétszeme, nincsen bora cseresznyeláng. Nincsen csókláng Babilónban. Itt vajmi kevesen és csakis a válogatott kevesek tudják, mi is a szerelmes csók?! Vajmi kevesen tudják, vajjon mi van abban emberszívet — lusta vadat — dobogóra kergető szílj gyönyörűség, mikor a szájaknak egymásra forradó csókcsücskeín kicsordul a tűzön szűrött méz. Ilyesmíről csakis olyanok tudnak itt, akik messzi éghajlások alatt is megjárták a földet. De kívált azok tudnak róla igazán, akiket a kevély Sionnak leányai avattak tulajdon életüknek gazdagságát — csókkal.

Babilónia királya is temérdek dicséretet hallott a csóknak boldogító édességéről, a szerelem kertjének e drága, cseresznyeláng-boráról. De magának még nem volt szüretje benne, holott itt-amott már dörög a fejét. És mert a csók lelkesen dicsért gyönyörűségeinek ízére kapni, merő hallás révén, sehogy se tudott és mert egy pár meg-

kísértett avató próba nem tudott neki szüretet adni ennyicskét se, hát valami különös kíváncsiság nem is igen ingerkedett benne a megismerésért. És ebben ilyennek is maradt, mindvalameddig. Mirjám meg nem kergette őt lustaságában.

Mirjám, aki Jeruzsálem papi fejedelmének, Sérájának vala vérszerint való leánya, úgy került Babilónba, vadidegenül, hogy lóra kapva kiszökött az országból, mert a jeruzsálemi szanhedrin kerestette fenytékre. Mirjám az oktan gyermek kíváncsiságával egyszer házuknak egy öreg cselédjével elment Samariába s ott fellopakodott a Garizim hegyére, oda, ahol a kétlelkű samária-beliek titokban az ő régi, pogány isteneiknek gyújtottak áldozattüzet, hogy galambot vessenek a lángba eleventen. Csintalan kedvében Mirjám is tüzet szított s madarat is áldozott a pogány isteneknek.

Ennek a bálványimádásnak úgy elfutott a híre országszerte, mint delelő haraszt a láng.

— A főpap leánya, Mirjám, bálványimádó pogány! — kiáltott egész Judea.

Halálra ijedtek mindketten, Mirjám is, a cseléd is. Egy pár napig együtt bujdokoltak. Nem mertek hazatérni. Mirjám miatt az édesapját, Séráját is gyanuba keverték. Amúgy is *epikur* névvel illették ellenségei s a garizimhegyi csínytevés csak olaj volt erre a tüzre. Hogy elhárítsa magáról a gyanut, fegyveres templomszolgákkal kerestette tulajdon leányát törvény elé. Természetesen maga rettegett legjobban, hogy megtalálják. Egyik meghitt emberével titokban pénzt küldött Mirjám-nak, hogy meneküljön Juda határán túl.

Az öreg cselédre a templomszolgák rajtaütöttek, de ennek a tanuságtételéből napfényre derült, hogy Mirjám ártatlan. Csakhogy ekkorra már a leány rég túljárt a határon. Egészen Babilónig elkóborolt, ahol aztán nyoma veszett.

A királyi ház emberei Mirjámot Nabukodonozor elé vitték. A király legott feleségei közé sorolta a tündöklően szép zsidóleányt. Jeruzsálemben pedig csak nagysokára tudták meg, hogy Mirjámot mi sors érte.

A babiloni királyi házban pedig a száz meg száz asszonyok között is Mirjám volt az első menyasszony, aki a királynak hideg ajakát tüzre gyújtotta, aki először ejtette rá szájára a szerelmes csóknak elevenné lehelt, égő parázsát, hogy mézet szűrjenek rajta kettejüknek. És attól fogva Mirjám volt a király életének legdrágább kincse. Attól fogva vérenek minden tüzet csókba tékoztatta. Véget vetett minden háborúnak, elkergette maga mellől a Véneket, szélnek eresztette az írástudókat, kirekesztette udvarából a bölcseket, oltáraik mellé száműzte a papokat, mert kárvalottnak érezte magát, hogy ennek az életkincsnek ilyen későn jutott birtokába. És az üdvösségből sokáig kirekesztett ember telhetetlen mohóságával forrasztotta csókszomjú ajkát Mirjám-nak parázs ajakára, hogy kárpótolja szívét a késedelemért.

Katona: Blumenstudie

Katona: Virágtanulmány

Rhámán, a tisztartó, halálsápadtan lépett be Nabukodonozor ágyasházába. Orcája olyan volt, mintha vérrel verejtékezett volna, a kezében szorongatott pengéről pedig még csöpögött a friss vér. A király riadtan meredt rá, meghitt emberére; a halálos gyanu világa sujtott rá szívére. De legott erőt véve magán, halálos nyugalommal kérdezte:

— Ramanza, atyám testvérjének fia bérelt fel, ügye, hogy megölj, mert trónomat akarja? ... Mindenkit megöltetek már a palotában, ügye?

Rhámán szólni akart, de a király elébe vágott:

— Tudom, hogy Ramanza felzendítette ellenem az országnagyokat, kivált pedig a léhűtő, kapzsi papokat, akik temérdek gazdagságot hordanak halomra maguknak; vádolnak, tudom, hogy nem vezetek hódító hadjáratot, hogy tanácsadóimat kinevetem, hogy a bölcseket csúffá teszem s ahelyett hogy gondját viselném országomnak, s népem jóvoltának kertjét művelném, inkább a nyoszolya örömeinek adom magamat s a háremnek gyönyörűseibe merülök nyakig s hogy teszem pedig mindezt — vénségemre.

Rhámán megint szólni akart, de a király tiltó taglejtése megint elhallgattatta:

— Ne siess, Rhámán — mondotta a király —, annyival csak tartozol nekem, hogy ne siess! Nem irgalmat kérek tőletek, jól tudom, hogy Ramanza nem ismer irgalmat. Az is rávall, hogy téged, leghívebb emberemet szemelt ki hóhéromnak. Nem ismer irgalmat, mert nem ismeri az életnek igaz, nagyot érő javait. De hajh! ismerné csak! Tudná csak milyen bőkezű lehet egyetlen kurta perc is az életismerőnek, az élet gazdagjának, a megteljesedett szerelem tudójának, a csók ismerőjének! Én az élet leggazdagabb titkának lettem szerencséje. Az én ajkamról letisztult a gonosz szó, az én ajkamról leégett az átok: leégette a szerelmes csók. És az én ajkam csak tiszta, szép ígéknek tud szülője lenni. Még azoknak is csak megbocsájtó ígét tud mondani, akik halálra keresnek engemet. Ramanzának is megbocsájtok. Neked is, Rhámán. De hagyjatok engem elbúcsúzni életemnek gazdagságától. Tegyetek erőssé a halálra: adjátok ide nekem Mirjámot, Jeruzsálemnek drágagyöngyét, hadd halok meg király-voltomhoz méltóan. Nézzétek meg a homokórát s állítsatok vigyázó rabszolgát mellé, kettőt. Mikorra ezer homokszem kipereg az óra csőrén, bocsássátok rám a nekem szánt halált. Tizenkétszer annyi idő alatt száll hajnali ágyáról estvéli máglyájára a nap. És ennyi idő elég nekem, hogy a halálra megizmosodjék a lelkem. Óh, Rhámán, adjátok ide nekem Mirjámot! Adjátok ide nekem még egyszer Mirjámot! Királyi szónak erejével teszek neked fogadást, hogy sem el nem szököm, sem pedig kárt magamban nem teszek, csak adjátok ide nekem még egyszer Mirjámot!

Rhámán arcraborult a márványpadozaton és

Katona : Wintersonne

Katona : Téli rapszútás
(A Szépművészeti Múzeum tulajdona)

nyílt, magas homlokát zokogva verdeste a síma, hideg kölaphoz — hűségének jeléül. Most már szónak eredhetett volna, mert a nagy Nabukodonozor, számtalan csata diadalának hőse, számtalan veszedelemnek csodált bátor elhallgatott. De most a zokogó sírás fojtotta meg a tisztartó torkában a szót. Immár talán nem is az életét féltette többé, hanem szánta ezt a nagyszívű, igaz embert, akinek Mirjám elveszte halálos villámsujtás. Nabukodonozor megszánta őt.

— Hűséged jelének láttán megindulnak az én belső részeim. Szívesen látom, hogy nem örömet szegzel gyilkot a mellemnek. De hasztalan áldozat, hiú embertékozlás volna, ha cserben hagyatnám veled Ramanzát és magam mellé állítanálak testörömül. Csak annyit nyernék vele, hogy téged is megölnének velem együtt. Azt pedig amúgy is tudom, hogy megöletésemet nem a magad szántából vállaltad. Bizonyosan a magad életét kellett zálogba adnod az én halálomért. Teljesítsd Ramanzának tett fogadásodat, csak add nekem ide még egyszer Mirjámot!

Rhámán ráemelte tekintetét a királyra. Szeméből még mindig patakzott a könny. Csendesen megszólalt, de beszélni csak akadozva tudott, mert a zokogás még el-elszegte a hangját:

— Óh, szívemmel szeretett uram — úgymond —, Ramanzától ne tarts. Magam őrzöm őt a palota legmélyebb ciszternájában. A ciszterna kávján pallostartó hóhér ül éjjel-nappal. Hóhér ütné le, ha felütné a fejét. Az országnagyok szálíg híveid. Az ország népe pedig örvend a békének és zavartalan nyugalomnak. Diadalmas hadjáratidnak gyümölcsén édeleg. A bölcsek új gondolatokat koholnak pihentökben. Legjobban tanácsadód fájlalják a tétlenséget, mert azóta tanács-talanok. Ezen a pengén, uram, nem híveidnek, hanem három szolgálatszegő rabszolgádnak vére pirosodik. Merjem-e megmondani, uram? Oh, jaj

Katona: Nebel auf der Donau

Katona: Köd a Dunán
(Dr. Ambrozovits Dezső tulajdona)

nekem, ezerszer is jaj! Mert földönfutóvá tettek téged, uram! Reszket bennem a szív és elreked eremben a vér! Merjem e megmondani, uram?

Nabukodonozornak hitszegő gyanu cikkázott keresztül a fejevelején:

— Beszélj — mondotta komoran.

Rhámán előtt elsötétedett a világ. Hideg verejték gyöngyözött ki a homlokán, mintha gyémánt-fejű szögeket vertek volna köröskörül a fejébe: a halálos aggodalom jéghideg koronájának gyémántszögeit.

A király epéjében már sziszegett a türelmetlenség kígyója. Lelke nem bírta a bizonytalanság terhét, meg aztán bántotta a szégyenérzet, hogy a Ramanzától való rettegése ilyen pörére vetköztette őt tulajdon szolgája előtt, aki a halálraszánt állat esdeklő szorongásával adta át magát a jajnak meg a síralomnak. Ebből a rettegésből földindító viharoknak szelét érezte. Villámló balsejtésnek nyílallott meg a szíve. Mert javakban ennyire dúsnak, tehát ennyire megraboltatásnak még soha az életben nem érezte magát. A lába előtt vonagló Rhámánból a sarujával szerette volna eléltiporni a bizonyosságot, hogy a nevenincs kárvallottságnak sütögető tüzeit eloltsa. De úgy érezte, hogy nem üthet rajta kemény parancsolattal a szerencsétlen párán, mert egyrészt megint kiadná az egész belsejét reszkettető félelmén, másrészt pedig kislelkűségnek látta, hogy rajtaüssön olyasvalakin, aki előtt még csak alig imént maga esdekelt Mirjámnak egy utolsó csókjáért. De meg aztán a balsejtésnek e sívatagjában is megmaradt számára tenyéryní menedék-oázisnak — Mirjám. És ebben a gondolatban valamicskét megenyhült. Melengető, szelíd szóval szólt rá a jajvészkelő Rhámánra:

— Végy erőt magadon és ne félj a szótul.

A szelíd szó lecsillapította a tisztartót. A király kértére halálra tökéltlen felelt:

— Kegyelmezz nekem, uram, de szívednek drága gazdagságát ma éjtszaka elrabolták a palotá-

ból. Mirjám nincs többé! Oh, jaj nekem, jaj! Mirjám nincs többé!

A király akkorát hördült, mint a szügyével kardélbe ugró királytigris.

— Mirjám! — tört ki a melléből az üvöltő fájdalom s a vakharagnak hirtelen tüzével ragadta ki Rhámán kezéből a véres pengét s egyetlen vaderejű lendülettel által verte annak szívét.

Aztán mint egy tébolyodott, mindegyes napnyugtáig megállás nélkül száguldozott a palotában. Halálra keresett minden élő. Nem volt más barátja, csak a hóhér. Estig halálosan belefáradt a vérontásba. Utolsó enyhülésnek még a hóhért is szívenszúrta.

A vakharag lassan szelídhethetetlen fájdalommá vadult a szívében. Három nap és három éjjel szakadatlan sírt a szörnyű kárvallottságnak parázs nyűgében.

Nemsokára aztán napvilágra derült, hogy Mirjámot a zsidóknak ifjú királya, a gögös és vakmerő Sédékiás lopatta el. Galád tervének szekerébe alattomos perzsa rabszolgákat fogott, gazdag ajándékoknak gyeplőjét vetvén nyakukba.

— Mirjám, — úgymond a zsidóknak vakmerő királya, — Jeruzsálem főpapjának: Sérájának vér szerint való leánya, az pedig alázó szégyene és pirító gyalázata mindegyes Izraelnek, hogy a főpap leánya pogány férfiúnak maradjon könnyű csókú menyasszonya, olyan, amilyet kerek ezüstön vehet Hebron és Gazah városának emberpiacán.

Babilónia királyának minden haragja Sédékiás ellen gerjedt. Iszonyú fogadást tön az isteneknek, hogy Jeruzsálemet kiveti sarkaiból s hogy Mirjámot Babilónia trónusába foglalja tündöklő gyémántnak, tolvaját pedig megfenyíti érdemével. Úgyis régen forgatja már elméjében, hogy a zsidóknak országát, a „tejjel-mézzel folyó Kánaánt,” birodalmába vonja s népét a magáénak rabszolgájává teszi. Lelkében a serkentő indulat tüzelt, karjában a tettek ereje lázadozott. Maga elé parancsolta seregének vitéz hadnagyát Nabuzarádánt és megparancsolta neki, hogy zendítse a seregeket

Katona: Schiffe
(Im Besitze Arthur Lederers)

Katona: Hajók
(Lederer Arthur tulajdona)

zászló alá, mert Babilónia hadrakel Jeruzsálem ellen.

— Noked, — úgymond hadnagyának a király, — ha megvettük haddal a várost, mi tennivalód se legyen egyéb, minthogy Mirjámot, Jeruzsálem főpapjának leányát, legott kézrekerítsd és nekem Babilonba vidd — bántatlanul. Aki utadat szegi, típord agyon!

A hadnagy főhajtással jelentette, hogy érti a parancsot s hogy kedvére való, azt ilyen szóval adta tudtul:

— Olyan irammal futunk ellenük, uram, hogy szél füttyül a kardunk élin, mint a hellének hegyi hárfáján!

És Babilóniának táborjáró serege élén Nabukodonozorral ment, mint a porzó fergeteg. Izraelben mindent elsöpört maga előtt, valamig Jeruzsálemnek falai alá dült. A bűnös várost körös-körül vitta, törte, vesztegette szakadatlan, kemény ostromon. Döngött a faltörő kos, recsegett a katapulta, zing-zengett az íjjak húrja, sírt, suhogott a repülő nyíl.

És mindhasztalan vitézkedtek a város-védő zsidó harcosok és a város papjai hasztalan kiáltották égbe Izrael sebeinek fájdalmát s a nép hasztalan hordott az oltárok tűzére szíves áldozatot, a káldeusoknak ereje mégis megtörte a várost.

A falakon belül éhségnek malmai örölték a várost. Maga a vitézlő sereg is étlen szomjan fogta meg húsával a suhogó nyílak vesszejét. És sebeiket csak nyalдостák a harcosok: úgy gyógyítottak, mint a tüske tépte kóbor eb. A leányok megerőtlenedtek s az asszonyok emlejéről lefogytadt a csecsemő.

De Mirjám benne élt a táborban elevenítő léleknek. Jól tudta, hogy ő miatta foly a vér. Mindenütt ott termett, ahol buzdító szóra, iradó kézre szükség volt.

És valahol csak Mirjám az ostromlott falak ormán megjelent, hogy maga is követ zúdítsa a feltörő ellenségre, ott mintegy varázsütésre tüstént megszűnt az ostrom. Távoztáig nem moccant egyetlen kaldeus vitéz. De Mirjám sem szakadhatott ezerfelé. Mert hovatovább ezerfelé kellett volna...

Aztán mégis csak földre roskadt a város, mint akikben fogytán van az élet. A vitézlő zsidósereg elhánnya fegyverét s a város kapuján keresztül osonva futvást széledt ki a pusztákra. Sédékiás király kertje mellett futottak el és hangosan kiáltották a bosszúálló Istennek nevét.

Sédékiás király látván elpusztult seregének bomlott menekülését, maga is halálra rettent és futott seregének nyomába ki a pusztákra.

A kaldeusok serege azonban inába eredett a menekülő királynak s Jerichó városa alatt megfogá őt és elvivé Nabukodonozor színe elé Riblába, az Emát földjére, ahol Babilóniának királya törvényt látott rajta és minden ő házanépén, valamint Judának minden fejedelmén. Sédékiás fiainak fejét

Katona: Baumstudie

Katona: Fatanulmány

vétetét, atyjoknak szeme láttára s a fejedelmeket rendre megöleté. Majd pedig, mikor Sédékiás király mindezt a rettentő bosszútevést végignézte volna, nyilván azért, hogy ez maradjon meg utolsó látomásának, szemét kitólatá s így világtalan is láncra vetve hurcoltatá Babilonba, hol a királyi palotában vetette tömlőcre s őrizőjeül a hóhért állította.

A kaldeusok győzedelmes seregének hadnagya Nabuzaradán pedig állta királyának parancsát. A megvívott Jeruzsálemben elragadta Sérája főpapnak leányát, Mirjámot és elvivé őt Babilonba, a királynak palotájába — bántatlan, holott Mirjám nyílat lőtt az ő harcedzett húsába.

Mirjám útközben kecsegtette és fenyegette is a hadnagyot. Azt mondta neki:

— Nézd, ifjú vitéz, én nem akarok uradhoz vissza menni. Én téged megszerettelek. Gyer velem világgá és én rabnőd leszek holtomig. Ha pedig kérésemet megtagadod, vádat mondok ellened uradnak, hogy a szerelemnek szolgálatára szorítottad az én gyöngeségemet és akkor halálodnak halálával halsz meg.

De minden kecsegtető ige, minden rettentő szó hasztalan volt, Nabuzaradán hazavitte Mirjámot — bántatlan.

Nabukodonozor pedig már várta Mirjámot.

Az érkező elé szépszavú, nemes hajnalköszöntők, teli lelkű igemondók járultak Mirjám szép-

Katona: Aus der Hohen Tatra
(Im Besitze des Fürsten Hohenlohe)

Katona: A Magas Tatrából
(Hohenlohe herceg tulajdona)

ségét magasztalni s hírül adni, hogy a király szívének hosszú éjszakája kihajnalodott, mert Mirjámnak jöttével a királyt szíven csókolta az örök irgalmú Napisten, az örömnék drága sugarával.

Kún, tatár, szumír, cserkesz, perzsa, parthus, hindú, thrák, görög, turkesztáni, hispániai, valamint a vitorlák árnyékának országából és a ködök birodalmából való asszonyszépeknek buja drágakertje, Nabukadonozornak hatszáz felesége hódolt Mirjámnak, az isteneknek szűkén született, — egyetlen istent imádó! — Jeruzsálem sűrű vérű leányának.

Nabukadonozor királyi székbe ültette Mirjamot, maga mellé, ahol országnagyok és fejedelmek hajbókoltak színe előtt. Mirjám érkeztere ünnep és lakodalom, öröm és vigasság vette föl egész Babilont.

Maga a király is szépen zengő szerelmes igéket mondott Mirjámnak, aki szomorú volt, mint az esthajnali borulat, sóhajtó, mint az alkonyi szél és könnyhullató, mint a nehézkeblű felleg.

A vének hasztalan szűrték bölcsességbe elméjüknek erejét, mondván, hogy a szívből nyílt ige

Katona: Tierstudie

Katona: Állattanulmány

szívből szívbe nyit, Mirjám szívét a király nem tudta megigézni. Jeruzsálem ékességének orcájáról a szomorúság leopta a rózsát. A király parancsolatjára vigasság tevő szerszámok zendültek a palotában és pöre rabszolgák vérbuzdító játékot játszottak pöre rablányokkal, de mindhiába, mert Mirjám szája köré csak elfáradt mosoly pihent néha-néha a vigasztalók buzgóságának láttán. De a könnyű örömnék pillangója nem libbent rá orcájára.

És aznap, mikor megtudta, hogy Jeruzsálemnek ifjú királya: Sédékiás a babiloni királyiház tömlöcében sínylődik megvakítva, világafogyottan, szívszaggató jaj és sirató fájdalom viharzott elé a kebeléből. A király nehéz szívvel és zaklatott lélekkel borult Mirjám fölé, tudakolni szilajan háborgó fájdalmának okát.

Jeruzsálemnek leánya a fölszított gyűlöletnek villámaival pillantott a királyra, kicsinyke kezét ökölbe markolta s belesujtott vele Nabukadonozor orcájába.

A kis perzsa rabnő, aki Mirjám ágyasházának függönye előtt állva várta úrnője parancsát, ijedtében halk sikoltást harapott ketté. Lelkefogyottan várta, hogy fojtja meg legott Mirjamot a király tulajdon kezével. És csudájában nem tudott hová lenni, mikor a könnyekre gerjedt Nabukadonozor szelíden megfogta a sujtó kezét, ajkához emelte és — megcsókolta. Aztán komoly fogadással fogadta Mirjámnak, hogy minden kívánságát — bármi lenne is — legott teljesíti. Tenyerén hozza neki azt is, amit ekkora jajjal sirat.

Mirjám e fogadásra hirtelen fölszegte a fejét:

— Tied lesz a vérem, a testem, a csókom, — zihálta lelkendezve, — csak bocsáss le engem egy éjszakára Sédékiás tömlöcébe, aki miattam sínylődik világtalan s akinek hóhér az őrizője. Add nekem Sédékiást és adj engem Sédékiásnak és én cserébe neked adom magamat érte, jobban, mint hajdanán.

Nabukadonozor örjöngő fájdalommal futott el Mirjám mellől és enyhülésül hóhérral ölette meg száz rabszolgáját. És alig bírta megtartóztatni magát, hogy ne igyék a rabszolgáknak élőmlő véréből.

De száztüzű kinszenvedésében bármít cselekedett, hogy Mirjám szívét hajlandóvá tegye maga iránt, Jeruzsálem leánya nem csókolta meg őt a szerelmes menyasszony csókjával.

Mirjamot a kinszenvedéseknek eleven máglyatüze sütögette. Ezernyi sebet harapott a szíven Jeruzsálemnek a bűneiben is gyönyörű és kíváncsú Városnak is a Templomnak pusztulása s kivált a férfias és szép Sédékiásnak szörnyű sorsa. Sirámmal köszöntötte a hajnalt és jajjal búcsúzott a tulajdon tüzebe hamvadó naptól. Nappalát imádsággal, éjjelét átokkal sirta tele. Imádságát Isten kezére adta, átkait Nabukadonozor fejére mondta. Enyhülést csakis Sédékiással való találkozástól várt.

A hűséges és minden áldozatra kész perzsa rablány, — fejedelmi ágynak szülötte, — benső

szerelmes rajongással ragaszkodott úrnőjéhez, akinek fájdalmában osztozva egészen meglonnyadt. A szenvedő királyné azt kívánta tőle, hogy a hóhér szerszámai közül finom acélgyilkot csenjen számára. A királyt akarja vele szíven szúrni. A rableány féltette a „királynét“, de gyűlölte a királyt, hát mégis hajlott a kívánságra.

A hóhér, — lágyszívű, lelketeli hindú rabszolga, — daliás, de szerelemben inséges férfiú vala. Lány nem szerette, asszony nem ölelte. Láttán elszörnyedtek. Mindig friss vért láttak a kezén. A Napisten apró földi tüzeinek erőszakos oltogatóját látták benne, holott ő csak parancsolatoknak volt eleven, sujtoló karja, törvénynek utolsó csattanója.

Talán az életét is odaadta volna a kicsinyke perzsa királylánynak, mikor az hozzásimult, mint a magát kellető apró gerletyűk a párjához. És az első szerelmes ölelésben mindkettőjük szívében forró termékeny szerelem gerjedt.

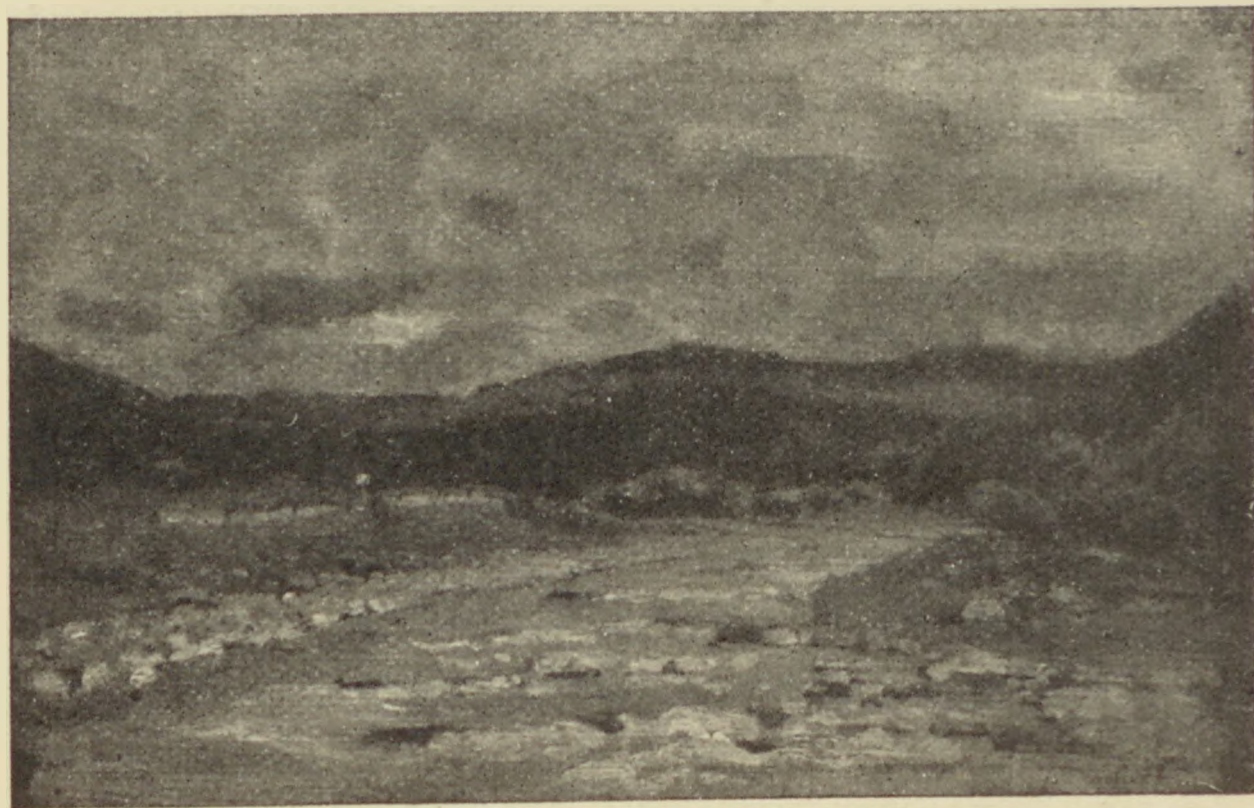
Nemsokára ezután Mirjám egy éjszaka le tudott lopakodni Sédékiás királynak kútmély tömlöcébe. Maga a hóhér vezette titokban. Szerelmesének kívánságára szeptett parancsot a hindú férfiú. Aztán legott paripára kapott, maga mellé emelte a perzsa lányt és elszökött a palotából.

A ciszterna fenekén pedig másnap hajnalra holtan találták Mirjámot és Sédékiást. Sédékiás szíve táján vérbe aludt seb, Mirjám szívében vékony, hosszú penge, azok közül való, melyeket a palota írtudó orvosa mérges gyökereknek levében pácolt meg.

A halálra rémült rabszolgák szétfutottak Nabukodonozor haragja elől, a király pedig tébolyodott fájdalmában még azon holtan is maga elé hozatta Jeruzsálemnek letört, halálában is ígésző leányát, az asszonyteremtő istennek remekét és kiparazslott szájjal csókolta a tetemnek hideg ajakát.

Keresvén kereste Jeruzsálemnek mézét.

És a csóknak ize elkeseredve szikkadt rá a szájára. Mézét holtáig keserülte. Keserű volt a szava, keserű a nevetése.

Katona: Nahender Sturm
(Im Besitze Arnold Löwensteins)

Katona: Közelgő vihar
(Löwenstein Arnold tulajdona)

LÓRÁNT MIHÁLY: SALOME TESTVÉR PORTRÉJA

kavicsok egymáshoz ütődve csúsznak ki a mankók és a papucsok alól; szinte úgy hallatszik hangjuk, mintha folytonosan örölnének valamit. Az egész kert egy plenair-festménynek hat. A betegek köpenyei kékek, pirosak és sárgák, mint a mezei virágok, a fák levelei zöldek, mint egy óhaj, a levegőben mintha aranypor csillogna, az ég fehér, mint egy szűz álma s a padok öle barna, mint egy szomorú gondolat...

Kis lépcső vezet az alsó kertbe. Három-négy fok az egész, de egy délután színes képzelete, ahogy a felsőből az alsóba libben át Salome testvér. Uszálya van a tizenennyolc éves lánynak, könnyelmű kis uszálya, amely lágyan söpri a homokot a lépcsők széles gránitjáról... Minden lépése egy finom tollvonás. A kontya úgy bólog, mint tavasszal a dús cseresznyefán a sok-sok kis piros élet, a sok-sok cseresznye. Nyaka szíromszál, szinte átlátszó, halványan erezett. Ahogy a lépcsőn lefelé megy s mindinkább eltűnik, olyan, mintha egy álom szállana el...

Am pillanat telik s már megint fellibben a puha pázsiton az alsó kertben. Az ereszkedő, amely eddig eltakarta, most szelíden kiengedi ölelő karjaiból és átadja az ösvénynek, hogy az vezesse tovább; legyen szolgálatára... Oly szép is látni, ahogy távolodik, mint a kívánság, amelyet egy szemvillanással küldünk el a levegőn által... Mintha a testvére volna a fűnek, mely zölden hívja, hogy heveredjen le rá, mintha a fák hozzáhajolnának s lenge galy-ujjaikkal s levélperceikkel simogatnák; mintha a kert csak azért nyitna most s az ég azért volna tiszta, mert Salome testvér így kívánja...

A dús bokrok alatt nyuláncan húzódik meg egy fehér pad, mint egy kebelvillanás. Erre ül le Salome testvér, mint ahogy a sóhajtás rászáll egy szívre. Fölnéz az égbe s mintha lépcsőfokokon jönne le a tekintete, sétál végig a felhőkön, az álmatag fodrozások fölött meg-megáll, azután valahol a horizont közelségén, a kórház falán megpihen. Innen visszasiet a pázsiton át az ölébe, ahol már a könyve hever. Föllapozza. Kicsiny, tömött betűk szaladnak itt a sorokban. Néhol egy-egy sor csupán maga a fehér papiros. Ó-héber költők antológiája ez a könyv, mely Salome testvér szívével kezd beszélgetni... Zsoltáros, meleg hangok és finom lágy tenorok ölelgetik egymást a rímekben és a ritmusokban. Hol egyet cseng egy szó, mint egy angyali hang a tavaszi reggelben, hol mélyen elszomorodik és ilyenkor a legszebb... Ó! egy szín, egy illat, amely, mint a lágy kéz, belenyúl a szíve hárfájába és pengetni kezdi halkán, elhalóan... Fehér galambok tollászkodnak a napsütésben, ahogy indul a kis vers s

Katona : Aktstudie Akttanulmány

már ősz van, sárga és hervadozó, mikor az utolsó ritmus hulláma száll el a lelke fölött... Most vér tódul az arcába. Gyönyörűség! Képek és borzalmak közvetítője a vers, rezonátor, mely öblösen tergeti szét az érzéseket... Ősi erdők buzdulnak és ifjú óriások kelnek ki a betűkből; viadalra szállanak egymással egy szép szóért, egy sóhajtásért! Az érzések végtelen skálája rezeg a papíroson, a könyvben, melyből Salome testvér olvas...

Most halkán föltekint. Hátrafeszezi derekát s a két karját acélosan kitárja. Olyan jól esik a nagy elmé-

lyülés után ez a frissességet áhító mozdulata... Olyan szép is volt ez a pár perc, amelyben ki tud szabadulni a meleg napfényre és a tavaszban el tud rejtőzni, hogy maga maradhasson magával... Oly jó így elmerengeni. Mindenre gondolni: a szívére, a lelkére, haza Galiciába... a drága szombatestekre, melyeken az olvasás volt mindig a barátja. A szombatestében megfogózkodott a képzelete és szötte hímes fátyolát föléje... A keskeny országút mellett feküdt a házuk, mily sejtelmes, titokzatos volt kitekinteni a petróleumlámpás mellől a mély feketeségbe; nem tudni, hogy mi van kinn, csak gondolni, képzelődni felőle... Ó! a képzelet. Mákony, amely elbódít... Istennek a legnagyobb alkotása... A megrészgülés; a színek, illatok és a vágyak játéka. Ez beleszövi magát a legselymesebb szálak tengerébe és odahelyez mindent, ahova akarja, gondolja, ahova csak el tudja kívánni... Ez a szál volt a képzelődésében az, melyről mindig halkán átsimult egy másikra... Úgy emlékezett, hogy tegnap is, azelőtt is, mindig, ha már eljutott idáig a képzelődésben, a színek tömegéből a fekete volt az, mely megállította a tavaszban. A fekete volt az, mely belemélyítette körmeit a szívébe és meghasogatta azt. Ömlött széjjel egyszerre a levegőben a feketeség, ahogy Salome testvér sokáig nézett a napsugarakba és hirtelen elborította szeme márványos opálját a sugarak rezgésének millió és millió porcikája. Elsötétedett minden körülötte. A zöld fű, a levelek, a virágok elhervadtak egy pillanat alatt és ő ott érezte magát valahol a kis városuk végén, a temetőben, a kis régi zsidó temetőben, a furcsa, félig besüppedt sírok között,

melyeken elmosódott héber betűk szomorították. És egy új követ látta sokrégiközött... egy kicsiny, új, még rózsaszínű követ, mely egy életet takart. Egy porszemet bár, mégis egy életet, mely mellette röppent fel s távol tőle esett le a földre törött szárnyakkal, csapottan... A fejét leejtette a mellére s ahogy ült, olyan volt, mint egy sóhajtás, mely nehezen szakad fel a tüdőből.

Ebben a pillanatban minden egyszerre a szívébe nyílallott! A tavasz, a zengő május, a fiatalsága... a kórház, a sebesült katonák, a kín és a szenvedés és... és a kis kő, amelyet úgy maga előtt látott.

Mégis csak jobb a foglalatoskodás, mint a borongás... gondolta magában, feledtet mindent, a szenvedést, mely némán öl, ha karjaiba szédülők. Elűzöm magamtól... ébredezett az akarata. Istenem!... Ebben az utolsó szavában benne volt az egész nyomorult megvertsége, ahogy az élet meg tud verni egy tizenhétéves galíciai zsidó lányt, kinek szőke haja van és mély fekete szeme, melyben ősi tárnák tüze villong...

Fölkelt a padról, mint mikor a szellő kel hajnalban. Lépéseinek íve eleinte tört, merev volt, azután hajlékonyan simult belé a kerti homokba, kavicsokba... Az ereszkedő megint elfödte, majd megmutatta újra. Jött, mint egy fájdalmas álom, melybe az ébredés után is visszanezünk...

Jött-jött a betegeihez...

A kavicsok egymáshoz ütődve csúsznak ki a mankók és a papucsok alól; szinte úgy hallatszik a hangjuk, mintha folytonosan örölnének valamit. Az egész kert egy plenair-festménynek hat. A betegek köpenyei kékek, pirosak és sárgák, mint a mezei virágok; a fák levelei zöldek, mint egy óhaj; a levegőben mintha aranypor csillogna; az ég fehér, mint egy szűz álma s a padok öle barna, mint egy szomorú gondolat...

Kis lépcső vezet az alsó kertből. Három-négy fok az egész, de egy délután színes és fájdalmas képzelete, ahogy belőle hozzánk libben Salome testvér...

Nagy szívességet tesznek olvasóink lapunknak, ha kávéházakban, klubokban, kaszinókban, társaskörökben kéri a Mult és Jövőt!

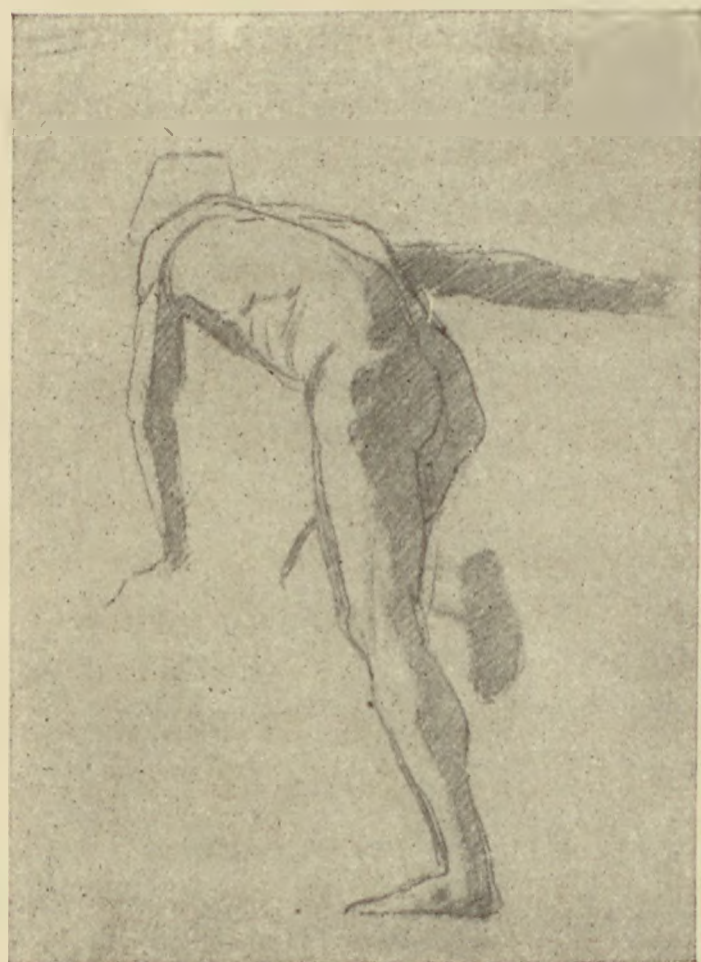

Katona : Aktstudie Akttanulmány

EMÁNUEL JÓZSEF: ÉBREDÉS

Dimidoff Szergejnek hiába volt az igazi orosz neve, mégsem volt ő igazi orosz férfiú. Ellenkezőleg, zsidó volt Dimidoff Szergej és az odesszai partí negyed egy kis utcájában a beteg csizmák és bocskorok tisztelték benne ügyeskező doktorukat. Egy-két pogromtól eltekintve, elég jól folyt itt a sora. Az emberek, hála Istennek, sok cipőt, csizmát szaggatnak, a sok szorgalmas munka árából egy-két heringre is tellett olykor a vacsorakenyérhez. A szomszédja, egy jólelkű tatár kikötőmunkás mindig pártfogásába fogadta őket, ha odakünn a nagyságos utca haragudni méltóztatott. A gyerekek az asszonnyal a padláson kaptak helyet, míg Dimidoff Szergej a kikötő valamelyik csónakjában meglapulva várta be a vihar elvonulását. Ilyenkor a nagy pízskos vizet nézte, nézegette, amelyen szennyes zsírfényű petróleumkarikák uszkáltak és ahonnan egy riadt-nézésű, aggódó szakállas fej nézett vele állhatatosan farkasszemet. Mig tartott a békességes világból és az embereknek nem volt más dolguk, minden év elhozta a maga kisebb-nagyobb pogromocskáját. De hogy a kegyes és jóságos Atyuska nekiszabadította az ő mindenféle népeit az idegen határoknak, az arcokon elmerevedett a mindennap mosolya, a beszéd belefagyott az egyébként fagyos gégekbe és a népségek kezdtek meglepedezni a zsidókról. Most a háborúról beszélgetett mindenki. Haireddin Chabibula a mindig mogorva, szűkszavú tatár most egy árnyalattal sötétebbre vont a homlokán a redőket és egy-két elejtett szavából éppenséggel nem lehetett a háború iránt érzett nagyfokú lelkesedésére következtetni. De így volt ez mindenkivel. Az emberek gyanakodtak. Atyuska megint hódítani akar, minek az. Nagy Oroszországban úgyis annyian vannak az emberek, hogy sokszor éppen akkor feledkeznek meg róluk tel-

Katona: Aktstudie

Akttanulmány

jesen, amikor nem kellene. És a derék, jó, nagyszál legények, akiket hiába várnak majd vissza a Katjusák és Marisák, jószívű, kóchajú, keményhúsú, énekesszájú drága orosz leányzók. Az emberek, akik ott-honmaradtak, összebújtak, mint ijedt madarak az égiháború alatt és várták az eljövendőket.

*

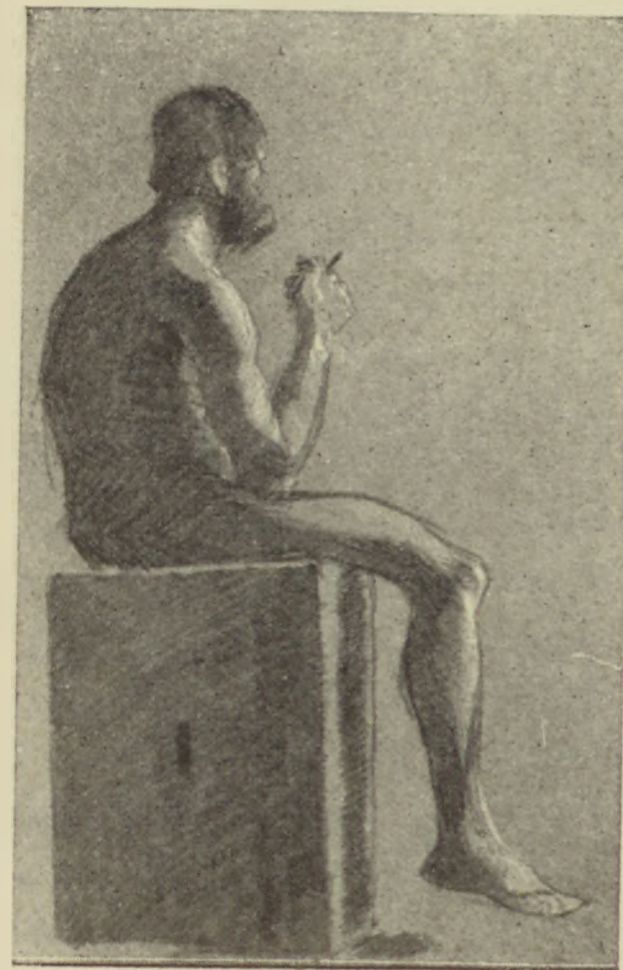
Közben belehatnyatlott a véres nyárutó a multak

éjszakájába, ősz lett és a végeszakadatlan nyirkos esőktől megdagadva sárosan, szennyesen, mint egy megviselt katonaköponyeg, hömpölygött a Dnyeszter alacsony partjai között. A tenger messze mértföldre hurcolta magával Galícia és a Nagymocsarak vérkönnyes agyagos iszapját és a szem belefáradt a szürke égbolt alatt örvénylő végtelen sárga vizek nézésébe. Ekkor már nyilvánvaló volt, hogy Galícia nagyon sokba került és hogy II. Miklósnak új seregekre lesz szüksége.

Szent Oroszthonban megmozdultak a békés polgárok még otthonhagyott milliói. Ekkor részesült Dimidoff Szergej is abban a kétes szerencsében, hogy besoroztatott a cár hadseregébe. Haireddin, a tatár, nagyon dühös volt, amikor feleskették és azt morogta a hat szál szakállába, hogy menjen a cár maga, ha mások országára vásik a foga. Még egyebeket is mondott, hűséges orosz alattvalóhoz nem nagyon illőket, amint szozás után a zeg-zúgos ködös utcákon át hazafelé ballagtak. Dimidoff csendes megadással fogadta a dolgot. Fájt neki itthagyni a megszokott békés életet és holmi gyáva nedvesség bujkált a szeme szögletében, mikor csöppnyi gyermekeire gondolt. De Dimidoff jámbor istenhívő volt. És belátta, hogyha a jó Isten, minden emberek és atyuskák atyuskája odafönn a felhőruhájú magasságokban így intézte a sorsát, neki zúgolódás nélkül kell beletörödnie. Beletörödni... Nem, ezek az emberek, egyébként derék, hazaszerető emberek, sehogysem tudták a cár és az ő tanácsadóinak ügyét, saját ügyükké fogadni és nagy Oroszország érdekeit sohasem látták összhangban azoknak érdekeivel. A háború mögött nem Oroszthon üdvét, hanem a Romanovok szertelen terjeszkedési hajlamait sejtették. És ingerülten, a szívükben keserőséggel engedtek a vágóhidra hurcoltatás önértetgyilkos kényszerének.

Szegény Dimidoff, annyi időt sem adtak neki, hogy egy kicsit kifujhassa magát, hogy kedvére elbúcsúzhassék a családjától, a mindenféle fúró, faragó szerszámaiktól, a

vároستól, amelynek még soha azelőtt át nem lépte a határát és a tengertől, amely most nyugtalanul hánykódott országokra támaszkodó sziklaágyában és ellenséges hajók alakjában ismeretlen veszélyeket rejtett sötét méhében. Nagyon rohamosan ment a dolog. Két hét múlva bevonulás, aztán még egy hét és fölrakták őket egy csomó zsufolt vaskocsiba, ami elindult velük idegen tájak felé. Harmadnap reggel, mi-

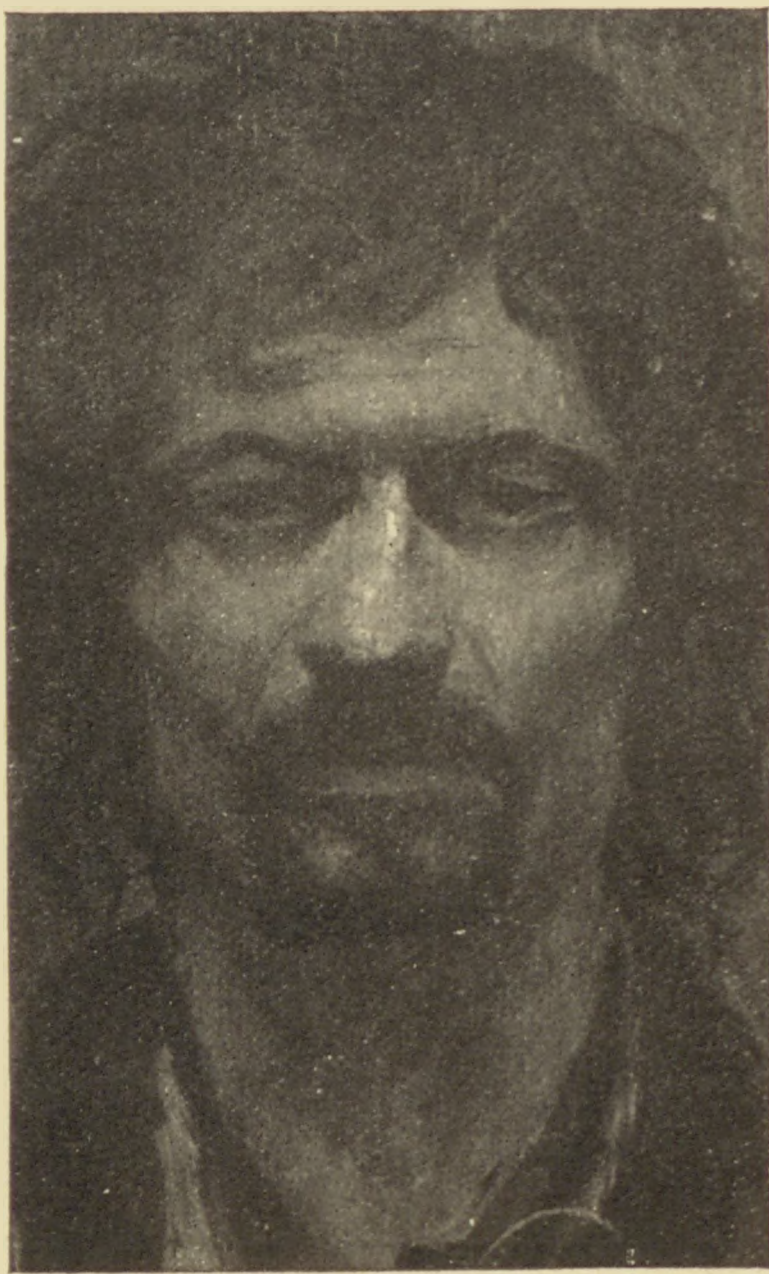

Katona: Aktstudie

Akttanulmány

kor Dimidoff felébredt kusza álmából, távoli mennydörgések morajlása remegett a fülében. Helyben voltak. Az ezredesük a háború iskolájában akarta vitézekké edzeni ujdonsült katonáit. Arrább délre magas hegyek sötétlettek, Dimidoff még sosem látott olyat; onnan tépett véres katonák százai vánszorogtak keservesen lefelé. Itt gyakorlatoztak a Kárpátok északi lejtőjének aljában, imádságuk volt a haldoklók nyöszörgése, altatójuk és ébresztőjük a szünni nem akaró ágyúszó és olykor odaátról egy-egy utálatos gépmadár küldött veszedelmes üdvözlőket a magasból alá. Mikor a havak olvadni kezdtek a kegyetlen, emberéhes köőriások derekán és folyókká dühödt patakok áradtak vért, elnémult kinszenvedést és oszló emberi testeket a gácsországi rónára, Dimidoff már javában a barlanglakók szomorú életét élte. Állt naphosszat a sáros árokban, szemei hidegen kémleltok a keskeny lőrésen át nyugatnak, amerről a távolság káprázatán átal, Krakó falai rémledeztek elő. A kárpáti világrengetéshez képest itt angyali békesség honolt. Csak néha esett egy-két lövés, az is a levegőbe és csak azért, hogy lyukat fúrjanak vele a nehéz Csönd nyomasztóan rájuk nehezede testébe. A frontszakasz végig ukrainaiakból állott, a nagy kisorosz tengerben hűségesen egymásnak támaszkodott Dimidoff a zsidó és a tatár Chabibula.

A tatár egyébiránt mostanában nyugtalanul kezdte tölteni a napokat és éjeleket és nagy előszeretettel gyakorolta magát a levegőbe célzás művészetében. A földszinzöld zubbonya alatt a szultán fetvájának egy másolata pihent, amely szólt a szent háborúról. A derék tatár igazhitű müzümán volt és minden este meg reggel leteritette köpönyegét az

Katona : Studie

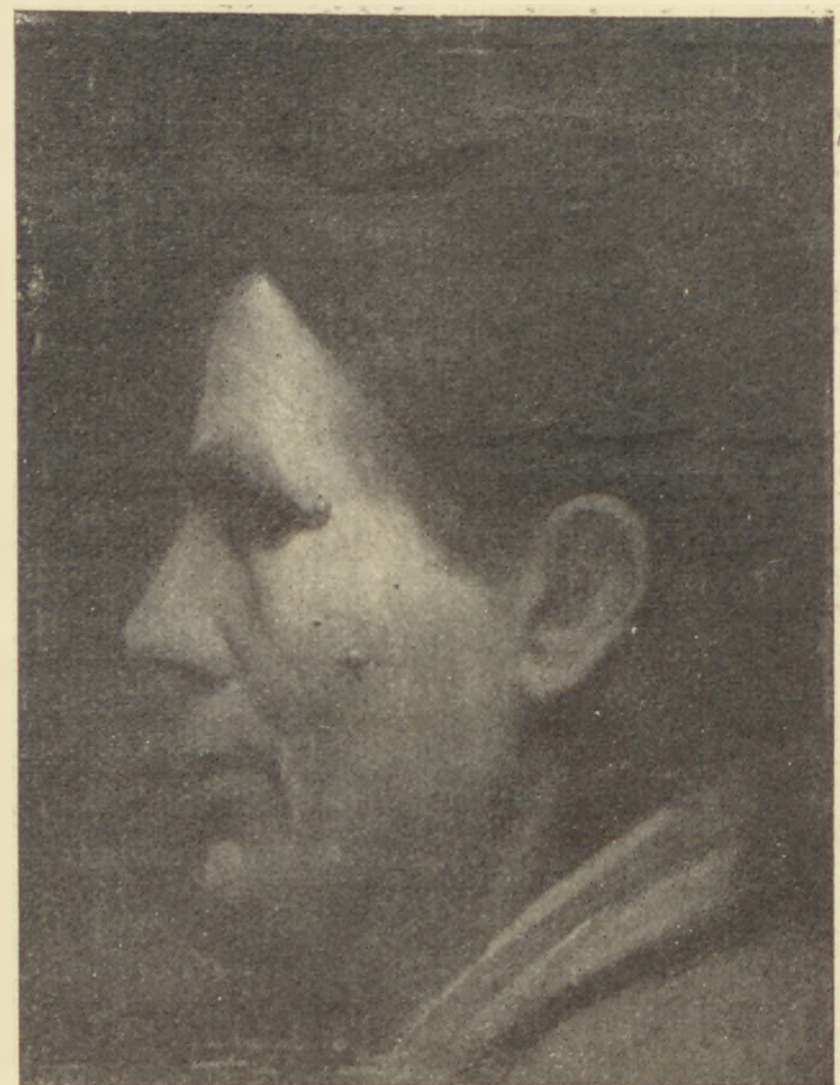
árok fenekén, arra leguggolva, arcát Mekka irányában a földre fektette és úgy kért bocsánatot Allahtól, a nagyfényességű padisah rendeletének kényszerű megszégése miatt. És mikor kigyulladtak a magasban a tavaszi égbolt égő csillagai és valahonnan lentről a Dunajec füzeseiből mámoros békák zsongása reszketett fel hozzájuk a tuskék és drótok szövvényei közé, olyankor végig-

feküdt Chabibula az árok fenekén, gondolataiban a

Kaukázus örökszép, részigítő tavasza vibrált és a nagy, jó gyerek nagy könyccseppekkel öntözte a galíciai föld hideg rögeit.

És elérkezett Gorlice. Poklok dübörgése morajlott át a dunajeci halmokon és ezernyi ágyúk

félelmetes torka ordítva bömbölte túlannra a Végítélet intő szimfóniáját. A levegő sirt, jajgatott a testét hasogató lövedékek haragjától, óriás kaliberű gránátok és pokolgépek szántották örvongva a földet a Halál ekéjével. Az ébredő Természet ijedten dermedt vissza téli hangtalanságába, szerelmesen illatozó, pattanó virágok rebbenve hunyták le üde szíromszemeiket a nagy felfordulás közepette. Kín, borzalom, pusztulás, halál... Emberi testek véres cafatjai repültek szerteséjjel és a földre visszahullott vérgőzös húsdarabok görcsös vonaglásokkal merevedtek az Enyészet hatalmába... Az orosz árkokban értelemnélküli arccal állottak, de még inkább heverték az emberek, szegény, ártatlan, jószívű, senkinek sem vétett anyaszültek, akik ha még gondolkozni tudtak, elsőhajtották végső sóhajukat, ha könnyezni tudtak, elkönnyezték utolsó könnyüket az otthonhagyott otthon, család, szülő után, szegény, nyomorult, halálra készülő emberek... És a nagy riadt embercsorda gomolygájában ott álltak egymás mellett Chabibula és Dimidoff. A tatár hangosan üvöltötte a halálra menők szúráját, Dimidoff pedig fejét lehajtva verdeste ököllel a mellét és rekedten hörögte hozzá a bűnbánók töredelmes imáját. Sokáig, nagyon sokáig tartott a borzalmak ez örökkévalósága, aztán mikor az árkok helyén már csak betemetett sírhányások szomorkodtak és az elcsöndesedett oroszok lelkei utolsó istenhözadót mondtak íthagyott tetemeikhez, megindultak alulról a rohamoszlopok. Még eldőrdült egy csomó puska, még esett egy-két halál, aztán fogoly orosz katonák száza botorkáltak át tévelyegve az ellenséges állások mögé. Sápadtak voltak és füstösek és vonásaikon száz halál kinszenvedése rángatódzott. Dimidoff és a tatár most is egymás mellett mentek és este, mikor a csata helyétől távol egy elhagyott csűrbe terelték őket éjszakára, Chabibula előhúzta kebeléből a fetvát,

Katona : Studie

Katona : Tanulmány

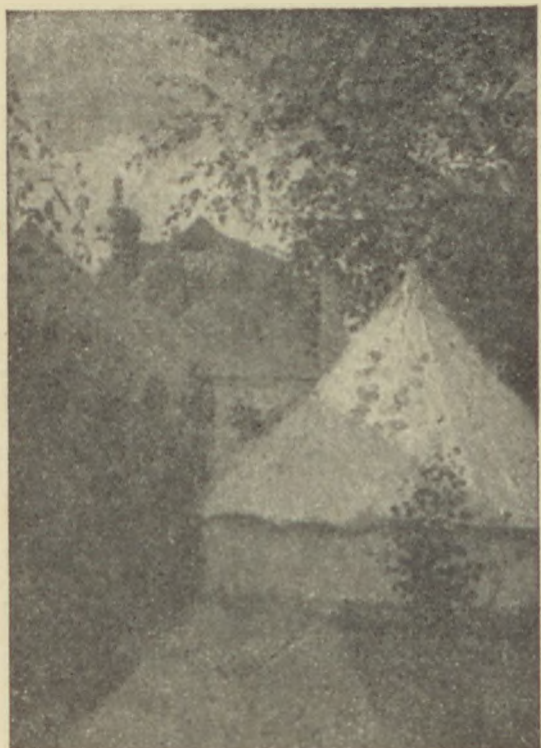
Katona: Aus der Tátra

Katona: Tavaszi olvadás

megcsókolta áhítatosan háromszor és hálaadó imát imádkozott Allahnak, aki megszabadította őt — az orosz ellenség kezeiből.

*

Aztán nyár lett és a kövér magyar mezőkön duzzadt kalászkok zizegtek a meleg júniusi szélben. Dimidoff és a tatár harmincad magukkal egy kis falucskába kerültek arató munkásnak. Pengett a kasza Dimidoff kezében és karjának egyenletes suhintásai alatt engedelmesen dőlt rendekbe az isten áldása. Nagyszerű érzés volt ez a négy rosszlevegőjű fal között görnyedő, mozgástalan munkához szokott Dimidoffnak. Hajnali harmat áztatta, langy eső füröszttötte és aranyos napsugár melengette utána szárazra. Az édes, sarjúillatos, szabad levegő tágan ömlött ványadt, elkényszeredett tüdejébe és eddig satnya karizmai acélos erővel ritmikus mozgatják a kasza nyelét a hajlongó kalászkok fölött. És Dimidoff lelkében különös álmok fátyolozódtak elő az emlékezés nagy, nagy, évezredek eltemetett mélységeiből; szőlőskerteket látott, őserjű, izmos tőkét, smaragd és rubintragyogású, óriás bogyójú gerezdekkel terhesen; citrom- és narancsligeteket látott, amiknek galyai nyögve roskadoztak terhük alatt; büszke pálmák tolták kerek, lándzsalevelű koronájukat a keleti égbolt kéklő magasságaiba; orrában olajerdő nehéz, kábító

Katona: Hampton court (részlet)
(Gróf Teleki Sándorné tulajdona)

lehe kóválygott és látta magát, amint két szál ökör nyomán ballagva húz ekéjével hosszú bárázdát a rőt színű pipacsos ugaron. És föltámadt benne földműves ösökizzó földszeretete, fölocsudtak halotti álmaikból halott szabadságok lázadó ösztönei és Dimidoff Szergej mélységes undorral eltelve eddigi élete iránt, rajongó szerelemmel borult a termő anyaföld áldott rögei fölé.

ADJATOK EGY HEGEDÜT!

Ocska, kopott, fukarszívű hegedűn játszotta Tomschinszky Minnie a nehéz Paganinét. Ocska is volt, kopott is volt, fukar is volt: csak annak szóla meg, aki igazán művész, aki valóban kicsalja a hangot belőle. Minde hibákon túl még egy nagy fogyatéka volt: kölcsönkért hegedű. És ez az idegen, irigy, makrancos jószág mégis lángolt, panaszkodott és olvadozott a zeneakadémia nagytermében, ahogy a kis Tomschinszky Minnie huzogatta rajta a vonót. Az oroszsidólány, akit Londonból hozott magával Hubay, évszázados gettó-bánatok dallamait őrzi a lelkében: az ő melódikus művészlénye tán egy húros, fadarabon is megnyilatkozna. Apja, a szegény kis szabó, aki Morris Rosenfeldre emlékeztet, szintén muzsikos lélek, két másik testvérkéje ugyancsak. Az egyik, a hatesztendő fiú már Csajkovszkit játszik, a másik tizenegyesztendő és keleti tánczenéket komponál. Minnie a legidősebb, tizennégy éves: ő már huszonhárom klasszikust szólaltat meg a húrokon. Világhíreseknek is irigylendő műsor.

És Minniének nincsen hegedűje. Ha felgyúl benne a sírníakaró melódia, szaladnia kell valamelyik pajtásához, hogy kölcsönkérje a hegedűt. Ha a pajtás jószívű, odaadja; ha irigy — minden muzsikos irigy —, Minnie sírhat, hogy hallgatnia kell. Pedig Minnie pénzt is kereshetne, ha volna hegedűje. Annyi pénzt kereshetne, hogy megvehetné rajta a legdrágább hegedűt.

Adjatok Minniének egy hegedűt! Lesz valahol nálatok egy becses, régi, hallgató jószág. Talán régen hallgat, talán az szólaltatta meg utolszor, akit szerettetek s aki elment tőletek. Aki itt hagyott titeket örökre. Titeket és a hegedűt. A hegedű halott, ha hallgat, de ha megszólal, elevenné válik annak is a lelke, aki a gazdája volt és meghalt.

Adjatok Minniének egy hegedűt! Kell, hogy legyen valahol egy hegedűnek, valami régi, drága portéka, amely szenved, mert évek óta búslakodik a tokban. Mint tetszhalott a koporsóban. A művészről álmodja tompa álma. A művészről, aki eljön érte, mint a vértés királyfi Csipkerózsáért és vékonyujjú kezével kiragadja a tetszhalálból. Talán éppen a kis Minnie vezna művészkezeit áhitozza az az álmodó hegedű.

Adjatok a hegedűt Minniének!

Ha féltitek, ha sajnáltok megválni tőle, ha ragaszkodtok hozzá: adjatok kölcsön neki. Csak két esztendőre. Akkorára összehegedül magának pár ezer koronát, amennyiért maga vásárolhat egyet. Adjatok neki, vagy adjatok kölcsön a halott instrumentumot, ami egy szekrényetek polcán várja a feltámadást. Életrehívja és megifjítja. Megszólaltatja, ha el is felejtette a hangot. Ha rekedt, megreparálja. Varázslatos lesz a szava megint, mint a kristályserlegé.

Adjatok Minniének egy hegedűt! (Kaczér Illés)

HADIÁRVA-OTTHON

Dr. HEVESI SIMON indítványa az Országos Izraelita Patronázs-Egyesület előkészítő nagybizottságának 1916. április 11-én tartott alakuló gyűlésén

Komoly és szent kötelesség előtt állunk. Mélyen átérzem ennek a kötelességnek komolyságát és szentségét, de egyszersmind a feladatok rendkívüli nagyságát is. Azonban a föladatak nagysága nem ejthet gondolkodóba és nem riaszthat vissza bennünket. A hadiárvákról van szó. A világtörténet akarata a mi nemzedékünket állította e nagy föladatak elé, mi élünk ebben a korban, amelyben az idő parancsoló szava annyi gyermektől ragadja el a gondviselő apát, mi állunk az árvák megmentésének óriási kötelességei előtt és mi tartozunk az utókornak felelősséggel aziránt, hogyan teljesítettük ezeket a kötelességeinket. Amit mi elmulasztunk, többé nem lesz jóvátehető. Örök rés, örök hiány lesz hazánk és nemzetünk életében. Amit teszünk, nemcsak az árvákért tesszük, hanem hazánkért, nemzetünkért és hitfelekezetünkért!

Mindnyájan egyek vagyunk! Polgárok a front mögött és katonák a lövészárokbán: egyek vagyunk. Nemcsak a katonának vannak kötelességei a lövészárokbán, hanem nekünk is a front mögött. Mindnyájan egymásért! Ők értünk harcolnak, vérüket ontják, életüket áldozzák; nekünk is vannak elodázhatatlan kötelességeink: sebeket kötni, inséget enyhíteni, az árvákat fölnevelni! Mint mai meghívónkban mondtuk, a gyermek lelke legtávolabb áll a háborútól és mégis őt éri a legsúlyosabb veszteség, mikor elveszti és nem látja többé viszont az apát, kinek hivatása volna róla gondoskodni és őt fölnevelni.

Mindnyájan egymásért! Ők értünk haltak, mi fölneveljük árváikat és midőn azok jövőjét biztosítjuk, a haza jövőjét szolgáljuk.

Bizalommal tekintünk a magyar állam magas kormányának erre irányuló tervei és munkája elé és azoknak elveihez és kereteihez a legnagyobb odaadással fog hozzáismulni a mi fáradozásunk. Másfél esztendeje foglalkozunk ezzel a kérdéssel és tanulmányozzuk azt és előre láthatjuk, hogy a gyermekek sorsában mélyreható változások fognak beállani. Nem téveszthetjük szem elől azt, hogy az állam áldásos tevékenysége a mentés valamennyi mezőin kívánni fogja a kapcsolatot a társadalmi tevékenységgel és hogy sok, sok munka fog számunkra fennmaradni. Előre láthatjuk, hogy a föladatak és követelések egész tömege fog Patronázs-egyesületünk felé özönlani, melyek ellátása anyagi áldozatokkal jár és nem húnyhatunk szemet azon körülmény előtt, hogy a gyermekek istápolása a személyes gondviselés és az erkölcsi nevelés, a vallásos irányítás és a hűséges örökös elveitől el nem választható. Mondanom sem kell, hogy Patronage-egyesületünk fennálló szervezetével nemcsak a

legnagyobb odaadással áll rendelkezésre e föladatak teljesítésében, hanem egyszersmind erre úgyszólván egyszerűen kötelezve érzi magát.

Választmányi ülésünk kétszer foglalkozott behatóan az üggyel. Elnökségünk állandóan napirenden tartotta és tanulmány tárgyává tette és most másfélévi körültekintő munka után mondhatjuk, hogy a föladatak kontúrjai kezdenek kibontakozni előttünk.

A hadiárvák három csoportját látjuk.

I. Azok a hadiárvák, akik az anyánál vagy valamely rokonnál maradnak és állami támogatásban ottan részesülnek. Ezek között is sokan lesznek, akiknek érdekében speciális körülményekre és helyi viszonyokra való tekintettel a kiegészítő támogatás elől el nem zárkozhatunk.

II. Azok a hadiárvák, akik új családi környezetben tápszülőknél helyeztetnek el. Az új családi környezet kikeresése ezek számára a mi gondunkat kell, hogy képezze és el lehetünk rá készülve, hogy az állami segélyenfelülezengyermekek ellátása nekünk jelentékeny áldozatokba fog kerülni. Amint már utaltunk rá, a családfenntartó halála következtében számos gyermek helyzetében mélyreható változások fognak beállani, melyek kívánatosá teszik a gyermeknek gondos elhelyezését másfelé. Mielőtt azonban ez megtörténne, a patronázs terén szerzett tapasztalataink ujmutatását követve, okvetetlenül szükségesnek tartjuk, hogy minden elhelyezendő árvagyermek legalább 2 hónapot töltsön létesítendő árvamenhelyünkön, hogy őt magát, hajlamait, tehetségeit megismerhessük, előbbi helyzetének megfelelő családi környezetet számára ki-puhatolhassuk és további neveltetése iránt elhamarkodás nélkül intézkedhessünk. Az elhagyott és a rendőrségtől hozzánk átutalt gyermekek elhelyezésénél kénytelen-kelletlen gyakorolt gyorsüzemű kihelyezést a hadiárvák ellátásánál nem tartjuk célravezetőnek és azt kívánjuk, hogy egyetlen hadiárva se legyen kénytelen otthont cserélni, anélkül, hogy közben átmenetileg a mi menhelyünkben 2 hónapot ne töltött volna.

III. Azon hadiárvák, akik tanulmányaik érdekében és jövőjük szempontjából állandóan otthonunkban neveltetnek. Igen helyesnek tartjuk ugyanis azt az elvet, hogy a családi nevelésbe adott gyermekek csakis vidékre helyezendők, ebből azonban bennrejlőleg következik, hogy azok a gyermekek, akik magasabb iskoláztatás céljából a fővároshoz kötvék, kellő felügyelet alatt álljanak és intézeti otthonban neveltessenek.

Amidőn tehát föladataink kontúrjai így rajzolódnak ki szemeink előtt, szükségesnek tartjuk egy hadiárva-otthon fölállítását és annak egyelőre bérelt helyiségben leendő elhelyezését és egy nagyobb szabású mentőakció megindítását, mely alapítványok, alapító-díjak és magasabb összegű évi járulékok szerzésével biztosítsa egy magyaránú 15 évre tervezett árvamentőmunka következetes keresztülvitelét.

Katona: In Holland

Katona: Hollandi táj. (Heidelberg tulajd.)

Hadiárva-otthonunk egyúttal az egész akciónak központja kell, hogy legyen, ahonnan az említett három csoport szerint körvonalazott munka minden ügye elintézésre kerül.

Azt hiszem, nem szükséges meleg szavakkal hit-testvéreim áldozatkészségét ébresztgetnem. A Kárpátok gerinceit és oldalait, a Karszt szakadékait és szikláit, a Duna, Száva és Drina partjait hős apák holtteste népesítik, akik vérüket ontották értünk. Jelszavunk: Mindnyájan egyek vagyunk! Mindnyájan egymásért! Akiknek két csepp vére van, kész lesz az egyiket odaadni a hősök árváiért!

MÉRT SÍR AZ ÚJSZÜLÖTT?...¹

— Ismeretlen héber költő szonettje¹ —

Mint börtönből, hol sötétlő homály,
Jő méhből ember és fogadja fény, —
Mért sír az újszülött? Tán a homály
Édesb volt akkor, mint mostan a fény?

Édesb mint most fény — volt akkor homály,
Mert tiszta csend volt néki ott a fény,
S születvén kinra íme a homály,
Sietvén bűnre hová lesz a fény?

Mért sír az újszülött? A kin homály?
Ha kínsre tör, sötétbe fúl a fény,
Ha munkán örvend, tündököl homály.

Mért sír az újszülött? Nincs bűnbe' fény?
Ha kérges szíve, ráborul homály,
Ha Istent hívja, ragyog néki fény!...

Patai József fordítása.

¹ A tartalmában és formájában egyaránt érdekes versre a „Kól ugab“ című héber versgyűjteményben (Livorno, 1846, Ottolenghi-kiadás, 39. l.) akadtam rá. A gyűjtő megjegyzi, nem tudja, hogy „a szentek melyikétől“ való.

P. J.

KHAFRIT, AZ ÉGYIPTOMI ASSZONY

Májusban jelenik meg könyvben Kaczér Illés regénye.

destova másfél éve, hogy a Mult és Jövő befejezte Kaczér Illés pompás napkeleti regényének közlését. Annak idején az olvasók tömegesen üdvözölték a Mult és Jövőt és a fiatal író. A csodaszép regénynek híre kelt s a szerkesztőség állandó ostromnak volt kitéve: mikor jelenik meg Khafrít könyvalakban. A háború elején nem mertük a könyvet útjára bocsátani: kár volna érte, ha elveszne a szörnyű tumultusban. A szerző, aki azóta újabb és újabb munkáival szerzett gyönyörűséget a Mult és Jövő olvasóinak, a másfél év alatt egyre tökéletesbítette regényét és türelmesen várta a békésebb időket. A béke még ma sem jelentkezik, de a békés műzsák már szóhoz jutnak. Talán mert a végét érzi a szörnyű tusakodásnak, talán csak azért, mert a közönséget akarják szolgálni, amely megtépett idegeivel mind sűrűbben menekszik a művészetek közé.

Ebben az időben, amikor a könyv a megnyugtató és feledtető szerepére vállalkozik, Kaczér Illés napkeleti regénye valósággal hivatást fog teljesíteni, ha kikerül az olvasók közé. Ez a balzsamos bibliai regény a prófétai korok napsütését és vigasztalását viszi magával: olyan hangulatot áraszt, mely háromezer esztendővel visszaíjít bennünket. Az ótestamentomi korban, Khafrít, az egyiptomi asszony idejében is volt háború, volt szenvedés, volt emberi nyomorúság: de mindaz, ami akkor történt, megfinomodik, nemessé magasztosul az idők messzijén át. Egy drága korona ez a regény valami napkeleti király homlokán, könnyből vannak az ékkövei, de már megkövesedtek. Ma már csak gyönyörködni tudunk a láttán. S ha itt ott könnyezünk, könnyítünk a magunk bánatán.

Kaczér Illést nem kell a mi közönségünk különösebb figyelmébe ajánlani. A Mult és Jövő olvasói megszerették őt azért a sok melegségért, mit munkáin át valósággal pazar módon árasztott. Hogy most mégis a közönség jóindulatára apellálunk, csak a fiatal író iránt való szeretetből tesszük. Mi büszkék vagyunk Kaczér Illésre, aki a Mult és Jövő hasábjairól indult el alig három éve s ma már a fiatal írónemzedék legizmosabb talentumjai között emlegetik. Mi őszinte nagy sikert kívánunk neki, amilyet az ő nemes tehetsége valóban megérdemel. Vegyék meg a könyvét, olvassák el és érezni fogják egy kivételes egyéniség meleg varázsát, egy poéta líráját, egy művész rekonstruáló erejét. Khafrít, az egyiptomi asszony talán az egyetlen a maga nemében, bibliai regény: a régi napkelet szépségeitől, illataitól, rejtelseitől és súlyos profeciáitól terhes.

Májusi számunkhoz a Bíró-műintézet előfizetési felhívását csatoljuk s a pár hét múlva megjelenő könyvet a közönség szeretetébe ajánljuk.

A Mult és Jövő szerkesztősége.

COLL- HEGYRŐL

A TISZAESZLÁRI PÖR aktái még nincsenek lezárva — írja az egyik klerikális lap Eötvös Károly halála alkalmából. Szóval, még el lehetünk készülve arra is, hogy folytatása következik. A felmentő ítélet ugyan már harmincöt éves múlt, az ostoba vérvádról és az ezt felidéző gonosz maffiáról már mindenkinek meg van a véleménye, hiszen még Oroszországban a cári és rendőri támogatás mellett sem sikerült nagyobb eredményt elérni, mint Tiszaeszláron. A pogromok hónapján sem tudták a vérvád örületét érvényesíteni. De nálunk még ígérnek folytatást. Eötvös Károly meghalt, oda az igazság — mondogatják magukban —, majd felvesszük még az elejtett fonalat, tehát reszkessetek, zsidók! A zsidók azonban nem reszketnek a fronton szemközt levő hős ellenség előtt sem, annál kevésbé a hátul ólálkodó gyáva frontmögöttiek előtt.

ZSIDÓ KÖZÉLETRŐL, ZSIDÓ SAJTÓRÓL beszéltek az utóbbi időben ismételtén nálunk is, a külföldön is. Szó sincs róla, reáfér a javítás a zsidó közéletre és a zsidó sajtóra egyaránt. Semmi sem tökéletes a föld alatt és nincs oly tökéletes

intézmény, amelyet ne lehetne még tökéletesebbé tenni. A tökéletesebbé tételnek pedig első feltétele a hibáknak, ha nem is beismerése, de legalább megismerése. A hibák megismeréséhez pedig csak analízis vagy kritika útján juthatunk. A kritika jogosultságában sehol senki sem kételkedhetik. És ha a politikában elismert szentencia, hogy ha nem volna ellenzék, teremteni kellene, — a zsidó közéletben is üdvös hatása volna egy kritikai fórumnak, amely az egyes hibákra reámutatva, mindenütt javítást idézne elő. Ez a fórum volna a zsidó ideálok megvalósításának a harctere, hol a legnemesebb eszközökkel folya a küzdelem a zsidóság minél több értékének kifejtéséért. És ha a többség kénytelen opportunusan a viszonyokkal megalkudni, a kisebbség képviselné az eszményi célokat. Egy ilyen „ellenzéki“ frakció súlyt adna aztán a zsidó sajtó kritikájának is, amely így egy bizonyos közvélemény kifejezője volna és nem volna, mint most rendszeren — *privátvélemény*.

AZ ARADI ZSIDÓ FOGLYOK nem vehettek részt a szédereken, mert a széderestén négy pohár bornak legalább félig való kiürítése kötelező, már pedig foglyoknak szeszes italokat élvezni tilos. Aradon ügylátszik, még a rendőrség is a Sulchan Áruch alapján áll és jól tudja, mi a kötelesség ilyenkor széderestén. Csak azt nem tudja, hogy a széder nem tor és hogy purimkor már előfordult, de a széderestén még zsidó négyezer év óta nem részegedett le. (Secundus)

Az Omike minden pártfogó tagja, illetve a Múlt és Jövő minden előfizetője **díjtalanul kapja** az Omike és Magyar Zsidó Hadi Archivum most megjelent hatalmas albumalakú

Háborús Almanachját,

a magyar zsidóság nagyszabású illusztrált háborús emlékkönyvét.

Szerkesztették: dr. Hevesi Simon, tiszasülyi Polnay Jenő, dr. Patai József munkatársak, a legelső magyar írók és művészek.

A hatalmas albumot több mint száz pompás illusztráció és gyönyörű mummellékek díszítik. Irodalmi tartalmát háborús cikkek, novellák, rajzok, versek, tábori levelek a különböző harcterekről, háborús epizódok, részletek a Magyar Zsidó Hadi Archivum adattárából stb. stb. adják.

A Háborús Albumot csak azoknak a régi vagy újonnan belépő tagoknak és előfizetőknek küldhetjük meg, akik előfizetési díjaikat 1916-ra kiegyenlítették.

KRÓNKA- ÉS-ÖZEMLE

A HÁBORÚS ALMANACH, amely immár összes tagjaink és előfizetőink birtokában van, országszerte méltó feltűnést keltett. Nagy meglepetésül szolgált az Almanach rendkívül gazdag tartalma és gyönyörű művészi kiállítása, melyhez legelső íróink és művészeink járultak hozzá. A magyar sajtó egyhangú lelkesedéssel fogadta a magyar zsidóság nagy háborús emlékművét és kiemelte, hogy a mai súlyos viszonyok között valóban csak nagy áldozatkészséggel lehetett egy ilyen munkát kiállítani és — amire még alig volt példa — egy ilyen munkát díjtalanul a közönség kezébe adni. Egy ilyen hatalmas kötetnek mondható illusztrált Album bolti ára 25—30 koronának felelne meg és ezt ezrivel juttatta a Hadi Archivum az OMIKE tagjainak, a Mult és Jövő előfizetőinek és egyes kultúrintézményeknek díjtalanul. Ezt elsősorban tiszasülyi Polnay Jenőnek, a Hadi Archivum lelkes megteremtőjének és elnökének köszönhető. Az ő nemes áldozatkészségének köszönheti a magyar zsidóság, hogy immár van a mai nagy szabadságharcoknak, hogy úgy mondjuk, magyar zsidó Haggadája, amely megérzékíti a nagy küzdelmeket, a nagy napok ünnepi hangulatát, az érzéseket és gondolatokat, miket bölcsék és mesterek lelkéből váltott ki a nagy idő. Ez a Háborús Almanach fogja a jövő előtt a mai magyar zsidóság érzését tolmácsolni és egyben megadja a keretét a Hadi Archivum jövő működésének, hogy milyen irányba fogja munkásságát kiterjeszteni.

„A könyvnek elsőrangú irodalmi színvonala — írja „Az Ujság” —, pompás kiállítása és művészi illusztrációi maradandó értéket adnak. És valóban dicséret illeti a Hadi Archivumot, az OMIKE-t és a Mult és Jövő-t, hogy a háborús viszonyok nehézségei között saját zsidó nézőpontja mellett is általános érdekű és művészi becsű emléket állított e műben a történet legvéresebb, de egyben leghatalmasabb napjainak. Az Almanach, amely kétségtelenül a háborús irodalmi termésünk legjavához tartozik, méltó dokumentuma annak a hazafias felbuzdulásnak, amely a magyar zsidóságot a többi hazai felekezetekkel együtt nagy nemzeti egységbe tömörítette a haza szent szolgálatában. A könyv irodalmi részében a magyar irodalom legjobbjaival találkozhatunk: Ignótus, Kóbor Tamás, Molnár Ferenc, Szilágyi Géza, Radó Antal, Szép Ernő, Alexander Bernát, Pásztor Árpád, Hajdú Miklós, Hevesi Simon, Patai József, Lakatos László, Mezei Ernő, Lázár Miklós, Herczeg Géza, Lenkei Henrik, Bródy Miksa, Ujvári Péter, Jávora Béla, Lengyel Ernő, Székely Ferenc, Neumann Arminné, Dirsztay Béla báró, Molnár Jenő, Molnár Ernő, Kaczér Illés, Lakatos Alfréd, Abádi Imre, Somlyó Zoltán, Mezey Sándor, Szász Menyhért, Felek Sándor, Peterdi Andor, Vajda Béla dr., Eisler Mátyás dr., Fürst Aladár dr., Telekes Béla stb. írták az Almanach aktuális közleményeit, verseit, elbeszéléseit, harctéri epizódjait és a különböző háborús problémákat fejtegető cikkeket. A magas irodalmi színvonalhoz méltó a könyv illusztrációs része, amely Katona Nándor, Mednyánszky László báró, Vajda Zsigmond, Barta Ernő, Lakos Alfréd, Graber Margit, Demény Ottó, Lénárd Imre és a külföldiek közül: Lilien, Struck, Wachtel, Kaufmann, Abel Pann, stb. műveiből került ki, kiegészítve számos háborús aktuális képpel, valamint stílusos féjlécekkel és záródíszekkel, minden egyes cikkhez.”

Hasonlóképpen írtak az Almanachról a többi magyar lapok is.

„Gazdag, nemes, sokszínű, sokhúrú könyv — írja „A Nap” — a háború jelentős emlékműve. A Magyar Zsidó Hadi Archivum és az OMIKE almanachja 1914—1916. évekről. Almanach: valósággal album, az albumok kellemtelen velejárója nélkül. Nincs semmi üzleti jellege; akik csinálták, nem akarták kihasználni a háborús köny-

vek konjunkturáját. Az Archivum, amely a háború műzeális emlékeit szigorú tárgyiassággal gyűjti és a jövő historikusának már termekre való anyagot hordott össze, díszes könyvben ad képet, rajzot, harctéri írást, írók, művészek megfigyeléseit és gondolatait a történelmi napokból. Nem is almanach ez a könyv: múzeum dióhéjban. Akik szerkesztették, tiszasülyi Polnay Jenő, a Hadi Archivum megteremtője és elnöke, további dr. Hevesi Simon, dr. Patai József, kiváló érzéssel és műgonddal válogatták az anyagot. Száz magyar gondolkodó, szépiró, poéta, festő, rajzoló: a magyar művészek színe-java jött össze háborús anekdota. Száz szív és ideghálózati, amely mind másként érzi a háborút. Száz szem, amely másként látja. Száz fül, amely más-más hangokat jegyez meg magának iszonyú muzsikájából. A mű valóban szép és becses emlék az eljövendő nemzedékek számára. A Hadi-archivum az OMIKE tagjainak ingyen adja a pazar háborús almanachot.”

Az Almanach expedíciója még április hó elején kezdődött, de a mai nehéz viszonyok között a sok példány csomagolása és továbbítása majdnem egy egész hónapot vett igénybe, úgy, hogy sokan talán csak április vége felé kapták meg a művet. Akiknek még mindeddig nem érkezett meg, szíveskedjenek a kiadóhivatalt értesíteni, hogy a késedelemnek utána nézhessen. Amint azonban már több ízben megírtuk, a kiadóhivatal csak azoknak küldhette meg az Albumot, akik tagsági, illetve előfizetési díjukat 1916-ra kiegyenlítették.

AZ ORSZÁGOS IZR. PATRONÁZS-EGYLET hadiárva-bizottsága április hó 11-én tartotta Székely Ferenc udv. tan. elnöklete alatt alakuló ülését a pesti izr. hitközség székházában rendkívül nagy és előkelő közönség jelenlétében. Az ülés megnyitása után elnök lelkes beszédében ismertette azokat a köteleességeket, melyek a zsidó társadalomra, a hadiárvák gondozása körül várnak. Majd dr. Hevesi Simon rabbi magas szárnyalású szónoklatban hívta fel az egész magyar zsidóságot, hogy siessen segítségére a hadiárváknak, a háború legszánadóbb áldozatainak, azoknak a segítségére, akik a legtávolabb állottak a háborútól és mégis a legtöbbet vesztek és indítványozta, hogy állítassék fel az első magyar zsidó hadiárvaház. Az indítványt a tárgy fontosságánál fogva egész terjedelmében közöljük. Dr. Weisz Ödön magasröptű beszédében méltatta az új akció jelentőségét, melynek eloquens kifejtésével mély hatást keltett, mire az értekezlet egyhangú lelkesedéssel fogadta el az indítványt, amelynek megvalósítására 150 tagú bizottságot választott. Miután az elnöknek a propagandára vonatkozó javaslatát az értekezlet elfogadta, egymásután álltak fel a jelenlevők, hogy adományaikat a nemes célra felajánlják. Dr. Krausz Edéné néhai férje emlékére 1000 korona alapítványt tett. Évi 200 koronával Hersch Samu és dr. Weisz Ödön, évi 100 koronával Feiler Józsefné, Rottenstein Zsigmond, Goldschmiedné, Engel Gizella, Popper Hugóné, Neuberger Ignáczné, 50 koronával évenként Geszti Rezsőné, Sternfeld Ignácz, 30 koronával Vándor Róbert kívánják a zsidó hadiárvaházat támogatni.

A MAKKABEA április 1-én a Pesti Izr. Hitközség dísztermében nagyszerű irodalmi estélyt rendezett. A minden tekintetben magas színvonalú műsort Händler Salamon, a Makkabea elnökének előadása nyitotta meg, amely a zsidó irodalomról és művészetről szólt. Nagy hatást értek el Szász Menyhért és Lőránt Mihály verseikkel. Isaac Löwy, az itt internált zsidó színművész héber verseket szavalt nagy hatással. Nagy sikere volt Hegyi Rózsának, aki Major J. Gyula zeneszerzeményeit énekelte, közte Majornak Patai József „S ha kérde téled holnap gyermeked” című versére írt gyönyörű kompozícióját. Lakos Alfréd festőművész „Háborús művészet” címen tartott előadást. Gárdos Andor verseit Réczey Erzsébet szavalta nagy sikerrel. Egy hétre reá, április 7-én a „Makkabea” ismét fényesen sikerült estélyt rendezett, amelyen Hajdú Miklós dr. és Schönfeld József dr. a zsidó közéletet és fogyatékoságait tették bírálat tárgyává.

A HÁBORÚS ALMANACH A DOBERDÓN. A rengeteg köszönő írásból, mely a Háborús Almanach lelkes visszhangjaként érkezett, közöljük dr. Gellért Samu következő levelét az olasz harctérről. A levél érdekes dokumentuma annak, hogy milyen nagy missziót teljesít az Almanach nemcsak idehaza, hanem a harctéren küzdő zsidó katonák között is:

Olasz harctér, 1916 ápr. 21

Mélyen tisztelt Szerkesztő úr!

Meleg szívvel mondok hálás köszönetet az Almanach-példányért, mely talán felsőbb gondoskodásból éppen *Peszach előestéjére* jutott kezembe és már pusztán megjelenésével megszabadított egy nehéz este rémétől. Életemnek ez volt az első széderestéje, melyet apám házában kívül töltöttem és amelynek közeledésekor lehetetlen volt sokszoros súllyal nem éreznem a háború minden gyötrő nehézségét, lehetetlen volt magam előtt nem látnom apám üres széderjét, melynek résztvevői ott helyen szétszórva a világháború minden színterén.

De megjött — hála Isten — az Almanach és én lelken-dezve olvastam a magunk korának ezt a nagyszerű Hagadáját és az önmagában bizakodó erő szépsége, mely a pazar könyvön előmlik, elzsongította lelkem fájó érzéseit és segített ünneppé lennie az ünnepestének.

Bevallom, első olvasásra belekáprázott a szemem az Almanach ezer ragyogó szépségébe. Valahogy tapasztalatlan vidékinek éreztem magam, aki hirtelen kerül bele valami fővárosi főúri estély tündöklő pompájába. De hát sok minden rendkívüli esett meg már velem is a háborúban. Mikor először szállottam le a vágató lóról a magam lábán, én, aki soha ló közelében sem ültem, éppen oly kevéssé csodálkoztam, mint mikor — éppen tegnap — vitézségi érmet tűztek a mellemre. És ebben a mindent megnyugvással tudomásul vevésben — higgye el szerkesztő úr — több van a jó Isten végtelen kegyelme iránti hódolatból, mint önbizalomból, beletörődöttségből és minden másból együttvéve.

Kérem szépen, juttassa el meleg hálámat és köszönetemet *Hevesi* dr. főrabbi úrhoz is lelkes üdvözlétem kíséretében az Almanachban megjelent nagyszerű írásáért, valamint fogadja Ön is gyönyörű költeményeiért, főleg a bibliai szépségű újévi imáért szívből jövő forró gratulációm.

Elragadtatásom és hódolatom az Almanach felett egyként szól tiszasülyi *Polnay* Jenő úrnak is. Szeretném neki megmondani, hogy *végtelen megnyugvásunk és erős biztatás nekünk, a harctéren küzdő zsidó katonáknak, hogy a zsidóság szellemi életének élén odahaza olyan férfiakat tudhatunk mint ő.*

Fogadja szerkesztő úr őszinte nagyrabecsülésem meleg kifejezését.

Készséges híve

Dr. Gellért Samu e. é. ö. őrmester

A MAGYAR ZSIDÓ MÚZEUM számára értékes relikviát kaptunk dr. *Hevesi* Simontól. *Makai* Emil sajátkezű jegyzeteit, amelyeket a fiatalon elhunyt poéta mint "szeminarista Bacher bibliai magyarázatai után készített. Ugyancsak a Múzeum számára kaptuk dr. *Hevesi* Simonától nagyatyja, néhai *Landesberg* I. A. boldogasszonyi rabbi 1844-ben megjelent templomavató beszédét, amely csak ebben az egy példányban van még meg. A beszédből látjuk, hogy az avatásnál megjelentek a templomban *Eszterházy* Pál herceg és fia Miklós, valamint a megye előkelőségei és ezeknek a kívánságára adta ki a hitközség a beszédet, hogy a távoliak is gyönyörködhesseken benne. A Múzeum részére kaptuk meg *Herczeg* Sándortól, a Jelzáloghitelbank főtisztviselőjétől igen értékes régi okmányokat, továbbá egy régi héber verses kéziratot, amely érdekes illemszabályokat és egészségtani törvényeket tartalmaz.

ELJEGYZÉS. *Braver* Henrik, a „Sopronvármegye“ kiadóhivatali főnöke eljegyezte *Ernyei* Rózsika kisasszonyt Miskolcon.

Sederabend am Doberdo

Szédereste a Doberdón
Dr. Kirschner Arnold kadett felvétele

A MULT ÉS JÖVŐ MINT JUTALOMKÖNYV. Dr. Vágvolgyi Lajos aradi főrabbi egyik jeles tanítványa, Fantó Jenő részére jutalomkönyv gyanánt egy évre megrendelte a Mult és Jövőt. Követendő példát óhajt ezzel statuálni, írja dr. Vágvolgyi, mert így könyv helyett, amely egyszerre elégíti ki a felkeltett érdeklődést és aztán rendszerint felkerül a polcra, olyan olvasmányt ad tanítványának, amely egy egész évig ébresztgeti benne a zsidó kultúra iránti érdeklődést és a zsidóság iránti szeretetet és lelkesedést.

HALÁLOZÁSOK. Súlyos csapás érte az újpesti hitközség köztisztviselőiben álló tagját, *Arányi* Adolf gyárost. Neje, született *Adler* Nelly, élete virágában elhunyt. Az oly fiatalon és 18 évi boldog és harmonikus házasság után elköltözött úrinő nemesszívűségéről, jótékonyágáról volt ismeretes. A gyászaborult család iránt általános részvét nyilatkozik meg.

Nagy veszteség érte a kecskeméti hitközséget, főrabbi, dr. *Bárany* József halálával. Az elhunyt lelképásztor ragyogó ékesszólásával, nagy tudásával híveinek őszinte szeretetét és nagyrabecsülését vívta ki magának. Temetése impozáns részvét mellett ment végbe, gyászoló hívein kívül a város másvallású előkelőségei is kísérték utolsó útjára.

Arányi Adolf, mint férj, úgy a maga, mint az alulírott rokonság nevében a fájdalommal megtört szívvel jelenti, hogy a legjobb feleség, anya és rokon,

Arányi Adolfné, szül. Adler Nelly,

életének 36-ik évében, 18 évi boldog házasság után, április hó 19-én, hosszas szenvedés után jobblétre szenderült.

Drága halottunkat április hó 21-én, délután fél 3 órakor, Ujpest, Lőrinc-utca 7. sz. alatti gyásházából az újpesti izr. temetőben örök nyugalomra helyeztük.

Adler Ármtnné szül. *Fínaly* Laura anyja. *Arányi* Árpád, Ernő, Tíbor gyermekei. *Dallos* Aurélné, *Adler* Imre, *Quitt* Jenőné testvérei. *Arányi* Dezső, *Arányi* Ignác, *Hercz* József, *Goldberger* Jakab, *Goldberger* Hermann, *Dallos* Aurél és *Quitt* Jenő sógorai. *Arányi* Ignácné, *Hercz* Józsefné, *Goldberger* Jakabné és *Goldberger* Hermanné sógornői és a nagyszámú rokonság.

GLOSSZA EGY GLOSSZÁRÓL

A pesti izraelita hitközség dísztermében a Makkabea Cionista Egyetemi Hallgatók Köre fölkérésére előadást tartottam a magyar-zsidó közéletéről és elítélő kritikát mondtam az úgynevezett hivatalos sajtóról. Adatszerűen bizonyítottam mindent, gyorsíró lejegyezte a szavaimat. Ünnepre előáll erre az Egyenlőség csak egy tizenkét-hasábos cikkel: rólam, senkisemmivoltomról, unalmasságomról, cion és anticion közt való lebegésemről, nemegészenerős-erkölcsösségemről.

Husvégi vérvád: jegyzi Gábor Andor.

Tessék elolvasni, illet felekezeti lapba eddig még ki nem nyomtak. Barátaim lefogják a kezemet, mondván, a bőbeszédűségbe bugyolált sorközi gyanúsításokra, fenyegetésekre nem szabad válaszolnom. És nincs is magyar újság (az Egyenlőség kivételével), ahol erre a hangra, ezen a hangon visszhangot lehet adni. Mégis egyetlen-egyet. Igenis, Gileád című kötetemet (1914-ben) Singer és Wolfner adta ki Ujvári Péterével együtt. Ámbár merném vállalni egyenlőségbeli felszólalásom eredményeképp azt is, ha e munkákat a Fehér Könyvek adják ki. A nevezett vállalat belátva igazamat, kidobta gyűjteményéből a kidobandókat és megfelelő teret akart adni a magyar-zsidó irodalomnak. Ezért vette át Singer és Wolfneréktől, vagy, ha úgy tetszik, adatta ki velük az én munkámat s Ujvári Péterét.

A gábori vérvádnak ez a dadaí hullája! nem törődöm vele, de a többi zagyvasággal sem. Ősmerem Gábor Andort még Fidibusz-korából, amikor egyenlőségi „sisakja rostélyát” statáriálisan lebocsájtották. Az Egyenlőség akkori szerkesztője, mint minden jóerkölcsű ember, undorodott a valläserkölcsi alapon álló pornografiától és nem óhajtott tovább a Fidibusz szerkesztőjének névvel való vendégszereplését. Nem beszéltem volna erről, ha Gábor Andor úr el nem dicsekszik egyenlőségi névtelenségével. Miért is? Hiszen izlésekes emberek az ő sokezer koronás fidibuszi büntetése előtt és pornografiapöreinek garmadája után egyképen vélekedtek és vélekednek róla. Énmiattam csináljon, amit akar. Egészen mindegy nekem, hogy 40 korona glosszadíjért („szomorú kis összeg!”) — ennyit mutathat tizenkét hasábért az ő 3-asra felemelt taxi — Szabolcsi Lajos dr. ifjúkori tévelygéseinek megvédésére engem támad-e vagy kuplékat szállít a mozinak: a köz-, magán- és valläserkölcsöknek e fogadatlan Polgöre.

Felekezeti közéletéről beszéltem előadásomban, — melékvágányra nem megyek. Lemondok arról az elégtételről, hogy Gábor Andort hat-nyolc hétre lezárassam, mert nem akarom, hogy az antisemitizmusnak, amelynek elég anyagot nyújt az Egyenlőség, kabaréja is legyen; nem akarom, hogy én, aki két évtizede szolgálom az Egyenlőség áradozó elismerése mellett a felekezeti publicisztikát, rábizonyítsam bírói fórum előtt az ádáz gyűlöletrosszhiszeműséget, az alaptalan gyanúsítások körmönfontan sejtetett, de gyáván elkent egyvelegét. Lemondok arról az elégtételről, hogy Gábor Andor szövegéhez az Egyenlőség glosszáiban heccelt ellentábor szerezzen diadalmi muzsikát.

Felekezetem közvéleményének ítélete, kartársaim és olvasóközönségem megható módon megnyilvánult szeretete számomra elegendő. Gábor Andort, az Egyenlőség peszachi vérvádjának Scharf Mórícát, futni hagyom.

Budapest, 1916 április 20. Dr. Hajdu Miklós

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

STARK ELLA, BUDAPEST. A husvégi számról, sajnos, lekészt, de ide iktatjuk hangulatos versének utolsó szakaszait:

Mióta elmentél mitőlünk,
Én jó apám, te drága, szent,
Nincsen azóta széderestém,
Örömtelen az utam, mesgyém,
Nincs boldogságom idelent.

Az élet gyötör, kínoz egyre,
Sok keserű fűvét eszem.
Édes, az nincs közöttte egy se,
Amint volt régen szédereste.
Sós könnyekkel öntözgetem.

Csapások érnek, nincs bor előttten,
Melybe az ujjam mártanám.
Hogy kergetném mosolyogva őket,
A gyorsan széjjelrebbenőket,
Az árnyakat, egymásután.

Boldogságra hiába vágyom,
Nem akadok rá soha tán.
Nem lelem ébren, nem rejtí álmom.
Az „afikómont” meg nem találom.
Hol is keressem? Sűgd meg, apám!

M. J. Szekula Jenő, kinek katona-fényképét a legutóbbi számunkban közöltük, nem főhadnagy, hanem önkéntes szakaszvezető. A fiatal író egyáltalán nem degradáltak, mint ön hiszi, a valóság az, hogy a Mult és Jövőben egy egyszerű sajtóhiba léptette elő. A téves közlést, íme, rektifikáljuk.

ELŐFIZETŐ. ÚJVIDÉK. 1. Az első kérdésre nem felelhetünk. Sajnos, a művészek között is dühöng a kikeresztelkedés epidémiája és nem tudhatjuk, melyiket ragadta el közben közülük. 2. Az illető kifejezést a Grün Lilivel kapcsolatban az „Új Nemzedék” című lap használta.

E. M. R. A beküldött versek közül a legjobbat, a harmadikat, eltettük a közlendők közé.

DR. G. S. A Shylock-kérdésnek nagy irodalma van és talán a shakespearei problémák közül a legtöbbet ezzel foglalkoztak. Érdekes, hogy éppen a napokban figyelmeztetett bennünket Beck Dénes igazgató, hogy Shakespeare drámáinak több alakja a szerb népmondából került ki és hogy a Shylock-eset Szerbiában tényleg előfordult volna. Mindenesetre nagyon érdekes lenne a kérdést alaposabb tanulmány tárgyává tenni, mert ennek alapján meg lehetne állapítani, hogy a hírhedt és annyiszor a zsidóság reprezentálásául beállított Shylock nem is volt zsidó — de a kérdést végérvényesen eldönteni nehéz, talán háború után, ha majd nyitva lesz az út a szerbek magyar vértől átitatott földjére és ha majd az irodalom és más elvont problémák visszanyerik kulturális fontosságukat, utána járunk a dolognak.

S. G. A beküldött vers, bár itt-ott néhány hangulatos sorra bukkantunk benne, formában és kifejezésben még kezdetleges.

O. G. A versek határozott tehetségről tanuskodnak és biztatni merjük további munkára. De közlésre még nem érték meg.

Új KÖNYVEK

ROVATVEZETŐ: DR. MOLNÁR ERNŐ

AAGE MADELUNG: A MEGBÉLYEGZETTEK. Szép, hangulatos, meleg könyv, amelynek írója szereti az embereit és ezt a meleg szeretetét nemes objektivitással párosítja. Az alakjai élnek, vergődnek, látjuk a vér játékát halvány bőrük mögött és végtelen szenvedés fényét a sötét zsidó szemekben. Látjuk a különféle áramlatokat, amint egymást keresztezve, hajszolva hullámszerűen át az orosz társadalom tömegén és az elrettentő erkölcstelenséget, amely épp úgy megnyilvánul a magas körök élvezetét hajszoló életében, mint a nép szabadjára eresztett, szinte állati ösztöneiben.

Segal Hannának, a regény főhősnőjének útja szintén ide-odavezet a különböző áramlatok között, amelyeknek hatásai azonban többnyire keresztény szerelmesének lelken át jutnak el hozzá. Így alakja kissé elhalványul és lelki életének rajza háttérbe szorul gyönyörű, diadalmas fiatalsága mellett. Ezzel szemben tökéletes művészettel, mélyenjáró pszichológiával van jellemezve a kisvárosi zsidó fiúból a kikeresztelkedésen át Moszkva díszpolgárává lett ügyvéd, Segal Jákob, Hanna fivére. Messzi, nehéz, fárasztó út vezette ki a gettóból, évek kellettek, míg eljutott az orosz nagyúr sibarita, dúslakodó életéhez. De ugyanez az út, mikor másodszor teszi meg az anya halálos ágya felé — visszafelé —, megrövidült, néhány rövid nappal szugorodik és ott végződik a pogrom véres felhőjében, a szülői ház alacsony kapuja előtt, amelynek rögeit vérével áztatja. Hiába mutatja fel a rettenetes csöcselék előtt a finom művű aranykeresztet, amelyet állandóan keblén visel, a zsidóság átkától nem lehet megszabadulni, a pogrom, amely elől valaha menekült ifjú erővel és ifjú reménnyel, utoléri, leteperi férfikorának delén. És ennek a tragikumnak a szépsége, hogy ha egy nappal előbb hagyja el szülővárosát, megmenekülhet, visszatérhet Moszkvába, az ügyvédi munkájához, pompás lakásába, szép szőke feleségéhez, a kedveséhez, a ragyogó éttermekhez és az illatos fürdőkhoz — külsőleg talán felveheti a régi élet zsidó hangulatoktól megzavart folyását —, de ő nem megy, míg szülei sírját, ezeket a szent, saját szeme előtt meggyalázott sírokat meg nem védi, magas kerítéssel el nem határolja. És így nem csupán külső véletlen játéka, hanem saját lelkének legmélyéről felbuggyanó érzés okozza vesztét. Hanna pedig külföldön, szabad földön, boldog lesz szerelmesével. Segal Jákob élete sorsa, alakja, oly mesterien van megrajzolva, hogy elfelejtjük Hanna sorsának homályba vesző végét és azt a sok-sok kérdést, amely követi a pogromok sötét tálajából a szabadság és szerelem ege alá plántált orosz zsidó leánynak alakját. — A regény az Athenaeum kiadásában jelent meg dr. ifj. Bókay János művészi fordításában.

DR. MAX BRÓD: „TYCHO BRAHES WEG ZU GOTT“ VERLAG KURT WOLFF, LEIPZIG. Ez a könyv erős művészi kézzel megvont keretein belül egy

darab igaz, vérző, küzdő életet tár elénk. Egy nagy szellem küzdelmét az igazságért, Istenért, amely küzdelem nagyszerű arányaiban a Faustéra emlékeztet. Finom, biztos távcsövön keresztül nézünk abba a korba, mikor Kopernikus, Tycho Brahe és Kepler még tapogatózva kutatták a csillagok útját és az egyébként zseniális és nagy tudású Tycho nem merte még elgondolni sem, hogy nem a földgolyó — a kereszténység, a pápaság és a császárság eme birodalma — képezi a csillagrendszer központját. II. Rudolf császárral is találkozunk e könyvben, halványan, szomorúan él prágai palotájában, gyűjteményei között elhagyottan és mégis mint sok iránynak, tudományos működésnek titkos mozgatója. Előszobájában beszél először Tycho, Rabbi Löwwel, aki tulajdonképpen legnagyobb segítője lesz abban, hogy megtalálja útját Istenhez. Ezt a gyönyörű részletet Max Bród elküldötte a Mult és Jövő olvasóinak a prágai számba.

DR. KLEIN IZRAEL: MUSZKAJÁRÁS MÁRMAROSSZIGETEN. Ez az egyszerű, vékony kis kötet többet mond, mint hasábos leírások, több vagy kevesebb fantáziával megáldott haditudósítók és riporterek cikkei. Dr. Klein az egyetlen orvos volt, aki az orosz betörés idején Mármaroszigeten maradt és a nehéz napokban orvosa, segítője, tanácsadója, sőt még gyógyszerésze is volt környezetének. E mellett figyelemmel kísért mindent, minden iránt érdeklődött, úgy, hogy ügyesen megírt kis füzet az igazi átélés semmivel sem pótolható hangulatán kívül a kritikus napokat sok szempontból megvilágító leírásával is teljes mértékben megérdemli az érdeklődést. A könyv megrendelhető Berger Miksa utóda cégnél, Mármaroszigeten.

MOLNÁR JENŐ: MUCSA A FRONTON. A Borszem Jankó régi, jól ismert alakjait Molnár Jenő kiemeli polgári életük megszokott kereteiből és belehelyezi a háború dúlta új viszonyok közé. Eközben a mulatságos, kacagtató és találó ötletek egész tűzijátékát nyújtja az olvasónak. A kis könyv még azoknak is, akik hűséges olvasói a Borszem Jankónak és az összegyűjtött történetek legtöbbjét ismerik, igazi belső gyönyörűséget szerez nagyszerű humorával.

BÁLINT JENŐ: OPIUM. Hangulatos elbeszélések gyűjteménye Bálint Jenő könyve tavaszi küzdelmek, ifjú szerelmes leírása, amelyekben „a legfájóbb betegség, az élet balzsamát: az opiumot“, keresi az író. A novellák közül a legmélyebben járó az első: „A világ legeszesebb embere“ című.

A FEKETE HEGYEKEN. Lévai Mihály, a Mult és Jövő munkatársa ezen a címen jelentette meg Montenegróból való kapitulációit. A hangulatos cikkek egynémelye annak idején épp a Mult és Jövő számára íródott. A csinos füzet ára 2 korona 50 fillér. Kapható minden könyvesboltban.

HALMI JÓZSEF újságíró tollából *A Pest Front* címmel pár ívnyi terjedelmű eleven és mélyenszántó könyvecske jelent meg. A főváros megindítóan visszaszóló életével foglalkozik, melyben a háború alatt felfokozódott életgondok hirtelen „megszedés“ óhajától fűtött tervek és latens energiék vívják a maguk külön csatájukat. A meleg színezésű megfigyelésekkel telített munka, noha aktualitásokat taglal, nem efemer értékű írás. A kis mű Galantay Gyula kiadása.

ALAPÍTÁSI ÉV
1862

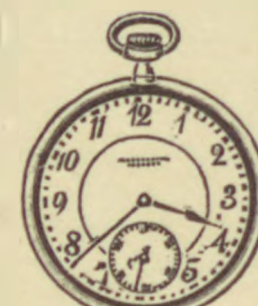
• CHRONOGRAFH •
• REPETITION ÉS •
ZSEBÉBRESZTÖK

CUENDEZ CONSTANZ

Svájc és Németország zseb-, inga- és
— díszóragyárainak lerakata. —

BUDAPEST, IV., KIGYÓ-TÉR 5

KARCSATÓRÁK, GYŰRŰ-
ÓRÁK *** JAVÍTÁSOK

INGA-ÉS ÁLLÓÓRÁK RAK-
TÁRON ÉS RENDELÉSRE
KÜLÖNLEGESSÉGEK

A SZERETET ÉS IGAZSÁG HŐSEI. Emlékezés. Elmondta dr. Enten Manó, rabbi, a kassai izr. Anyahit-község nagytemplomában a Chevra Kadisa által 1916 március 12-én rendezett istentiszteleten. Emelkedett hang, magas szempontok jellemzik a kitűnő beszédet, amely mintája lehet az ádári emlékbeszédeknek, megemlékezve elfogultság nélkül minden nagy halotról, aki a zsidóság körül bármilyen irányban érdemeket szerzett. A legszebb részlet Wolfsohnról, Herzl utódjáról szól.

HERCZEG GÉZA: AVANTI. Herczeg Géza, akinek haditudósításai méltó feltűnést keltenek, most az olasz harctéren szerzett impresszióit gyűjtötte össze Avanti címen. A könyv, amelyet izléses kiállításban az Athenaeum adott ki, igaz művészettel örökíti meg az olasz harctér borzalmas fenségét és mindazt, amit képzeletünk csak mint elhalványodott fogalmakat fogadott be. A kitűnő könyv ára 3 korona és minden könykereskedésben kapható.

A NYUGATI KULTÚRA HATÁSA A TÖRÖK BIRODALOMBAN. Ilyen címen értékes füzet jelent meg dr. Kúnos Ignác, akadémiai tagtól a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában. A kérdést, amelyet dr. Kúnos a tőle megszokott alaposággal fejteget, a háború aktuálissá is teszi és kétségtelen, hogy az új alakulások utáni időre sok becses tanulságot vonhatunk majd le az érdekes munkából.

OSTJUDEN. A német közvélemény sokat foglalkozik az orosz-lengyelországi problémával és ennek lényeges része a lengyel zsidókérdés. Sok német mű foglalkozik ezzel a kérdéssel, most pedig a Süddeutsche Monatshefte című előkelő német revü egy egész kötetet szán a lengyel zsidók helyzetének minden oldalról való megvilágítására. Az értékes műre még visszatérünk, de már ezúttal közöljük cikkeinek tartalomjegyzékét: Adolf Friedemann: Bedeutung der Ostjuden für Deutschland; Kaplun-Kogan: Geschichte der Juden in Polen; Lazar Abramson: Der ostjüdische Rabbiner; Alexander Eliasberg: Der Chassidismus; Heinrich Loewe: Die jüdischdeutsche Sprache; Franz Oppenheimer: Autonomie für die Ostjuden; M. J. Bodenheimer: Einwanderungsbeschränkung; Silvio Broedrick (Kurmahlen): Juden in Kurland; Eugen Levicky: Juden in Ukraine; G. M. Melamed: Juden in Amerika; Hans Rohde: Jüdische Kolonisation Palästinas; Walter Lewin: Zionismus und türkisch-deutsche Zukunft; Julius Hirsch: Wirtschaftliche Lage in Polen; J. Turoff: Jüdische Landwirtschaft in Russland; Abramson: Ehe, Scheidung und Totenkultus; Seligmann: Jüdische Kleinstadt und Literatur; Karl Schwarz: Die Ostjuden als Künstler; Alexander Eliasberg: Die heiligen Schriftzeichen; Nachum Goldmann: Psychologie der Ostjuden; Die litauischen Juden; Kriegstagebuch eines polnischen Juden; J. L. Perez: Ein Zwiegespräch. Erzählung; Eugen Fuchs: Jüdische Organisationen in Deutschland; Zur Statistik der Juden in Polen; Rundschau. A mű ára 1.50 M. Megrendelhető Süddeutsche Monatshefte München und Leipzig.

ALKALMI AJÁNDÉKOK műtárgyakban és régiségekben STERNBERGNÉL

BUDAPEST, VI. KER., DOB-UTCA 24. SZÁM

HÉBER ÓRÁKAT ad nagy gyakorlattal
bíró tanítónő.

Bővebbet a Mult és Jövő szerkesztőségében.

Kereskedelmi megbízásait a leggyorsabban és legmegbízhatóbban

BOGYÓ G. export-import

irodája intézi el

Budapest, VII., Akácfa-utca 43.

Telefon 167-20.

Telefon 167-20.

LOHR MÁRIA-KRONFUSZ

A főváros első és legrégebb csipketisztító-,
vegytisztító és kelmefestő gyári intézete.

Alapítva 1867.

Telefon: József 2-37.

GYÁR ÉS FŐÜZLET: Bpest, VIII., Baross-u. 85.
FIÓKOK: II., Fő-utca 27. — IV., Eskü-út 6.,
Kecskeméti-utca 14. — VI., Andrásy-út 16.,
Teréz-Körút 39. — V., Harmincad-utca 4. —
VIII., József-Körút 2.

Hirdetéseket felvesz a kiadó-
hivatal, Bpest,
VI. ker., Podmaniczky-u. 6. Tel. 146-92.

KÖZ- GAZDASÁG

A NEGYEDIK HADIKÖLCSÖN sikerét már előre biztosítja az a lelkesedés, amellyel a kölcsön jegyzésére mindenfelé sietnek. Hiszen a hadikölcsönjegyzés nemcsak hazafias kötelesség, hanem a tőkének elsőrangú jó befektetése. A hadikölcsön tömeges jegyzése elősegíti a méltán várt s remélt végleges győzelmet a harctéren és előmozdítja a helyes közgazdasági kialakulást idehaza. Azok között, akik eddig nagy jegyzésekkel járultak hozzá a hadikölcsön sikeréhez, ott látjuk már eddig is a magyar zsidóság reprezentánsait és a jövőben is bizonyára meg fognak ragadni minden eszközt a hadikölcsön sikerének biztosítására.

A negyedik hadikölcsön ügyében felvilágosítással szolgál a Magyar Általános Hitelbank központja vagy bármelyik fővárosi vagy vidéki fiókja.

AZ ELSŐ MAGYAR ÁLTALÁNOS BIZTOSÍTÓ TÁRSASÁG április hónapban tartotta közgyűlését gróf Csekonics Endre elnöklésével. A közgyűlés tudomásul vette Ormódy Vilmos vezérigazgató üzleti jelentését és az igazgatóság javaslatára elhatározta, hogy a 6,995,923 korona nyereségből a külön tartalékra 699,592 koronát, az igazgatóság jutalékára 489,714 koronát, a tisztviselők jutalmazására 209,877 koronát, a tisztviselői nyugdíjalapra 139,918 koronát, a választmány tiszteletdíjára 69,959 koronát közhasznú célokra 34,979 koronát fordít, a megmaradó 4,605,843 koronából pedig részvényenként nyolcszáz korona osztalékot fizet és a még ezután is fennmaradó összegből 250,000 koronát a tisztviselői nyugdíjalap rendkívüli javadalmazására és 1,155,843 koronát a külön tartalék gyarapítására fordít. Az osztalékot április 10-től kezdve fizetik ki. A megejtett választásoknál az igazgatóság és a választmány tagjait újra megválasztották, a megtartott igazgatósági ülésen pedig elnökké ismét báró Harkányi Frigyes, vezérigazgatóvá Ormódy Vilmost és vezérigazgató-helyettesé Balabán Adolfot választották meg.

A MERCUR MÉRLEGE. A Mercur Váltóüzleti Részvénytárs. Budapest igazgatósága legutóbb tartott ülésén megállapította az intézet 1915. évi mérlegét, mely 1,466.396.95 korona bruttó nyereséggel zárult, az előző évi 1,340,034,71 koronával szemben, míg a tiszta nyereség 865,921,77 koronát tesz ki a tavalyi 663,802,35 koronával szemben. Az igazgatóság az április hó 17-én megtartott közgyűlésen javasolta, hogy ezen tiszta nyereségből osztalék fejében részvényenként 12 korona fizetessék ki, 100,000 korona a rendes tartalékalaphoz csatolhassék, míg a fennmaradó 131,692,29 korona új számlára vitessék át.

A MAGYAR RUGGYANTAÁRÚGYÁR RT. 1915. évi mérlegében 2,587,928 K tiszta nyereséget számol el, az előző évi 1,564,247 K-val szemben. A nyereségtöbblet eszerint egy millió K. A bruttó-jövedelem a 667,901 (1914-ben 25,790) K áthozaton kívül 5,166,329 (4,177,804) K volt. Ebből kiadtak költségekre 1,698,838 (2,111,125) K-át, adóra 258,327 (180,704) K-át, leírtak értékcsökkenésre mint tavaly 25,000 K-át, kétes követelésekre 39,138 (97,518) K-át. Ezenkívül a pénzügyminiszteri mérlegrendelet szelleméhez alkalmazkodva adótartalékba 500,000 K-át utaltak és tisztviselői és mnnkásalapra ugyancsak 500,000 K-át. Az e hóban tartott közgyűlés az igazgatóság összes jelentéseit tudomásul vette. A Magyar Ruggyantaárúgyár fejlődése egyenesen tüneményes. Az osztalék mint tavaly 33 K = 16 1/2 %.

AZ ANGOL-OSZTRÁK BANK főtanácsa megállapította a múlt évi mérleget, amely 26,857,061 K nyers jövedelemmel, tehát 1,770,835 K-val nagyobb összeggel zárul, mint az előző év mérlege. A tehertételek és 394,704 K hadsegélyezési célokra fordított adományok levonása után 13,765,335 K tiszta nyereség mutatkozik (1,027,035 K-val több, mint az előző évben). Az április 28-iki közgyűlés elhatározta, hogy osztalékra részvényenként 21 K-át (tavaly 15 K), vagyis 8 és háromnegyed százalékot fizessenek, egy millió K-át a rendes, két millió K-át a rendkívüli tartalék gyarapítására fordítsanak, az alkalmazottak nyugdíjalapja javára az alapszabályszerű 226,815 K-át meghaladó további 400,000 K-át adjanak és a még fennmaradó 1,995,065 K-át (tavaly 738,794 K) új számlára vigyék át.

A MAGYAR ÁLTALÁNOS KÖSZÉNBÁNYA részvénytársulat folyó évi április 29-én megtartott közgyűlése elhatározta, hogy a leírások után fennmaradó 5,447,737,01 K tiszta nyereségből (155,050,49 K-val több a múlt évinél) az általános tartalékalapra 825,000 K (+ 25,000 K), külön adományul a tisztviselők nyugdíjalapjának 75,000 K (+ 25,000 K), a bányatárspénztáraknak 200,000 K (+ 40,000 K), a munkásjóléti tartalékalapnak 200,000 K (változatlan), a Szende Lajos alapra 25,000 K, az igazgatóság és tisztviselők alapszabályszerű jutalékára 535,183,18 K, 80,000 darab részvény 38.— koronás osztalékra pedig 3,040,000 K (mint tavaly) fordíttassék. Az igazgatóság indítványozza továbbá, hogy a háborús helyzetre való tekintettel a fennmaradó nyereségből a háborúban megrokkant munkások és az elesettek családtagjainak támogatására tavaly 300,000 K-val megalapított háborús segélyalap ismét 300,000 K-val gyarapíttassék.

A WIENER BANK-VEREIN a napokban tartotta rendes közgyűlését az igazgató-tanács elnökének, Schenk Adolf lovagnak elnöklése alatt. Az igazgató-tanács javaslatára a közgyűlés elhatározta, hogy a 29,250.551.35 koronára rúgó bruttó-nyereségből a költségek és egyéb kiadások levonása, az ingatlanokra és berendezésekre eszközölt leírások és az alapszabályszerű levonások után 7%, vagyis részvényenként 28.— korona (a tavalyi K 20.— = 5%-kal szemben) fizetessék, a fennmaradó 588.372.16 korona pedig új számlára elővezetessék. Végül az igazgatóság által javasolt alapszabályok módosítása elfogadott.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS KIADÓ: DR. PATAI JÓZSEF.

MODERN
LEVELEZŐ
PAPÍR
UDVAROS
GÖR.
DAPID -
ARUB.

D
Rauker Mór
PAPÍRÁRUHÁZA

BUDAPEST
RÁKÓCZI U.
11. BÉRTET
TEL. 97-37
FÜSTÖLŐ
MAGASZTÁR
TEL. 1. ALV. 12
KÖNYVTÁR
KÖNYVMASTARI
KÖNYVÁLLAPOT

KELETI-BUDAPEST

Gáz- és víz-száraz, gérválók, orvosok által mű-
vezt és betegápoláshoz szükséges eszközök gyára

Alapítvány 1875-ben.

Főraktár: IV. kerület, Károlyherceg-utca 12. sz.
Gyár: IV. kerület, Károlyherceg-utca 14. szám

Telefonszám: 13-76

Orvosi sebészeti műszerek, kötszer, testgyógyászati gépek,
cúliabak, műszerek, és és kir. szabadalmazott ábrák,
betegápolási és kozmetikai eszközök, utazási cikkek, min-
denféle gumiláncok, léghűtők, melegítő thermophorok
rántók. Nagy képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A Múlt és Jövő művészeti kivitelű eredeti bekötési táblája az 1915.

évfolyamhoz,

valamint az előző évfolyamokhoz,
megrendelhető a kiadóhivatalnál

Ára portóval együtt 2 K 30 Mlér
A díszkiadáshoz 3 K

Kohn Arnold

Telefon 15-76

Telefon 15-76

SIRKÓRAKTÁRA SIREMLÉKEK

minden sz. és kivitelben,
Áthelyesítések szobrászati
javításai munkák a temetőben
Könyvtár és könyvtár-szerve
Budapest, VII., Károly-körút 15

JEGYEZZÜNK
HADIKÓLCSÖNTI

MARX ÉS MÉREI

Indulógyógyászati ártár: - Plakát, kártyák, nyomtatott
ártyák - Magyar-Bécsi-ártyák - Többnyelvű ártyárak.

Budapest, VII. Dobó-utca 7. szám. Telefon 11-46

JAKOBI G. LAJOS

ANGOL DRESSZÓ, BUDAPEST, PODMA-
NICKY-UTCA 6. :: TELEFON 153-94.

Uri ruhákat készít mérték után legfinomabb angol-
és skót szövetekből. Állandóan nagy választék
a legdivatosabb kelmékből. :: Szolid árak.

Az Omike minden pártfogó tagja,
illetőleg a Múlt és Jövő minden
előfizetője, díjtalannal kapja az Omike
és a Magyar Zsidó Hadí Archivum
most megjelent gyönyörűen illusztrált
háborús albumát, amelynek munka-
társai a legelső magyar nők és mű-
vészek

Perzsaszőnyegek
alkalmi vételek
Sternbergnél, Dob-u. 24.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A pesti isr. hitközség előjárósága a „Löwy Mór és Jozefa biblíatanulmányi alapnak” esedékes ösztöndíjaira pályázatot hirdet. Pályázhatnak a pesti isr. hitközség területén lévő közép- vagy ezekkel egyenrangú szakiskolák felső (V–VIII.) osztályainak növendékei, kivéve azokat, kik az orsz. isr. rabbiképző és az orsz. isr. tanítóképző intézetbe járnak, vagy jártak, szintúgy, kik a középiskolába valamely teológiai iskolából léptek át.

Az ösztöndíj elnyerésének fő feltétele a szentírás beható tanulmányának igazolása, mely végből a pályázók a hitközség kiküldendő bizottsága előtt vizsgálatot tartoznak tenni a következő fokokban meghatározott tárgyakból:

I. fok. Mózes öt könyve, Józsuá, Bírák és Sámuel könyvei.

II. fok. Királyok könyvei, Jeremiás, Zsoltárok, Példabeszédek, Ezechiel könyve.

III. fok. Jézusajás, Kis próféták, Jób, Siralmak s az egész szentírás tartalmának ismerete.

A felsőbb fokokra csak oly tanulók pályázhatnak, kik már az alapítványnak I., illetve II. fokú vizsgálatát sikerrel letették.

Az ösztöndíjakra való folyamodványok a pályázat fokának megjelölésével a pesti isr. hitközség előjáróságához címezve, a hitközségi tanfelügyelő hivatalhoz (VII., Sip-utca 12) nyújtandók be. Melléklendők a következő okmányok: 1. az összes végzett középiskolai osztályokról szóló bizonyítványok; 2. születési bizonyítvány; 3. a II. vagy III. fokra való pályázás esetén az előző fokról letett vizsgálatnak bizonyítványa; 4. esetleg szegénységi vagy vagyontalansági bizonyítvány.

A folyamodványok benyújtásának végső határideje i. év április 15-ike. A vizsgálatok május havában, a hitközség hirdető-tábláján később közlendő napon fognak megtartatni. Közelebbi felvilágosításokkal a hitközség tanfelügyelői hivatala szolgál.

A PESTI ISRAELITA HITKÖZSÉG ELŐLJÁRÓSÁGA

Neumayer Fülöp

Budapest, V. Ker., Deák Ferenc-tér
1. szám (Erzsébet-tér sarok).

Telefonszám: 11 — 21.

Perzsa- és Smyrna-szőnyegek. Hazai gyártmányú Moquett-plüssök, bútorszővetek, ágy és asztalterítők, függönyök és szőnyegek, továbbá kárpitos- és kocsigyártókellékek gyári raktára.

Kívánatra mintát bérmentve küldök.

KRICK ÉS ROSENZWEIG

(IV., Borz-u. 9. sz.) angol és francia nőiszabó-cég felhívja az úrihölgyközönség szíves figyelmét, hogy *kosztümök, köpenyegek, blúzok, utcai és estélyi ruhák, valamint menyasszonyi kelengyék* a legszolidabb divat szerint *jutányos árban* készülnek.

Vidéki rendeléseknél, ha több rendelés van egyszerre, személyesen meggyünk a ruhákat próbálni!

Bárminemű gyászruha 2 nap alatt elkészül!

E lap előfizetői árendéjében részesülnek.

VISÓ MÁRKNÉ

HÖLGYFODRÁSZ, PARÓKAKÉSZÍTŐ ÉS
HAJKERESKEDŐ, BUDAPEST, IV., ANKER-
KÖZ 23. (ANKER-PALOTA). — FIÓKÜZLET:
KIRÁLY-UTCA 1. (ORCZY-FÉLE HÁZBAN).

Nagy raktár kész hajfonatok,
(copfok), parókák (transformá-
ciók) és minden e szakmába vágó
munkákban.

Elvállal mindennemű hajmunkát (kihullott hajból is)
a legjutányosabb árak mellett. Vidéki megren-
delésnél egy zárt levélben egy kis hajminta be-
küldése elegendő.